

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN BİLİM DALI**

EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE FİRMALARIN KAZANÇ YÖNETİMİ EĞİLİMİ

Yüksek Lisans Tezi

Evren TUNÇ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mehpere KARAHAN GÖKMEN

SAMSUN
2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

22 /06 / 2023

Evren TUNÇ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE FİRMALARIN KAZANÇ YÖNETİMİ EĞİLİMİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 22.06.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 22

Tek kaynak oranı : % 3 çıkmıştır.

22 /06/ 2023

Dr. Öğr. Üyesi Mehpere KARAHAN GÖKMEN

ÖZET

EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE FİRMALARIN KAZANÇ YÖNETİMİ EĞİLİMİ

Evren TUNÇ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı

Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı

Yüksek Lisans, Temmuz/2023

Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Mehpere KARAHAN GÖKMEN

Yatırımcının ilgisini çekmek, ucuz kredi kaynaklarına ulaşmak, kısıtlamalardan kurtulmak veya teşviklerden faydalanabilmenin hepsi sağlıklı bir finansal duruma sahip olmaktan geçmektedir. Firmanın sürdürülebilir bir karlılığa sahip olduğunu göstermek kazanç yönetimini teşvik eden en önemli faktördür. Ayrıca ihraç edilecek hisse senetlerini maksimum fiyata satıp halka arz maliyetlerinden kurtulmak ve kredi verenlere firmanın finansal yapısının az riskli olduğunu göstermek ise firmaların kazançlarını yönetmesi için önemli bir motivasyon kaynağıdır. Diğer taraftan minimum vergi yükümlülüğü altına girmek ve firma performansını maksimize ederek başarılı görünmek finansal verilere müdahale eğilimini arttıran önemli teşvik unsurlarıdır. Muhasebe politikaları tercihlerinin yöneticilerin inisiyatifine bırakılması firma paydaşlarının kararlarında değişikliğe sebep olmakta ve sonuçları büyük kayıplara sebep olabilmektedir. Yapılan müdahalelerin yasal çerçeve içinde olması ayrı bir sorun doğurmakla beraber alınan müdahale kararlarının zamanlaması ayrı bir problem teşkil etmektedir. Firmanın içinde bulunduğu durumla birlikte içinde bulunulan ekonomik konjonktür de alınan kararlar üzerinde etkiye sahiptir. Ekonomik kriz dönemlerinde firmaların finansal verilere müdahale eğilimi ayrı bir ilgi uyandırmaktadır. İçinde bulunulan ekonomide meydana gelen ani değişimler firmaların satış ve maliyet yapısına doğrudan etki etmektedir. Özellikle ekonomik yapının bozulması ile artan ve değişen maliyetler karlılığı azaltabilmektedir. Uygulanan muhasebe politikaları firmanın sürdürülebilir bir karlılığa sahip olduğunun paydaşlara gösterilmesi doğrultusunda değiştirilebilmektedir. Bu çabalar ekonomik yapının bozulduğu dönemlerde artabilir.

Bu tezde BİST (Borsa İstanbul)' te faaliyet gösteren 102 firmaya ait finansal veriler kriz dönemi olarak adlandırılan 2008-2012 ve 2018-2022 dönemleri, kriz olmayan dönemlerle 2003-2007 ve 2013-2017 karşılaştırılarak firmaların kazanç yönetimi eğilimleri panel OLS (Ordinary Least Squares, En Küçük kareler) yöntemi yardımı ile test edilmiştir. Kazanç yönetimi eğilimini ölçmek için Jones ve Düzeltilmiş Jones modelleri kullanılmıştır. Tez sonucunda ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimlerini arttırdıkları hipotezini destekleyen bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazanç Yönetimi, Ekonomik Kriz, Finansal Raporlar

ABSTRACT

EARNINGS MANAGEMENT TENDENCIES OF COMPANIES IN PERIOD OF ECONOMIC CRISES

Evren TUNÇ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Business Administration

Accounting and Finance Programme

Master, July/2023

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mehpare KARAHAN GÖKMEN

To attract investors, to get credits with low costs, to avoid some restrictions or to get advantage of incentives go through having a healthy financial situation. One of the most incentive factors for earnings management is signaling that the firm have a sustainable profitability. Additionally, selling shares at the highest price to lower the public offering costs and showing the financial situation of the firm as high-grade to creditors are significant motivations for earnings management. Moreover, decreasing tax burden and consequently increasing firm performance in order to make firm successful are other incentive aspects that encourage the tendency for manipulating financial data. Leaving the accounting policy preferences up to the discretion of managers may alter the decision of stakeholders and that may cause losses at great extent. While manipulations that are within the limits of legal boundaries is a great problem, timing of the manipulations constitutes another problem. Economic conjuncture along with financial position and performance of the firm has immense effect on decision-making process. Manipulation tendency during economic crisis is compelling. Abrupt changes in the economy directly affect sales and costs of the firm. Especially deterioration in economic structure lowers profitability through increasing costs. Application of accounting policies may be altered for showing that firm has sustainable profitability. These efforts may increase during periods of degraded economy.

In the thesis, financial data of 102 firms that are listed on BIST (Borsa Istanbul) are tested for earnings management tendencies of firms for periods that are labelled as “crisis periods” (2008-2012 and 2018-2022) and for periods that are labelled as “no crisis periods” (2003-2007 and 2013-2017) using panel OLS (Ordinary Least Squares). Earnings management is gauged with Jones and Modified Jones models. In the thesis, evidence that support the hypothesis that earnings management tendencies of firms increase during economic crisis is found.

Keywords: Earnings Management, Economic Crises, Financial Reports

TEŞEKKÜR

Yapmış olduğum çalışmalarında bilgi, tecrübe ve zamanını paylaşan danışman hocam Dr. Mehpere Karahan Gökmen ve her zaman yanımda olan eşim ve çocuklarıma desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Evren TUNÇ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
2. KAZANÇ YÖNETİMİ	2
2.1. Kazanç Yönetimi Kavramı	2
2.2. Kazanç Yönetimi Tanımları	3
2.3. Finansal Tabloların Önemi ve Manipülasyon	4
2.4. Muhasebe Hileleri	5
2.4.1. Kazanç Yönetimi ve Hile Arasındaki Fark	6
2.5. Kazanç Yönetiminin Amacı	7
2.6. Kazanç Yönetimi ve Finansal Tablo Kullanıcıları	8
2.6.1. Sermayedar/Yöneticiler	8
2.6.2. Sözleşme İlişkisi Olanlar (Borç Veren, Tedarikçi)	9
2.6.3. Yatırımcılar	9
2.6.4. Kural Koyucu (Devlet)	9
2.6.5. Çalışanlar ve Sendikalar	10
2.7. Kazanç Yönetimini Teşvik Eden Unsurlar	10
2.7.1. Sermaye Piyasası Motivasyonu	12
2.7.2. Sözleşme Motivasyonu	13
2.7.3. Düzenlemelerden Kaynaklanan Motivasyonlar	14
2.8. Kazanç Yönetimi Yöntemleri	15
2.8.1. Uygunsuz Gelir Tahakkukları	15
2.8.2. Büyük Temizlik Muhasebesi	16
2.8.3. Gelir Düzeltme (Income Smoothing, Kar Düzleştirme)	17
2.8.4. Kurabiye Kavanozu Rezervleri (Cookie Jar Reserves)	19
2.8.5. Gelecek İçin Büyük Bahis	19

2.8.6. Amortisman, İtfa ve Tükenme Payları.....	20
2.9. Kazanç Yönetiminin Tespit Edilmesi	21
2.9.1. Nakit Akış Tablosu Yaklaşımı.....	21
2.9.2. Bilanço Yaklaşımı	22
3. EKONOMİK KRİZ KAVRAMI ve TÜRKİYE VE DÜNYADA YAŞANAN EKONOMİK KRİZLER.....	34
3.1. Ekonomik Kriz.....	34
3.2. Ekonomik Kriz Türleri.....	35
3.2.1. Reel Sektör Krizleri	36
3.2.2. Finansal Krizler	36
3.3. Türkiye’yi Etkileyen ve Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Kriz Dönemleri	39
3.3.1. 1929 Krizi Büyük Buhran.....	39
3.3.2. 1980 Petrol Krizi	40
3.3.3. 1982 Bankerler Krizi	41
3.3.4. 1990 Körfez Krizi	42
3.3.5. 1994 Krizi	44
3.3.6. 2000-2001 Krizleri.....	45
3.3.7. 2008 Küresel Krizi.....	48
3.3.8. 2018 Krizi	49
4. EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE KAZANÇ YÖNETİMİ EĞİLİMİNİN ÖLÇÜLMESİ.....	51
4.1. Finansal Raporların Önemi ve Ekonomik Kriz İlişkisi.....	51
4.2. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Kazanç Yönetimi Eğiliminin Ölçülmesi: BİST’te Bir Uygulama.....	52
4.2.1. Araştırmanın Tasarımı	52
4.2.2. Örneklem Seçimi	52
4.2.3. Literatür Araştırması.....	54
4.2.4. Veri Analizi	57
4.2.5. Kazanç Yönetiminin Ölçülmesi.....	60
5. SONUÇ	70
KAYNAKÇA.....	73
EKLER	79

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BİST	: Borsa İstanbul
GAAP	: Generally Accepted Accounting Principles
GKMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ITC	: International Trade Commission (Uluslararası Ticaret Komisyonu)
O/N	: Over Night (Gecelik)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TFRS	: Türkiye Finansal Muhasebe Standartları
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
VUK	: Vergi Usul Kanunu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1.İsteğe Bağlı Tahakkuklardan Önceki Kazançların Bir Fonksiyonu Olarak İlk Dönemde İhtiyari Tahakkuklar.....	24
Şekil 3.1.Ekonomik Krizlerin Sınıflandırılması.....	36
Şekil 3.2.1977-1984 TL Mevduat Faiz Oranı	42
Şekil 3.3.Bankalarca Türk Lirası/Yeni Türk Lirası Üzerinden Açılan Mevduat Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları ve TCMB O/N Faiz oranları	47
Şekil 4.1.Jones Modeli DA ve TA Saçılım Grafiği	69
Şekil 4.2.Şekil: Düzeltilmiş Jones Modeli DA ve TA Saçılım Grafiği	69

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1.Kazanç Yönetimi ve Hile Arasındaki Fark.....	7
Tablo 2.2.Kazanç Yönetimi: Koşullar ve Teşvikler.....	11
Tablo 3.1.1925-1930 Dış Ticaret İstatistikleri	40
Tablo 3.2.1976-1981 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler (Cari Fiyatlarla)	41
Tablo 3.3.1986-1991 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri.....	43
Tablo 3.4.1986-1991 Yılları Arası Ekonomik Göstergeler.....	43
Tablo 3.5.1992-1999 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri.....	44
Tablo 3.6.1992-1999 Yılları Arası Ekonomik Göstergeler.....	45
Tablo 3.7.2000-2007 Yılları Arası Temel Ekonomik Göstergeler	46
Tablo 3.8.2000-2007 İşsizlik ve TÜFE Oranları	47
Tablo 3.9.2002-2012 Temel Ekonomik Göstergeler.....	48
Tablo 3.10.2002-2012 Dış Ticaret Verileri.....	49
Tablo 3.11.2013-2022 Dış Ticaret Verileri.....	50
Tablo 3.12.2013-2022 Temel Ekonomik Göstergeler.....	50
Tablo 4.1.Analizi Yapılan Firmaların Sektörlere Göre Dağılımı	54
Tablo 4.2 Hausman, Breuch-Pagan ve F Testi Sonuçları	59
Tablo 4.3.Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Test Sonuçları.....	63
Tablo 4.4.Jones Modeli Panel Regresyon Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 4.5.Analiz Edilen Dönemlere Ait DA Birim Ortalamalarının Farkının Analizi, Wilcoxon ve Friedman Test İstatistiği Sonuçları.....	66
Tablo 4.6.Düzeltilmiş Jones Modeli Panel Regresyon Analizi Sonuçları	67
Tablo 4.7.Analiz Edilen Dönemlere Ait DA Birim Ortalamalarının Farkının Analizi, Wilcoxon ve Friedman Test İstatistiği Sonuçları.....	68

1. GİRİŞ

Firmaların kazançlarını yönetmesindeki amaçlardan hedeflenen karlılık yapısına ulaşmak ve içinde bulunulan riskli durumdan kurtularak taraflarını zarara uğratmak mı değil mi sorusu uzun süredir sorula gelmektedir. Yapılan müdahalelerin yasal çerçeve içinde olması bu durumu diğer uygulamalardan ayırmakta mıdır sorusu ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) ve dünyada yaşanan muhasebe skandalları olan Arthur Andersen, Enron, Tyco, Adelphia, Lehman Brothers gibi skandallar ile muhasebe verilerine müdahale konusu daha fazla dikkat çekmiştir. Enron ve denetim şirketi olan Arthur Andersen ilişkisinden kaynaklı olarak gerçekleşen ve Enron firmasının iflası ile sonuçlanan skandal sonrası finansal verilere olan güven sorgulanmaya başlanmıştır.

Enron firmasının iflas etmesi sadece ABD’de yankı bulmamış tüm dünyada etkileri hissedilmiş ve büyük etki uyandırmıştır. Ayrıca 2008 Lehman Brothers firmasının iflası ile sonuçlanan ve 2008 finansal krizinin tetikleyicisi olan skandal bütün dünyada önemli etkiye sahip diğer bir skandal olmuştur. Bu skandalların yaşanması ile beraber muhasebe verilerine müdahale edilmesinin etkileri ve kazanç yönetimi kavramı sürekli merak konusu olmuş neden, nasıl ve ne zaman sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır. Özellikle finansal stres yaşayan firmaların yatırımcının ilgisini kaybetmemek, ucuz fon kaynaklarına erişmek ve yasal düzenlemelerden kaçınmak veya faydalanmak için finansal verilere müdahale eğilimleri artabilmektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde ekonomik yapının bozulması sonucu meydana gelen kötü durum firmaları kazançlarındaki sürdürülebilirliği devam ettirmek için teşvik etmekte ve mali verilere müdahale eğilimini arttırmaktadır.

Bu tezde amaçlanan, ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimini test etmek olup tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kazanç yönetimi ele alınarak kazanç yönetimini motive eden faktörler ve kazanç yönetiminin tespit edilmesi ile ilgili modeller anlatılacaktır. İkinci bölümde ise ekonomik kriz kavramı, gerçekleşme zamanları ve Türkiye’de gerçekleşen veya Türkiye’yi etkileyen ekonomik kriz dönemleri ve bu dönemlere ait ekonomik göstergeler sunulacaktır. Üçüncü bölümde ise BİST’te faaliyet gösteren 102 firmaya ait finansal veriler kriz dönemi olarak adlandırılan 2008-2012 ve 2018-2022 dönemleri ve kriz olmayan dönemlerle 2003-2007 ve 2013-2017 karşılaştırılarak firmaların kazanç yönetimi eğilimleri analiz edilecektir.

2. KAZANÇ YÖNETİMİ

Bu bölümde kazanç yönetimi ile ilgili kavram ve tanımlar, kazanç yönetimi ve hile arasındaki fark, kazanç yönetiminin amacı ve teşvik eden unsurlar ve kazanç yönetimi uygulamaları ve tespit edilmesi ilgili modeller anlatılacaktır.

2.1. Kazanç Yönetimi Kavramı

Firmalar belirlenen hedeflere ulaşmak için faaliyetlerini sürdürürken yaptıkları işlemler ile ilgili verileri belirli muhasebe ilkeleri (Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKGMİ) ve Finansal Raporlama Standartları) çerçevesinde kayıt altına alırlar. Elde edilen veriler ile işletmenin içinde bulunduğu durum belirli amaçlar doğrultusunda kamuoyu ile paylaşılır.¹Bu veriler paylaşılırken verilerin ne kadar doğru, güvenilir ve şeffaf olduğu her zaman merak konusu olmuştur. Zaman zaman veriler çıkar sahiplerine (sermayedar, kredi sağlayıcı, yatırımcı, kural koyucu, çalışanlar ve sendikalar) işletmenin içinde bulunduğu durumun sürdürülebilir ve işletmenin amaçları doğrultusunda olduğunu göstermek için muhasebe yöntemlerinde yapılan tercihler ile çarpıtılmış olabilir. Bu durumun ortaya çıkardığı kavramlardan bir tanesi de kazanç yönetimidir.² Uzun zamandır birçok araştırma kazanç yönetimi sorununa açıklık getirmeye çalışmış ve sonuçlar verilerin manipüle edilebildiğini ortaya koymuştur.

Genelde tahakkuk esasına dayalı kayıt tutan firmalar faaliyetlerinden kaynaklanan verileri GKGMİ tarafından belirlenmiş kurallar çerçevesinde kayıt altına almaktadır. Veriler kayıt altına alınırken uygulanan bu ilkeler yöneticiler tarafından müdahaleye oldukça açıktır. Kayıt altına alınan verilere yapılan müdahaleler muhasebe ilkelerinin yöneticilere vermiş olduğu kendi yargılarını kullanma özgürlüğünden kaynaklanmaktadır.³

¹ Resmi Gazete (2013) yayınlanan Sermaye şirketlerinin açacakları internet sitelerine dair yönetmelik ile 13.01.2011 tarih 6102 sayılı 1524. maddenin esas ve usullerinin düzenlenmesi konulu yönetmelik ikinci bölüm madde 6, 3. fıkra a bendi: Kanunun 149 uncu maddesinin birinci fıkrasına göre, birleşme sözleşmesi, birleşme raporu, son üç yılın finansal tabloları ile yıllık faaliyet raporları, gereğinde ara bilançoları ortakların incelemesine sunulmak üzere genel kurul kararından önceki otuz gün içinde internet sitesine konur.

² Peltier-Rivest, D. (1999) The Determinants of Accounting Choices in Troubled Companies Quarterly, Journal of Business and Economics, 38(4),28-44

³ Beneish, M.(1997) Detecting GAAP Violation Implications for Assessing Earnings Management Among Firms with Extreme Financial Performance, Journal of Accounting and Public Policy,16, (3),271-309

2.2. Kazanç Yönetimi Tanımları

Kazanç yönetimi yöneticilerin muhasebe kurallarında yer alan boşlukları kendi amaçları doğrultusunda kullanmasından kaynaklanmaktadır. Kazanç yönetimi ile ilgili yapılmış olan farklı tanımlar şu şekildedir.

Healy (1999)'e göre, kazanç yönetimi bazı hissedarları firmanın ekonomik performansı hakkında yanıltmak ya da muhasebe kayıtlarına bağlı sözleşme sonuçlarını etkilemek için yöneticilerin finansal raporları ve işlemlerin yapısını değiştirmek için kararlarını kullandıkları zaman ortaya çıkan bir durumdur.⁴

Beneish (1997)'e göre, GAAP (Generally Accepted Accounting Principles) ihlal edilerek bilinçli olarak yanıltıcı raporlama kararları verilerek performans ölçütü olan kazançların artırılmasıdır.⁵

Comiskey (2002)'e göre, kazanç yönetimi, firma performansının değiştirildiği izlenimini yaratmak amacıyla muhasebe sonuçlarının aktif olarak manipüle edilmesidir.⁶

Kara vd. (2021)'ne göre, kazanç yönetimi; finansal tabloların şirketi daha karlı göstermek amacı ile şirketi yöneticiler tarafından müdahaleye uğramasıdır.⁷

Nurdiniah vd. (2015)'ne göre, kazanç yönetimi, firma yöneticisinin, şirketin performansını ve durumunu öğrenmek isteyen menfaat sahiplerini aldatmak amacıyla finansal tablolardaki verilere müdahale etmesi veya bilgileri etkilemesi olarak tanımlanmaktadır.⁸

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere kazanç yönetimi ile finansal veriler yöneticiler tarafından müdahale edilmesi sonucunda suni bir görünüm oluşturulmaya çalışılmaktadır. Her ne kadar yapılan müdahaleler GKGMİ kapsamında yapılsa da kazanç yönetimi uygulaması tarafların kararlarını etkileyerek ciddi zararların oluşmasına sebep olabilmektedir.

⁴ Healy, P.M. & Wahlen, J.M (1999) A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting American Accounting Association *Accounting Horizons* 13(4) ,365–383

⁵ Beneish, M. (1997) Detecting GAAP Violation Implications for Assessing Earnings Management Among Firms with Extreme Financial Performance, *Journal of Accounting and Public Policy*,16 (3),271-309

⁶ Mulford, C.W. & Comiskey, E.E. (2002) *The Financial Numbers Game:Detecting Creative Accounting Practices*, John Wiley&Sons, Inc, s: 59

⁷ Kara, S, & Toraman, A.M. (2021) Kazanç Yönetimi İle Karlılık Oranları İlişkisi: BİST' te Bir Uygulama, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 295-312

⁸ Nurdiniah, D. & Herlina, L. (2015) Analysis of Factors Affecting the Motivation of Earnings Management in Manufacturing Listed in Indonesia Stock Exchange, *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(3),100-107

2.3. Finansal Tabloların Önemi ve Manipölasyon

Firmalar mali nitelikli faaliyetlerini muhasebe politika ve ilkeleri çerçevesinde kayıt altına almaktadır. Kayıt altına alınan veriler yöneticilerin firmanın finansal durum ve performans sonuçlarını değerlendirmek, analiz etmek ve gelecek ile ilgili kararlar almasına olanak sağlamaktadır.

Finansal tabloların amacı işletmenin finansal durumu ve finansal performansı ve nakit akışları hakkında ilgili tarafların alacakları kararlarda faydalı olacak nitelikte finansal bilgi sunmaktır. Finansal tablolar yöneticilerin işletmenin kaynaklarını ne etkinlikle kullandıklarını gösteren bilgileri de sağlar.⁹

Faaliyet sonucunda elde edilen raporlar sadece firma için önem taşımamaktadır. Finansal raporlar işletmelerin pay ve menfaat sahipleri ile iletişimini sağlayan önemli araçlardan biridir.¹⁰ Firmanın faaliyetleri bu raporlar sayesinde paydaşlara bildirilir. Finansal rapor kullanıcıları sadece firma ortaklarından oluşmamakta bu kullanıcılar, kredi sağlayıcı, yatırımcı, kural koyucu, çalışan ve sendikalardır. Faaliyet sonucu elde edilen verilerin kayıt altına alınması muhasebe ana ilkeleri doğrultusunda nakit esası (Nakit Akış Tablosu) ve tahakkuk esasına dayalı olmakla beraber tutarlı, güvenilir ve şeffaf olmalıdır.

Özellikle mevcut yatırımlarını büyütmek için ucuz fon sağlamayı planlayan firmalar halka açılarak bu kaynağa ulaşmayı amaçlamaktadır. Söz konusu fon arayışı içinde bulunan firmalara yatırım yapmayı planlayan yatırımcılar karar alırken paylaşılan finansal raporları analiz etmektedir. Fakat özellikle yurt dışında yaşanan etkileri oldukça büyük olan muhasebe skandalları sonrasında bu verilerin güvenilirliği sorgulanır hale gelmiştir. Muhasebe verilerinin manipölasyona uğraması finansal raporları kullanarak ekonomik kararlar veren finansal tablo kullanıcılarının mali olarak ciddi zararlara uğramasına sebep olmuş, firmaların iflası ile sonuçlanmış ve hatta etkileri ciddi ekonomik problemlere yol açmıştır.¹¹ Bu sonuçlar finansal verilerin nasıl manipüle edildiği sorununu beraberinde getirmiştir.

⁹ Kamu Gözetim Kurumu (2017) Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı, s:1, [www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10264/Büyük-ve-Orta-Boy-İşletmeler-İçin-Finansal-Raporlama-Standardı-\(BOBI-FRS\)-2017-Sürümü](http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10264/Büyük-ve-Orta-Boy-İşletmeler-İçin-Finansal-Raporlama-Standardı-(BOBI-FRS)-2017-Sürümü)

¹⁰ Pamukçu, F. (2011) Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (50),133 - 148

¹¹ Koban, A.O. & Karakaya, G. (2022) Enron Vakasının Denetim, Risk Yönetimi ve İç Kontrol İlkeleri Çerçevesinde İncelenmesi, Denetim, (24), 91-106. 1985 yılında iki Enerji şirketinin birleşmesi ile Amerika'da kurulan Enron şirketi muhasebe hilelerine başvurarak yatırımcılarını zarara uğratmış ve denetim şirketi olan Arthur Andersen yapılan hileleri görmezden gelmiştir. Bu durum ortaya çıktıktan kısa bir süre sonra şirket iflas etmiş ve 64.3 milyar dolarlık büyüklükle Amerikan finans sistemine ciddi

Manipülasyon kelime anlamı itibari ile “seçme, ekleme ve çıkarma yolu ile bilgileri değiştirme anlamına gelmektedir”.¹² Muhasebe bilgilerinde yapılan manipülasyon sonucunda ilgili taraflar değiştirilen bilgiler neticesinde maddi kayıplar yaşayabilmektedir. Finansal raporların manipüle edilmesi muhasebe ilke ve politikaları uygulamalarında tercih değişiklikleri yapılarak tarafların yanıltılması şeklinde olabileceği gibi muhasebe kayıtlarının yanlış yapılması ve bazılarının yok edilmesi şeklinde de gerçekleşebilir. Müdahaleye uğrayan muhasebe verileri kasıtlı bir şekilde manipüle edilerek taraflar yanıltılabilmektedir. Kazanç yönetimi muhasebe ilkelerinin belirlemiş olduğu sınırlar dâhilinde olduğundan muhasebe hilelerinden ayrılır. Şöyle ki; GKGMİ değişiklikleri yapılarak yapılan manipülasyonların bir sonraki dönem etkisi kalmamaktadır.¹³

2.4. Muhasebe Hileleri

Muhasebe hilesi durumun olduğundan farklı gösterilip kazanç için mali tabloların kasıtlı olarak manipüle edilmesi ya da finansal tablodaki tutarların kasıtlı olarak ihmal edilmesi ve taraflara yanlış beyan edilmesidir. Yanlış beyan edilen bilgi neticesinde muhakeme yapanların kararlarının değiştirilmesi sağlanarak kazanç elde edilir.¹⁴

Muhasebe hilesi kavramı, manipüle edilmiş kazançlar veya muhasebe usulsüzlükleri şeklinde de ifade edilebilir.¹⁵ Muhasebe verileri ile ilgili kayıtlar kişisel ya da kurumsal kazançlar için firma çalışanları veya yöneticileri tarafından müdahaleye uğrayabilmektedir.¹⁶

Çalışanların firmaya ait varlıkları kendi çıkarları doğrultusunda kötüye kullanımı;¹⁷

- Zimmete para geçirme,

zarar vermiş, tedarikçilerine zarar vermiş ve birçok kişinin işsiz kalmasına neden olarak tarihin en büyük iflas vakası olarak ün kazanmıştır.

¹² <https://sozluk.gov.tr/>, Türk Dil Kurumu Sözlükleri,06.06.2023,saat: 09:22

¹³ Tekin A. & Kabadayı, N.(2011) Kazanç Yönetimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,14,(1-2)

¹⁴ Dechow,P.M. & Skinner, D.J (2000) Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators, American Accounting Association,14 (2), s: 238

¹⁵ Tiscini R. & Donata, F. (2008) The Relation Between Accounting Frauds and Corporate Governance Systems: An Analysis of Recent Scandals, SSRN: 1086624

¹⁶ Katkat Özçelik M. (2018) Vergi Kaçırma Amaçlı Muhasebe Hileleri Üzerine Bir İnceleme, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, (20), 493- 517

¹⁷ Katkat Özçelik, M. (2018) Vergi Kaçırma Amaçlı Muhasebe Hileleri Üzerine Bir İnceleme, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, (20), 493- 517

•Firmaya ait varlıkların kötüye kullanılması ve çalınması vb. olarak tanımlanabilir.

Mali tablolarda yapılan hileler ise;¹⁸

- Muhasebe kayıtlarının kasıtlı olarak yapılmaması ve raporlara yansıtılmaması,
- Muhasebe kayıtları yapılırken kasıtlı olarak yanlış ve hatalı düzenlenmesi,
- Muhasebe kayıtlarının tahrif edilmesi,
- Gerçekleşen işlemlere ait kayıtların zamanının değiştirilmesi,
- Gerçekleşmemiş işlemlerin gerçekleşmiş gibi kayıt altına alınması,
- Sahte belge vb. dayalı işlemler gerçekleştirilmesi,
- Finansal tablo kalemlerinin olması gerekenden farklı düzenlenmesi,
- Muhasebe ilke ve politikalarının kasıtlı olarak yanlış uygulanması ve açıklamaların kasıtlı olarak eksik veya yanlış yapılmasıdır.

2.4.1. Kazanç Yönetimi ve Hile Arasındaki Fark

Genelde kazanç yönetimi GKGMİ ihlal edilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Yapılan ihlaller tercih edilen muhasebe politikalarındaki değişiklikler sonucunda ortaya çıkmakta iken yapılan uygulamalar yasal sınırlar dâhilinde kalmaktadır. Yine de muhasebe hileleri ve kazanç yönetimini birbirinden ayırmak oldukça zordur. Her durumda benzer amaçlar içerir. Her ikisi de muhasebe verilerine çıkarlar doğrultusunda müdahale ederek ekonomik karar verenleri aldatıp alacakları kararları olumsuz etkiler.

Muhasebe ilke ve politikalarının sağladığı esneklikten yararlanmak kazanç yönetimi olarak tanımlanmakta iken muhasebe verilerinin kasıtlı olarak eksik ya da yanlış beyan edilmesi ve kasıtlı olarak müdahaleye uğraması muhasebe hilesidir. (Dechow & Skinner (2000) kazanç yönetimi ve hile arasındaki farkı Tablo 2.1.' de gösterildiği şekilde belirtmişlerdir. Kazanç yönetimi uygulamasında yasal sınırlar dâhilinde karar alan yönetici tercihleri varken hilede ise yasal sınırlar ihlal edilmektedir.

¹⁸ Katkat Özçelik, M. (2018) Vergi Kaçırma Amaçlı Muhasebe Hileleri Üzerine Bir İnceleme, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi; (20), 493- 517

Tablo 2.1.Kazanç Yönetimi ve Hile Arasındaki Fark

	Muhasebe Tercihleri	Gerçek Nakit Akışı Tercihleri
<u>Geleneksel Muhasebe</u>	<u>GAAP Sınırları içinde</u> Karşılıkların ve rezervlerin aşırı agresif bir şekilde tanınması	Satışları geciktirmek
	Satın alma birleşmelerde Ar-Ge giderlerinin aşırı yüksek gösterilmesi	Ar-Ge veya reklam harcamalarının hızlıca giderleştirilmesi
	Yeniden yapılandırma giderlerinin ve varlık zararlarının abartılması	
<u>Olağan Kar</u>	Sürecin olağan bir şekilde işletilmesinden kaynaklanan kazançlar	
<u>Agressif Muhasebe</u>	Şüpheli alacaklar karşılığının eksik gösterilmesi	Ar-Ge veya reklam harcamalarının ertelenmesi
	Karşılıkların ve yedeklerinin aşırı düşük tutarda ayrılması	Satışların hızlandırılması
<u>Hileli Muhasebe</u>	<u>GAAP İhlal Edilmesi</u> Satışların “gerçekleşmeden” kayıt altına alınması	
	Hayali satışların kaydedilmesi	
	Satış faturalarını geçmişe dönük kaydedilmesi	
	Hayali stok kaydederek stokların artırılması	

Dechow, P.M. & Skinner,D.J. (2000) Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators, American Accounting Association Accounting Horizons, (s: 239)

2.5. Kazanç Yönetiminin Amacı

Kazanç yönetimi uygulamalarına başvurmada ana amaç muhasebe ilke ve politikalarının manipüle edilerek firmanın sürdürülebilir ve karlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektir. Kazanç yönetiminin diğer amaçları şöyle sıralanabilir.¹⁹

- Yasal düzenlemelerden ve bu düzenlemelerden meydana gelebilecek maliyet artışlarından kaçınmak,
- Vergiden kaçınmak,
- Yatırımcıları yanlış bilgilendirmek,
- Fon sağlayanları (kredi veren) yanıltmak ve düşük finansman sağlamak,

¹⁹ Tepeli Y. & Kayıhan Burak (2016) Muhasebe Manipülasyonun Beneish Modeli ile Tespit Edilmesi: BİST Gıda Maddeler Sanayi Sektörü’nde Bir Uygulama, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 14(4),245-264

- Firma yönetimini devam ettirebilmek için hissedarları yanıltmak, yöneticilerin performansları hakkında yanıltıcı bilgi sağlayıp yüksek ücret elde etmek,²⁰
- Elde edilen karın az gösterilip toplu iş sözleşmelerinde sendikaları yanıltmak ve diğer amaçlar (ekonomik konjonktür, devlet teşvikler vb.) olarak sıralanabilir.

2.6. Kazanç Yönetimi ve Finansal Tablo Kullanıcıları

Finansal raporlar yöneticilerin hissedarlarla iletişime geçmek için kullandığı araçlardır. Muhasebe verileri paydaşlara finansal tablolar aracılığı ile aktarılır. Finansal tablolar vasıtası ile firma performansı diğer firmalardan ayrılır ve bu tabloları kullanarak karar verenlerin kararları üzerindeki etkisi büyüktür. Çünkü finansal tabloların şeffaf ve güvenilir olduğu finansal tablo kullanıcıları tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda finansal performansın sürdürülebilir ve tutarlı olduğunu göstermek için finansal verilere müdahale edilmesi finansal tablo kullanıcılarını yanıltabilir.

Finansal tablo kullanıcıları olan ve firmanın hissedarları ve yöneticileri dışında kalan paydaşları (çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, alacaklılar, topluluklar, devlet kurumları, siyasi gruplar, ticaret birlikleri ve sendikalar)²¹ yapılan müdahaleler ile yanıltılabilir. Finansal tablo kullanıcıları özetle; sermayedar/yöneticiler, sözleşme ilişkisi olanlar (borç veren, tedarikçi), yatırımcı, kural koyucu (Devlet), sendika ve çalışanlardır.²²

2.6.1. Sermayedar/Yöneticiler

Sermayedar veya hissedar, şirket ortağı veya kazanç elde etmek için firmaya belirli bir tutarda sermaye ödemiş veya taahhütte bulunmuş kimse olarak tanımlanabilir. Sermayedarların ana hedefleri ortak oldukları firmanın performans olarak iyi bir dönem geçirerek karlı olması ve dönemsel kazanç olarak temettü (kar

²⁰ DeAngelo L.E. (1988) Managerial Competition, Information Costs, and Corporate Governance: The Use of Accounting Performance Measures in Proxy Contests, Journal of Accounting and Economics,10,3-36. Amerikan borsası (American Stock Exchange) ve Newyork borsası (New York Stock Exchange) haftalık yayınlarından 1970-1983 yönetim dışı grupların vekalet taleplerine ilişkin 102 vekillik yarışmasının ilk örnekleri belirlenmiş ve Wall Street Journal dergisinde bu yarışmalar ile ilgili 5 yıl boyunca yayınlanan makaleler sonucunda 86 yönetim değişikliği seçimi incelenmiştir. Çalışma sonucunda, yönetim değişikliği talebinde bulunan muhaliflerin hisse senedi fiyat düşüklüğünden ziyade düşük şirket kazançlarından bahsetmektedir. Yönetimde bulunanlar destek almak için muhasebe tercihlerinde bulunmuşlardır. Özellikle seçim dönemlerinde bildirilen karlılığın arttığı gözlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre şirket kazançlarının yönetim değişikliği için önemli rol oynamaktadır.

²¹ Nguyen, H.A & Lien Le, Q. & Anhu Vu, T.K. (2021) Ownership structure and earnings management: Empirical evidence from Vietnam, Cogent Business&Management, 8(1)

²² Yılmaz, F. (2019) Bilanço Manipülasyonları ve Vergi Kanunları Açısından Bir Değerlendirme, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, s:11

payı) elde etmek vardır. Firma yönetimi firma ortakları tarafından yapılacağı gibi yönetimle ilgili yetkiler sözleşme ile ilişki kurulan yöneticilere devredilebilir. Bu durumda yöneticiler kendi çıkarlarını korumak pahasına raporlanan finansal verilere müdahalede bulunabilmektedir.²³

2.6.2.Sözleşme İlişkisi Olanlar (Borç Veren, Tedarikçi)

Firma ile sözleşme ile kurulan bağ ile ilişki içerisine giren kredi sağlayıcı ya da işletmenin ihtiyaçlarını ve yatırımlarını finanse eden kişi veya kuruluş olarak firmanın ortağı gibi değerlendirilebilir. Finansman sağladıkları yapıdan faiz geliri elde etmeyi hedefleyen fon sahiplerinin yatırımları uzun vadelidir. Fon transferi yapılan firmanın sürdürülebilir bir karlılığa sahip olmaması fonun geri dönüşü hususunda sorunlar yaşanmasına sebep olabilir. Borç veren firma ile yapılan sözleşme gereği firmanın faaliyetlerine sınırlamalar getirerek firmaya müdahalede bulunabilir. Firma yöneticileri sözleşmelerden kaynaklı ihlallerden kaçınmak için kazançları manipüle edebilir.²⁴

2.6.3. Yatırımcılar

Yatırımcılar, kazanç sağlamak amacı ile tasarruflarını sermaye piyasalarında değerlendirmeyi hedefleyen kişi ya da kurumlardır. Yatırımlarını özellikle sermaye piyasaları aracılığı ile değerlendirmeyi amaçlamaktadırlar. Yatırım yapılan organizasyonun karlı olması kazanç sağlanacağı anlamına gelmektedir. Yatırım kararlarını finansal tabloları değerlendirerek alan finansal tablo kullanıcıları finansal verilere yapılan müdahale ile yanıltabilmektedir. Firmanın sürdürülebilir bir karlılığa sahip olduğunu göstermek ve yatırımcıların ilgisini çekebilmek için finansal tablolar şirket yöneticileri tarafından müdahaleye uğrayabilmektedir.²⁵

2.6.4. Kural Koyucu (Devlet)

Firmanın faaliyetlerini sürdürürken uyması gereken kuralları koyan otoritelerdir. Firmalar finansal verileri kayıt altına alırken GKGMİ ve Muhasebe Standartlarına

²³ Kazemian, S. & Sanusi, Z.M.(2015) Earnings Management and Ownership Structure,Procedia Economics and Finance, 31, 618-624

²⁴ Suadiye, G.(2021) Kazanç Yönetimin Motivasyon Kaynakları ve Kurumsal Yönetim: Borsa İstanbul'da İşlem Gören Şirketler Üzerine Ampirik bir inceleme, Muhasebe ve Denetime Bakış, (63),s:229

²⁵ Kara, S. & Toraman, A.M.(2021) Kazanç Yönetimi İle Karlılık Oranları İlişkisi: BİST' te Bir Uygulama, Muhasebe ve Finansman Dergisi,295-312

uymak zorundadırlar. Devlet teşviklerinden faydalanmak veya vergiden kaçınmak için firma ya da firma yetkilileri finansal raporlara müdahalede bulunabilirler.²⁶

2.6.5. Çalışanlar ve Sendikalar

İşçilerin veya işverenlerin haklarını korumak amacı ile yasalara uygun şekilde kurulan birliklerdir. İşveren işçilere verilecek ücret artışlarını işçilerin kanuni temsilcisi olan sendikalar ile müzakere ederek belirler. Yapılacak ücret artışlarının firmanın kazancına bağlı kılınması kazanç yönetimi eğilimini arttırabilir.

Firma sahipleri tarafından yöneticilere firmanın sevk ve idaresi noktasında verilen vekâlet çalışan haklarına etki etmektedir.²⁷ Firmanın faaliyetlerinin devam ettirebilmelerini sağlayan iş gücü olan çalışanlara kazançtan pay verilebilmektedir. Yönetim kazancın yüksek olduğu yıllarda finansal tabloları hazırlarken muhasebe tercihlerini kullanarak kazancı olması gerekenden daha az gösterebilir.

Firma paydaşlar arasında iletişimi sağlamak için muhasebe verileri (finansal raporlar) kullanılır. Bu verilerde yapılacak herhangi bir değişiklik tarafların kararları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Firmanın sevk ve idaresini sağlamakla yükümlü yönetme gücünü elinde bulunduran yöneticiler mevcut yapının sürdürülebilir bir yapıya sahip olduğunu kendilerinden beklenen başarılarla ulaştıklarını göstermek için finansal verileri manipüle etme eğiliminde bulunabilirler. Yöneticiler bu verileri aktarırken muhasebe kuralları (GKGMİ) veya standartlara uygun davranmakla beraber muhasebe yöntem ve metotlarını belirleme özgürlüğüne sahiptir.²⁸

2.7. Kazanç Yönetimini Teşvik Eden Unsurlar

Firmaları muhasebe ilke ve politikaları ihlalini teşvik eden birçok faktör bulunmaktadır. Firmaların hedefler doğrultusunda ilerlerken ihtiyaç duyduğu fon kaynaklarına ulaşmak bunların en başında gelmektedir. Muhasebe ilke ve politikalarının sağlamış olduğu esneklikle beraber firmanın sürdürülebilir bir yapıya ve karlılığa ulaşması için finansal tablolara müdahalede bulunulabilir.

²⁶ Erdoğan, S. ,Solak, B. & Gönen, S. (2016) Türkiye’de KOBİ’lerin Kazanç Yönetim Uygulamalarına Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi,(71), 49-66

²⁷ Memiş, M.Ü. & Çetenak, E.H. (2012) Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetim Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(3),205-224

²⁸ Healy, O.M & Wahlen, J.M. (1999) A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting American Accounting Association *Accounting Horizons* 13(4),365–383

Firmaya finansman sağlayan tarafların yanıltılmasının ve yöneticilerin başarılı olduğu fikrini empoze etmek kazanç yönetimi eğilimini artırır. Ayrıca, devlet teşvik ve ödemelerinden faydalanmak da ayrı bir motivasyon kaynağıdır

Mulford, C.W. , Comiskey, E.E (2002)'ye göre kazanç yönetiminin en güçlü teşvik eden sebebin kazanç tahminlerini karşılamak olduğunu belirtmiştir. Buna göre piyasa beklentilerinin altında kalan bir kazancın bulunması hisse senedi fiyatlarını etkileyebilir. Ayrıca kazanç yönetimi teşvikinin belirli koşullar altında meydana geldiğini ve bu koşulların hileli finansal koşullardan farklı olduğunu ifade etmektedir.²⁹

Tablo 2.2.Kazanç Yönetimi: Koşullar ve Teşvikler

Koşullar	Teşvikler
Kazançlar piyasa beklentilerinin altında kalması	Hisse senedi fiyatlarında potansiyel bir keskin düşüşü önlemek için başvurulur.
Firmanın hisse senetlerinin ilk defa halka arz edecek olması	İhraç edilen hisse senedinin en iyi fiyata satılması için en iyi kazançla sahip olduğunu göstermek için başvurulur.
Kazançlar; tazminata hak kazanmak için minimum seviyenin üstünde veya ek teşvik almak için maksimum seviyeye yakındır.	Teşvik tazminatını maksimize edecek şekilde kazançlar minimum ve maksimum kazanç seviyeleri arasında tutulmaya çalışılır.
Firmanın büyüklüğü veya endüstri üyeliği ya da her ikisi nedeniyle, olumsuz politik faaliyetler için potansiyel bir hedef olması	Aşırı kar seviyeleri olarak kabul edilebilecek durumlardan kaçınarak, büyüklük ve/veya endüstri üyeliğinin politik maliyetlerini en aza indirmeye çalışmak için başvurulur.
Firmanın borç ve kredi sözleşmelerinde belirtilen durumun ihlal edilmeye yakın olması	Sözleşme ihlalinde yaşanabilecek teminat talebi, faiz artışı ve geri ödeme talebinin olumsuz etkilerinden kaçınmak için başvurulur.
Kazançların yönetimin inandığı uzun süreli sürdürülebilir bir eğimin altında ya da üstünde olması	Kazançların geçici olarak trend dışında kalması durumundan kaçınmak için başvurulur.
Kazanç oynaklığının tekrar etmeyen durumlar neticesinde ortaya çıkması	Firmanın yüksek bir risk düzeyine ile karşı karşıya kalmaması için başvurulur.
Şirketin üst düzey yönetiminde değişiklik olması	Gelen yönetimin gelecek kar beklentilerine engel olacak bütün varlıkların gider olarak yazılması ve eski yönetimin suçlanması için başvurulur.
Yeniden yapılandırma ve ilgili masraflarla ilgili büyük karşılıkların geçmişte tahakkuk ettirilmesi	İstenilen kazançla ulaşmak için ayrılan karşılıkların iptal ettirilmesi için başvurulur.

Kaynak: Mulford, C.W. & Comiskey, E.E (2002) The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices, John Wiley&Sons, Inc, (s: 59)

²⁹ Mulford, C.W. & Comiskey, E.E. (2002) The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices, John Wiley&Sons, Inc

Healey ve Wahlen (1999) ise çalışmalarında kazanç yönetimini teşvik eden unsurları şu şekilde belirtmişlerdir.

- Sermaye Piyasası Motivasyonu
- Sözleşme Motivasyonu
- Düzenleyici Motivasyonlar

2.7.1.Sermaye Piyasası Motivasyonu

Firmalar, yatırımlarını ucuz fon kaynakları ile finanse edebilmek için hisse senedi ihracı yaparlar. Yatırım kararlarını etkileyen ana göstergeler firmaların mali tablolarıdır. Bu durumda firmaların beklenmedik tahakkuk davranışları gözlenmektedir.

Finansal tablo kullanıcılarından biri olan yatırımcıların yatırım kararları alırken analiz ettikleri finansal tablo göstergelerinden kar; yatırım kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Kar ettiğini göstermek ya da etmiş gibi göstermeye çalışan firmalar muhasebe politikaları tercihlerinde bilinçli yaptıkları değişikliklerle yatırımcı kararlarına etki etmeye çalışmaktadırlar. Firma karlarının olması gerektiğinden fazla gösterilmesi hisse senedi fiyatlarında değişiklikler oluşturabilmektedir.³⁰

Tahakkuk esasına dayanan muhasebe verileri isteğe bağlı tahakkuklar kullanılarak yatırımcıların kararları değiştirilmeye çalışılır. İçerisinde risk barındıran hisse senedi yatırımcılarına temettü ve sermaye kazancı sağlamaktadır.³¹ Kar oranı ve hisse senedi değeri arasında ilişkinin olması yöneticileri kazanç yönetimi için teşvik etmektedir.

Hisse senedi ihraççıları halka arzdan önce kazançlarını ve gelirlerini arttırmak için teklif fiyatının artması yönünde kazanç yönetimi için teşvik edicidir. Hisse senedi arzındaki teklif fiyatı ihraççının kazancına doğrudan etki etmektedir.³²

Yeni hisse senedi ihraç ederek finansal ihtiyaçların giderilmesi firmaların güvenilirlik, küresel ün ve kurumsallaşma şansına sahip olmaları anlamına gelmektedir. İhraç edilen yeni hisse senetlerinin yüksek fiyattan satılarak fon

³⁰ Tözüm, H.(2016) Lehman Brothers'ın Repo Oyunu: Repo 105,Bankacılar Dergisi, (96), 5-31,Çalışmasında; Lehman Brothers'ın repo işlemleri sonucu teminata verdiği menkul kıymetleri sanki satış yapılmış gibi göstermiştir. Söz konusu işlem ile kaldıraç oranını azaltarak piyasa ve yatırımcının güveni kazanılmaya çalışılmıştır.

³¹ Kaya, A. & Öztürk, M. (2015) Muhasebe Kârları İle Hisse Senedi Fiyatları Arasındaki İlişki: BİST Firmaları Üzerine Bir Uygulama, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (67), 37-54

³² Yongtae, K. & Myung, S.P. (2005) Pricing of Seasoned Equity Offers and Earnings Management, Journal of Financial na Quantitative Analysis,40(2), 435-463

ihtiyacının karşılanması için ihraç dönemlerinde yüksek miktarda pozitif tahakkuk gerçekleştirilmektedir. İlk halka arz dönemlerinde yüksek görünen pozitif tahakkuklar sonraki yıllarda azalmakta ve yatırımcıların ilk halka arz dönemlerinden sonraki dönemlerde kazançları azalmaktadır.³³

Hisse senedi fiyatları ve kazanç yönetimi arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Yöneticiler piyasalara kar için hedeflenen tutarlara ulaşamayacağı mesajını vererek alacakları primleri ve kariyerlerini olumsuz anlamda etkileyebilirler. İkinci seçenek olarak raporlanan performansa müdahale ederek hisse senedi fiyatlarının aşırı değerlenmesini sağlayabilirler. Bunun sonucunda hissedarlar zarar görebilir.³⁴

2.7.2. Sözleşme Motivasyonu

Paydaşlar, borç ilişkisi olan taraflar ve yöneticilerle olan sözleşmeler muhasebe verileri kullanılarak düzenlenir. Yapılan bu sözleşmeler ile sınırlar belirlenmekte ve tarafların sözleşmenin şartlarını kötü kullanımları engellenmeye çalışılmaktadır. Taraflar arası menfaat ilişkileri sebebi ile muhasebe politikaları ihlallere uğramakta ve kazanç yönetimi eğilimi artmaktadır. Finansal tablolara yapılan müdahale ile borç verenler yanıltılabilmektedir.

2.7.2.1. Borç Verme Sözleşmeleri

Finansal tablolar herhangi bir nedenle ihlale uğrayabilir ve kaynak tahsisini etkileyebilir. Firmalara borç verenler için en önemli gösterge finansal tablolardır. Finans kuruluşlar finansal durum analizi yaparken bazı kriterleri dikkate alırlar. Borç verme işlemi sonrasında da kredi sağlayıcılar firmanın belirli hedeflere ulaşmasını talep edebilirler. Bu durum firmaların kazanç yönetimi eğilimini artırır. Ayrıca firmaların içinde bulundukları finansal durum da firmaları mali tablolara müdahaleyi teşvik eden unsurlar içerebilir. Firmaların borç miktarının büyüklüğü agresif muhasebe politikaları uygulanmasını teşvik eder.³⁵ Borç miktarının büyüklüğü kazanç yönetimini motive eder.

³³ Güleç, Ö.F. & Temiz, H, Karacaer, S. (2021) Earnings Management Around Initial Public Offerings: Borsa Istanbul Application, İşletme Araştırmaları Dergisi, 8(4), 253-265

³⁴ Jianxin, C. & Gupta, M. (2009) Overvaluation and earnings management, Journal of Banking and Finance, 33 (9), 1652-1663

³⁵ Watts, R., & Zimmerman, J. (1978). Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards. American Accounting Association, 53(1), 112-134.

Mali sıkıntı yaşamayan firmalar daha ucuz fona ulaşmak için gelir arttırma eğiliminde iken mali sıkıntı yaşayan firmalar muhtemel zararları engellemek için gelir arttırıcı muhasebe politikaları tercihlerinde bulunmaktadır.³⁶ Firmalar, finans kaynaklarına erişimi kolaylaştırmak, düşük faiz oranlarından faydalanmak ve borçlanma kapasitelerini iyileştirmek için kazançlarını yönetirler. Firmalar borç kapasitesini arttırmak ve sözleşme ihlallerinden kaçınmak için sözleşme boyunca ve sonrasında kazançlarını etkilemektedir.³⁷

2.7.2.2. Yönetim Tazminat Sözleşmeleri

Firmaların belirlenen hedeflere ulaşması durumunda yöneticilere ödeyeceği prim ve teşvikler kazanç yönetimi eğilimini arttırmaktadır. Yöneticiler başarılı görülmek için muhasebe ilke ve politikalarını belirleme özgürlüğünden faydalanıp finansal tablolara müdahalede bulunurlar. Yönetici performansları muhasebe kazançlarına bağlı olduğundan kazanç yönetimini tetiklemektedir. Raporlanan kazançla göre ödüllendirilen yöneticiler görünen performanslarını arttırmak ve kendi varlıklarını arttırmak için muhasebe verilerine müdahalede bulunmaktadırlar.³⁸

Yönetici tazminat sözleşmeleri kazanç yönetimi için muhtemel bir teşviklidir. Yönetici maaş ve primlerinin kazançlar ile ilişkili olması kazançlara müdahale edilmesini olası kılmaktadır.³⁹

2.7.3. Düzenlemelerden Kaynaklanan Motivasyonlar

Muhasebe standart koyucular bütün endüstriler için düzenlemeler belirlemişleridir. Bu düzenlemeler endüstri ve anti-tröst ve diğer düzenlemelerdir.

2.7.3.1. Endüstri Düzenlemeleri

Genel olarak bütün endüstriler düzenlemelere tabidirler. Örneğin; bankacılık, sigortacılık ve yardımcı endüstriler. Bankalar belirli sermaye yeterlilik rasyolarına sahip olmak zorundadır. Sigorta şirketleri asgari mali sağlık sigorta koşullarını sağlamalıdır. Kamu kurumları da belirli kazanç düzenlemelerine tabidir. Örneğin,

³⁶ Peltier-Rivest, D. (1999) The Determinants of Accounting Choices in Troubled Companies Quarterly Journal of Business and Economics, 38(4), 28-44

³⁷ Mafrolla, E. & D'Amico, E. (2017) Borrowing capacity and earnings management: An Analysis of Private Loans in Private Firms, Journal of Accounting and Public Policy, 36,(4), 284-301

³⁸ Watts, R.L. & Zimmerman, J.L (1978) Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards, American Accounting Association, 53(1), 112-134

³⁹ Sun, L. (2012) Executive Compensation and Contract-Driven Earnings management, Asian Academy of Management, Journal of Accounting and Finance, 8(2), 111-127

bankaların asgari sermayesinin ölçülmesi için Basel komitesi tarafından getirilen Basel kuralları çerçevesinde bankaların sermaye rasyolarının belirlenmesi kapsamında banka iflas riskleri azaltılmaya çalışılmış ve mevduat sahipleri korunmaya çalışılmıştır.⁴⁰

2.7.3.2. Anti-tröst ve Diğer Düzenlemeler

Anti-tröst soruşturmaya veya diğer siyasi soruşturmalara maruz kalan firmalar kazanç yönetimi eğilimindedirler. Jones (1991) yılında yapış olduğu çalışmasında Uluslararası Ticaret Komisyonu (International Trade Commission) tarafından yürütülen ithalat yardımı soruşturması dönemlerinde ithalat yardımlarından faydalanan firmaların kazançlarını düşük gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Jones'a göre ithalat yardımı düzenlemesinde muhasebe verilerine müdahale edilmesinin sebebi, yöneticilerin ithalat yardımı alma olasılığını artırmak ve/veya verilen yardım miktarını artırmak amacıyla kazançları yönetmeye teşvik eder.

2.8. Kazanç Yönetimi Yöntemleri

Firma ve ilişki içerisinde olduğu taraflar finansal bilgileri kullanarak karar vermektedir. Yatırım kararları verilirken finansal tablolar büyük öneme sahiptir. Özellikle firma performansının bir göstergesi olan kazançlar finansal tablolarda gösterilmekte ve yatırım kararları başta olmak üzere taraflar için de önem arz etmektedir. Bu durumu lehine göstermeye çalışan firma ve yöneticileri GKGMİ ve standartlar sınırları dâhilinde birçok yöntem kullanarak kazançlara müdahalede bulunurlar. Belirtilen sınırların dışındaki uygulamalar muhasebe hilesi olarak tanımlanır.⁴¹

2.8.1. Uygunsuz Gelir Tahakkukları

Firmalar gerçekleştirmiş oldukları hasılatları belirli edimler dâhilinde yaparlar. Firma performansının yüksek gösterilmesi için bazı edimler gerçekleştirilmeden hasılat muhasebeleştirilir. Yapılan erken gelir tahakkukları dışında bazı hayali tahakkuklar da yapılabilir. Özellikle cari dönem sonlarında gelecek dönemlerde yapılması planlanan avanslar alınmış satışlar gerçekleşmiş gibi gösterilebilir.⁴²

⁴⁰ Türkiye Bankalar Birliği (2013) Basel II ve III nedir, Türk Eximbank Semineri, https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf

⁴¹ Toumeh, A.A. & Sofri, Y. (2019) A Review of Earnings Management Techniques: An IFRS Perspective, Global Business and Management Research: An International Journal 11(3), 1-13

⁴² Toumeh, A.A. & Sofri, Y. (2019) A Review of Earnings Management Techniques: An IFRS Perspective, Global Business and Management Research: An International Journal 11(3), s:6

Hasılat firmanın dönem içindeki faaliyetlerinden kaynaklanan öz kaynaklarında artışa neden olan ekonomik yararların bir bütünü olarak tanımlanmakta ve manipülasyona açık olan kalem olarak ifade edilmektedir.⁴³ Bu kapsamda geliştirilen muhasebe standartlarında hasılatın ne zaman ve nasıl muhasebeleşeceğinin belirlenmesi ve bu işlemlere ilişkin açıklamaların nasıl olacağı muhasebe ilke ve politikaları ile belirtilmiştir. Hasılat öz kaynak değerini etkileyen bir unsur olup firma değerini etkilediğinden karar alırken finansal tablo kullanan tarafların firmanın performansını ölçmesi ve değerlendirmesine önemli ölçüde etkide bulunmaktadır.

Örneğin; peşin fiyatı 94.000 TL olan ve vadeli olarak 100.000 TL'ne satılan maldan elde edilen 6.000 TL faizin satış hâsılatına dâhil edilmesi, satış rakamını olduğundan daha büyük gösterecek, satış karlılık oranının hatalı bulunmasına ve satış hâsılatının kullanıldığı finansal analiz sonuçlarının da yanıltıcı sonuçlar vermesine sebep olacaktır.⁴⁴ Bir diğer örnek olarak; maliyeti 800 TL olan ve nakit satış fiyatı 1.000 TL olan bir ürün 12 ay vadeli 1.100 TL'ne satılmıştır. Bu ürün ile ilgili yapılan sözleşme şartlarına göre müşteri 30 gün içerisinde ürünü iade etme hakkına sahiptir.⁴⁵ İade süreci tamamlanmadan hasılat gerçekleşmiş sayılarak hasılat daha hızlı gerçekleşebilmektedir. Muhasebe kayıtlarının tercih kullanılarak farklı şekilde tutulması satış tutarlarının yüksek görünmesine sebep olacak ve yatırımcıların karar alırken büyük ölçüde dikkate aldıkları finansal tablolar yanıltıcı hale gelecektir.

2.8.2. Büyük Temizlik Muhasebesi

Firmanın güncel finansal durumunun kötü gösterilip gelecekte daha başarılı görünmesi için finansal tablolara müdahale edilmesidir. Yönetim değişikliği, şirket birleşmesi, bölünmesi, ekonomik kriz dönemleri veya art arda zarar gösterilen yıllarda sonuçlar daha da kötü gösterilerek sonraki finansal tabloyu daha iyi gösterme çabası olarak ifade edilebilir.⁴⁶ Özellikle yönetim değişikliklerinde yönetimi devralan

⁴³ Özyürek, H.(2012) TMS 18'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi,4(1),131-144

⁴⁴ Özyürek, H. (2012) TMS 18'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 4(1),s:7

⁴⁵ Kılıç, G. (2019) TFRS 15 Müşteri Sözleşmesinden Hasılat Standardının Getirdiği Yenilikler ve Örnekler ile Açıklanması, Muhasebe ve Denetime Bakış, 58, 237-262

⁴⁶ Ünver Kiracı, Ö. & Çelikay, D.Ş (2020) Büyük Temizlik Muhasebesi: BIST İmalat Sektöründe Bir Uygulama, Muhasebe ve Denetime Bakış, 61, 237-254

yöneticiler eski yönetimin performansının başarısız olduğunu gösterip gelecek dönemlerde daha başarılı olunacağını göstermeye çalışmaktadırlar.⁴⁷

Büyük temizlik muhasebesinde de diğer kazanç yönetimi uygulamalarında olduğu gibi muhasebe standartlarının vermiş olduğu karar verme yetkisi kullanılır. Bu yöntemde bahsedildiği gibi mevcut durum olduğundan daha kötü gösterilmekte, yani faaliyet sonuçları düşük gösterilip kar diğer dönemlere aktararak gelecek dönemler daha iyi gösterilmeye çalışmakta ve yöneticiler kazançlarını arttırmayı hedeflemektedir.

Büyük Temizlikte Kar Aktarmasında Kullanılan Muhasebe İşlemleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.⁴⁸

- Gelecek yılda ödenecek ertelenebilir masrafları bu yıla çekmek,
- İşten çıkarmalara yönelik tazminatlar ödemek,
- Tahsil edilebilir gelirleri gelecek yıla bekletmek,
- Stok düzeltme kayıtları kullanmak,
- Amortisman hesaplama yöntemlerinde değişiklik yapmak,
- Yeniden yapılanma giderleri oluşturmak,
- Durdurulan faaliyetlerin satışları ve yatırımları geri çekmek,
- Duran varlıkları gider olarak kayıt etmek.

2.8.3. Gelir Düzeltme (Income Smoothing, Kar Düzleştirme)

Firmanın sürdürülebilir bir kara sahip olduğunu göstermek için finansal tablolara müdahale edilir. Özellikle kötü performans gösteren firmalar ve kazançlarında dalgalanma durumunda yatırımların zamanını değiştirmek, rastgele satış indirimleri yaparak satışları arttırmak gibi nakit akışını etkileyen faaliyetlerde bulunurlar.

Kar firma performansının değerlendirilmesi için en önemli ölçüttür. Firmanın sürdürülebilir bir karlılığa ve az riskli bir yapıya sahip olduğunu göstermek için muhasebe ilke ve standartlarının esnekliklerinden faydalanılarak kazanç yönetimi eğiliminde bulunulabilir.⁴⁹

⁴⁷ DeAngelo L.E. (1988) Managerial Competition, Information Costs, and Corporate Governance: The Use of Accounting Performance Measures in Proxy Contests, Journal of Accounting and Economics,10.s:30

⁴⁸ Ünver Kiracı, Ö. Ü. & Çelikay, D.Ş (2020) Büyük Temizlik Muhasebesi: BIST İmalat Sektöründe Bir Uygulama, Muhasebe ve Denetime Bakış, 61, s:8

⁴⁹ Öztürkçü Akçay, A. Ö. & Sayın, H.C.& Örgün G.S. (2022) Sahiplik Yapısının Kar Düzleştirme Uygulamaları Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması, Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi,7(1), 238-256

Yöneticilerin kar düzeltme girişiminin bazı nedenleri aşağıda sıralanmıştır.

- Kara endeksli primleri artırmak,
- Gelecekteki başarısını artırmak,
- İşten çıkarılma olasılığını azaltmak,
- Prestijini korumak,
- Hisse senetlerini elde etme maliyetlerini düşürmek
- Politik maliyetlerden kaçınmak,
- Analist beklentilerini karşılamak,
- Borç sözleşmesi ihlal riskini azaltmak
- Firma değerini korumak nedenlerinden dolayı kar düzeltme uygulamalarına başvurabilmektedirler.

Türkiye’de uygulanan iki farklı muhasebe politikasına göre yapılan tercihlere bağlı olarak elde edilecek sonuçlar arasında farklılıklar oluşabilmektedir. Örneğin; VUK 323. maddesine göre bilanço esasına göre defter tutan işletmelere ait ticari kazancın idame ettirilmesi ile ilgili olan dava konusu olmuş, teminatsız, birden fazla defa istenmesine rağmen tahsil edilememiş kısmen tahsil kabiliyetini yitirmiş alacaklar için alacağın geldiği hesap döneminde şüpheli alacaklar karşılığı ayrılmaktadır.⁵⁰

Diğer taraftan TFRS 9 (Finansal Araçlar standardı) göre ise TFRS 15 (Hasılat Standardı) kapsamına giren ve ilk muhasebeleştirme tarihi ile rapor tarihi arasında izlenen ve tahsili güçleşen ticari alacaklar için karşılık ayrılmalıdır. Bu karşılık ilk muhasebeleştirmeden raporlama tarihine kadar geçen sürede ticari alacaklara ilişkin riskin önemli derecede artmamış olması halinde 12-aylık beklenen kredi zararı tutarıdır. Bu standart kapsamında firmanın geçmiş tecrübelerine dayanılarak dava icra konusu olmasa bile daha önce hasılat yazılmış alacaklar için karşılık ayrılabilir.⁵¹

VUK’a göre (Vergi Usul Kanunu) şüpheli alacaklar karşılığı ayrılırken bunu belirli şartlara bağlamış olmasına rağmen TFRS’da (Türkiye Finansal Raporlama Standartları) karşılık ayırma işlemi yöneticilerin kullanacağı takdir yetkisine bırakılmıştır. Bu yargının kullanımı ile hazırlanan finansal veriler yanıltıcı olabilir. Örneğin; ilk raporlama döneminde yüksek bir gelire sahip olması bekleniyorsa gelirin

⁵⁰ Fidan, Mehmet M. (2019) Ticari Alacaklarda Değer Düşüklüğü–TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımı ve Vergi Usul Kanunu Karşılaştırılması, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 81, 37-58

⁵¹ Kamu gözetim kurumu, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TFRS/TFRS_15_2018.pdf

bir kısmı şüpheli alacaklar için ayrılarak borç gider karşılıkları arttırılıp gelir azaltılabilir. Şöyle ki, 1.000.000 TL gelir beklentisi olan bir şirkette borç ve gider karşılıkları için 150.000 TL ayrılıp gelir 850.000 TL'ne düşürülebilir.

2.8.4. Kurabiye Kavanozu Rezervleri (Cookie Jar Reserves)

Cari yıl sonuçlarının iyi olduğu ve gelecek dönem sonuçları ile ilgili belirsizliklerin yaşandığı dönemlerde yöneticiler yüksek miktarda harcama tahakkuk ettirirler. Cari yıl sonuçlarının iyi olduğu yılda elde edilen gelirler gelecek dönemlerde yaşanacak başarı için ertelenir.

Cari dönemde gerçekleşen yüksek karın gelecek dönemlere aktarılması amacıyla ayrılan karşılık miktarları olması gerekenden fazla ayrılabilir, sabit kıymetler için daha kısa faydalı ömür tahmininde bulunulabilir, gelecek dönemlerde aktifleşecek birçok gider cari dönemde gerçekleşmiş gibi gösterilebilir.⁵²Bahsi geçen yöntemlerin belirlenmesi ile ilgili takdir yetkisi yöneticilerde olduğu için finansal raporlara müdahalede bulunup finansal tablo kullanıcıları yanıltılabilir.

2.8.5. Gelecek İçin Büyük Bahis

Bu durum, şirketin iyi bir yatırım elde etmek için başka bir şirketi almasını içerir. Alınan şirketin karının konsolide kara eklenerek daha karlı gösterilmesi veya gider kalemlerinin mevcut yılda kullanılıp gelecek yıl performansının daha iyi olacağının gösterilmesi için yapılmaktadır. Başka şirketlerin alınması için şirket faaliyetlerinin genişletilmesi, piyasadaki etkinliğin arttırılması ve güçlü rekabetçi bir yapının oluşturularak karlılığın arttırılması gibi birçok özel neden bulunabilmektedir. Şirket birleşmelerinde birleşen şirketlerin aktifleri borçları tek bir yapıya aitmiş gibi gösterilir.⁵³ İşte bu durumda kazanç yönetimi devreye girebilmektedir. Şirket birleşmelerinde uygulanan birleşme yöntemleri için belirlenen muhasebe uygulamalarının seçimi yöneticiye aittir. Bundan hareketle yeni oluşan yapı ile ilgili düzenlenen finansal tablolar tarafları yanıltabilir.

Şöyle ki; birleşme ve satın alma anlaşmalarında edinilen hisse senedi fiyatının gerçek değer üzerinde gerçekleşmesi ve hisse senedi fiyatlarının yüksek olması

⁵² Kuşunel, F.& Büyüksalvarcı, & A.Alkan, A.T. (2005) İşletmelerde Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Arka Planı, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 8,(1-2),171-188

⁵³ Gonçalves, T. C. & Coelho, G. (2019) Earnings Management during Mergers and Acquisitions – European Evidence, European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences Issue 102,22-43

sebebi ile az sayıda hisse ihracı yapılacağından birleşme maliyetlerinin az olması kazanç yönetimi için motivasyon kaynağıdır.⁵⁴

2.8.6. Amortisman, İtfa ve Tükenme Payları

Duran varlıkların faydalı ömrünün amortismanına tabi tutulması ile ilgili yöntemler GKGMİ çerçevesinde belirlenmiştir. Kullanılacak yöntemin değiştirilmesi firma performansına etki etmektedir. Bu yöntemlerin kullanımı ile ilgili karar verme yetkisi yöneticilerde olup kazanç yönetimini teşvik etmektedir. İşletmelerin sahip oldukları varlıkların tükenmesi, yıpranması ve eskimesi gibi durumları gösteren gider payı olarak ifade edilen amortisman payları için tercih edilen yöntemlerde yapılacak olan değişiklikler tarafları yanıltabilir.

Örneğin; A işletmesinin 26.000 TL bedelle almış olduğu faydalı ömrünün 5 yıl ve kalıntı değerinin (kalıntı değer = 2.000 TL) olduğu belirtilen makine ekipman için normal amortisman yöntemi seçilmiştir.⁵⁵VUK muhasebe genel tebliğine göre amortisman yöntemi seçilebilir, **Normal Amortisman Yöntemi** (Yıllık Amortisman Tutarı = Maliyet Bedeli/ Faydalı Ömür. Yıllık amortisman gideri $26000/5 = 5200$ TL'dir. Ya da TMS 16 (Maddi Duran Varlıklar Standardı)'ya göre tercihler yapılarak amortisman yöntemi seçilebilir. Standartta VUK dan farklı olarak amortisman hesaplamasında amortismanına tabi varlığın kalıntı değeri dikkate alınır. **Normal Amortisman Yöntemi** Yıllık Amortisman Tutarı= (Maliyet Değeri-Kalıntı Değer)/ Faydalı Ömürdür. Yıllık amortisman gideri, $26000-2000/5= 4800$ TL'dir.

VUK' a göre normal amortisman yöntemi kullanan bir işletme azalan bakiyeler yöntemine geçememekte iken, azalan bakiyeler yöntemi kullanan bir işletmenin normal amortisman yöntemine geçmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. TFRS standartlarında ise bir varlığın amortismanına tabi tutarının faydalı ömrü boyunca sistematik olarak dağıtılmasında çeşitli amortisman yöntemlerinin kullanılabileceği ifade edilerek yöntem değişikliğini tamamen yöneticilerin takdir yetkisine bırakmıştır. Seçilen amortisman yönteminde yapılan değişiklik dönem karının farklı çıkmasına etki edecek ve taraflar karar alırken yanıltabilecektir.

⁵⁴ Gonçalves, T. C. & Coelho, G. (2019) Earnings Management during Mergers and Acquisitions – European Evidence, European Journal of Economics, Finance and Administrative Issue 102,22-43

⁵⁵ Pamukçu, F.(2010) Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulamasının Türkiye Muhasebe Standartları ve Türk Vergi Mevzuatı Açısından Karşılaştırılması, Muhasebe ve Denetime Bakış, 32, 67-84

2.9. Kazanç Yönetiminin Tespit Edilmesi

İşletmelerin faaliyetlerinden kaynaklanan işlemler GKGMİ gereği tahakkuk esasına göre kayıt altına alınmaktadır. Söz konusu işlemlerin kayıt edilmesi elde edilen nakit girişi ve çıkışlarından bağımsızdır ve aynı tarihe denk gelmeyebilmektedir.

İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan işlemler ile nakit giriş çıkışları birbiri ile aynı olabileceği gibi farklı da olabilir. Nakit giriş çıkışları ile gerçekleşen olayların kayıt altına alınma zamanının farklı olması tahakkukları meydana getirmektedir. Yapılan bir satış işlemi nakden yapılacağı gibi vadeli olarak da satılabilmekte veya bir kısmı avans olarak alınıp kalan kısmın ödemesi satışa konu mal teslimi veya sonrasında yapılabilmektedir.

Kazanç yönetimi uygulamasının tespit edilmesinde tahakkuklar birbirinden ayırt edilmelidir. İşletmenin normal faaliyet dönemi içinde gerçekleştirdiği olaylardan kaynaklanan nakit akışlarının tahakkuk etmesi ile **isteğe bağlı olmayan tahakkuklar** ortaya çıkar. Diğer taraftan yöneticiler tarafından seçilen nakit akışları ile **isteğe bağlı tahakkuklar** ortaya çıkmaktadır.

Muhasebede kazançlar temel olarak nakit bileşenleri ve tahakkuk bileşenlerinden oluşmaktadır. Kazanç yönetiminin tespit edilmesi için literatür genel olarak tahakkukların hesaplanması yöntemini benimsemiştir. Tahakkukların hesaplanması için iki farklı yöntem olan nakit akış tablosu ve bilanço yaklaşımları kullanılmaktadır.

2.9.1. Nakit Akış Tablosu Yaklaşımı

Firmaların dönem içinde yaptıkları operasyonların muhasebeleştirilmesi ile meydana gelen tahakkukların hepsi kazanç yönetimi eğilimi taşımaz. Bu durumun tespit edilmesi için isteğe bağlı tahakkukların tespiti önem taşımaktadır. İsteğe bağlı tahakkuklar yönetici kararları doğrultusunda meydana geldiğinden tespit edilmesi güçlük taşımaktadır. Kazanç yönetimini tespit etmeye çalışan birçok araştırmacı nakit akış tablosunda meydana gelen değişimleri kullanmıştır.

Hribar & Colins (2002) çalışmalarında nakit akış tablosu kullanarak tahakkukları belirlenmesi ile ilgili hesaplama yöntemi şu şekildedir.

$$TACC_{cf} = EBXI - CFO_{cf} \quad (2.1)$$

$TACC_{cf}$ = Nakit akış tablosundan sağlanan toplam tahakkuklar

$EBXI$ = Olağan üstü ve durdurulan faaliyetler öncesi kar

CFO_{cf} = Devam eden faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışları

Hribar & Colins (2002) çalışmalarında bilanço yöntemi ve nakit akış tablosu yöntemleri karşılaştırılmış kazanç yönetimini tespit etmek için nakit akış tablosu yönteminin daha az hata payına sahip olduğu ve bilanço yönteminden daha uygun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.9.2. Bilanço Yaklaşımı

Bu yöntemde bilanço hesapları kullanılarak kazanç yönetimi tespit edilmeye çalışılmıştır. Kazançların tahakkuk ve nakit bileşenlerden oluştuğu varsayımına göre toplam tahakkukları hesaplayan yöntemle göre toplam tahakkuklar hesaplanmaktadır.⁵⁶ Healy (1985), Dechow (1995) ve Jones (1991) çalışmalarında bilanço yaklaşımından faydalanmışlardır. Rangan (1998) çalışmasında belirtilen formül aşağıda belirtilmiştir.

$$ACC = (\Delta CA - \Delta CASH) - (\Delta CL - \Delta STD) \quad (2.2)$$

ACC = toplam tahakkuklar

ΔCA = t dönemindeki dönen varlıklardaki değişim

ΔCL = t dönemindeki kısa vadeli yükümlülüklerdeki değişim

$\Delta CASH$ = t dönemindeki nakit ve nakit benzerlerindeki değişim

ΔSTD = t dönemindeki uzun vadeli borçtan kısa vadeye dönenler arasında meydana gelen değişim

2.9.2.1. Healy Modeli

Healy (1985) ABD’de bulunan firmaları analiz ettiği çalışmasında yöneticilerin kazançlarını arttırmak için muhasebe yöntemleri ve tahakkuklarını kullanarak raporlanan muhasebe verilerini manipüle ettiğini belirtmektedir. İkramiye planlarının muhasebe kararlarına olan etkisinin test edilmeye çalışıldığı çalışmada yöneticilerin gelirlerini arttırmak için raporlanan kazançla müdahalede bulundukları ve prime sınır

⁵⁶ Hribar, P. & Collins, D. W. (2002) Errors in Estimating Accruals: Implications for Empirical Research, journal of Accounting Research 40 (1),105-134

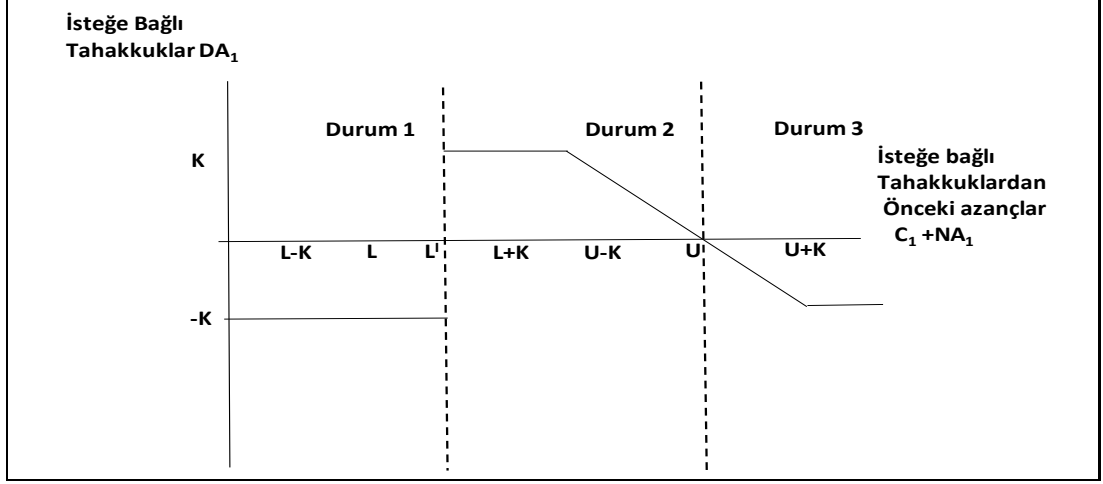
getirilen yıllarda getirilmeyen yıllara göre daha az tahakkuk yaptıkları ve nakit akışının sabit tutulduğu gözlemlenmiştir.⁵⁷

Yöneticiler genelde uzun süreli performans planları ve kısa süreli olan ikramiye planları üzerinden ödüllendirilmektedir. Kazanç hedefleri genelde hisse başına kazanç, toplam varlık getirisi veya öz sermaye getirisi cinsinden verilmektedir. Yöneticilere ödenecek primler hesaplanırken raporlanan kazancın bir varyantı olarak (E_t), hedeflenen kazanç için alt sınırı (L_t) olarak tanımlanır. Bildirilen kazançlar hedeflenenin üzerine çıkarsa en yüksek kazanç sınırı tanımlanır (P_t) ve primler ikramiye havuzuna aktarılır. Eğer kazanç hedeflenenin altında kalırsa havuza hiçbir fon tahsis edilmez. İkramiye havuzuna aktarılan en yüksek miktar (B_t) olarak tanımlanır. Kazançlar hedefleri aştığında uygulanan en üst limit (U_t) olarak belirlenmiştir. P sözleşmede belirtilmiş ödeme yüzdesi olarak tanımlanmıştır.

$$B_t = p_t \{ \min(U_t, \max((E_t - L_t) , 0)) \}. \quad (2.3)$$

Healy (1985) yöneticilerin isteğe bağlı tahakkukları seçmeleri için karar verme kuralını şu şekilde ifade etmiştir. Tahakkuklar bildirilen kazançların zamanlamasını değiştirir. İsteğe bağlı tahakkuklar ile kazançlar dönemler arasında aktarılabilir. İşletmenin yaşam süresi boyunca toplam tahakkuk miktarının sıfır olduğu varsayılır. Yöneticiler kazançlarını arttırmak için isteğe bağlı olmayan tahakkukları takip eder ve dönem sonlarında isteğe bağlı tahakkuklara başvurur. Toplam yapılacak tahakkuk miktarları maksimum K ve minimum -K arasındandır.

⁵⁷ Healy, P. M. (1985). The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions, Journal of Accounting and Economics, Journal of Accounting and Economics 7(1-3),85-107

Kaynak: Healy, P. M. (1985). The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions, Journal of Accounting and Economics, s:107

Şekil 2.1. İsteğe Bağlı Tahakkuklardan Önceki Kazançların Bir Fonksiyonu Olarak İlk Dönemde İhtiyari Tahakkuklar

İsteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançların ve ikramiye planı parametrelerinin bir fonksiyonu olarak idari isteğe bağlı tahakkuk kararları. İki dönemli modelin ilk dönemi. L = İkramiye planında tanımlanan alt sınır, U = kazançların en üst sınırı, L' alt sınırın bir kesişim noktası olan alt sınır, ikinci dönemde beklenen kazancın iskonto oranının bir fonksiyonu olan kesişim noktası, K = isteğe bağlı tahakkuk limiti, C = operasyonlardan kaynaklanan nakit akışları, NA = isteğe bağlı olmayan tahakkuklar.

Durum 1: Yönetici gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde bulunacaktır. Birinci bölümde ihtiyari tahakkuklardan önceki kazançlar alt sınırın altında ve K dan fazladır ($C_1 + NA < L - K$). Raporlanan gelir maksimum olsa bile alt sınırı geçemeyeceği için yönetici minimum isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde bulunacaktır ($DA = -K$). Durum 1'in ikinci bölümünde dönem 1'deki isteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançlar ($C_1 + NA_1$) alt sınırın (L) + K içindedir. Yönetici, minimum ($DA_1 = -K$) veya maksimum ($DA_1 = K$) isteğe bağlı tahakkuku seçer. Maksimum tahakkuku seçerse, 1. bölümdeki ikramiye alır ancak 2. bölümde beklenen bazı kazançlardan vazgeçer çünkü artık o bölümdeki minimum tahakkuku bildirmekle sınırlıdır ($DA_2 = -K$). Eğer 1. bölümde minimum isteğe bağlı tahakkuku seçerse, yönetici 2. bölümde beklenen ikramiyesini maksimize eder, ancak ilk bölümde hiç ikramiye almaz. 1. bölümde ikramiye almanın bugünkü değeri avantajlarını, 2. bölümde vazgeçilen beklenen ikramiye karşı değiştirir. İkramiye planı parametrelerine, 2. bölümde isteğe bağlı

tahakkuklardan önceki beklenen kazançlara, iskonto oranına ve riskten kaçınma durumuna bağlı olarak, yönetici, minimum ile raporlama arasında kayıtsız olduğu bir eşiği tahmin eder. 1. bölümdeki maksimum tahakkuk ikramiye planındaki alt sınırı aşmaktadır.

Durum 2: Yöneticinin gelir artırıcı ihtiyari tahakkukları seçme konusunda bir teşviki vardır. İsteğe bağlı tahakkuklardan önceki ilk dönem kazançları L' eşiğini aşarsa, 1. Bölüm hızlandırılmış gelir ve ikramiye almanın bugünkü değeri ve kesinlik avantajları, 2. bölümde vazgeçilmesi beklenen ödüllerden ağır basar. Bu nedenle yönetici, pozitif ihtiyari tahakkukları seçer. Muhasebe seçimlerinden önceki kazanç $(U - K)$ 'den az olduğunda, maksimum tahakkuku $(DA_1 = K)$ seçer. Muhasebe seçimlerinden önceki kazançlar üst sınırın K içinde olduğunda, yönetici maksimum isteğe bağlı tahakkuktan daha azını seçer çünkü üst sınırın ötesindeki gelir ikramiye hesaplamaları için kaybedilir. $DA_1 = (U - C_1 - NA_1)$ 'i seçer, böylece kazançları üst sınıra eşit olarak bildirir. İkramiye planı bir üst sınır belirtmiyorsa, muhasebe seçimlerinden önceki kazançlar L' eşiğini aştığında, yönetici maksimum isteğe bağlı tahakkuku $(DA_1 = K)$ seçer.

Durum 3: Yöneticinin geliri azaltan isteğe bağlı tahakkukları seçme konusunda bir teşviki vardır. İkramiye planı üst sınırı bağlayıcı olduğunda, önceki kazançlar bu sınırı aşan isteğe bağlı tahakkuklar ikramiye kazanmak amacıyla kaybedilir. Yönetici, üst sınırı aşan geliri erteleyerek mevcut ikramiyesini düşürmez ve gelecekteki beklenen ödülünü artırır. İsteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançlar $U + K$ 'den az olduğunda, $DA_1 = (C_1 + NA_1 - U)$ seçer ve kazançları üst sınıra eşit olarak bildirir. İsteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançlar $(U + K)$ değerini aştığında, asgari tahakkuku $(DA_1 = -K)$ seçer.

- İsteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançlar L' ile temsil edilen eşiğin altındaysa, yöneticinin geliri azaltan isteğe bağlı tahakkukları seçme teşviki vardır.

- İsteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançlar, L' ile gösterilen alt eşiği aşarsa, ancak üst sınırı aşmazsa, yöneticinin geliri artırmak için isteğe bağlı tahakkukları seçme teşviki vardır.

- İkramiye planı bir üst sınır belirtiyorsa ve isteğe bağlı tahakkuklardan önceki kazançlar bu limiti aşarsa, yöneticinin geliri azaltmak için isteğe bağlı tahakkukları seçme teşviki vardır.

Healy (1985) çalışmasında kazanç yönetimi eğiliminin tespit edilmesinde tahakkukların hesaplanması yöntemi kullanılarak söz konusu eğilim test edilmeye

alışılmıştır. Hesaplama da kullanılan tahakkuklar isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklardan oluşmaktadır. Toplam tahakkukların tespit edilebilmesi için olağan faaliyetlerden kaynaklanan nakit akışları ile raporlanan nakit akışları arasındaki farkın hesaplanması gerekmektedir. ($AAC_t = NDA_t + DA_t$)

Tahakkuklar, bildirilen kazançların zamanlamasını değiştirir. Yönetici, her yılın sonunda operasyonlardan kaynaklanan nakit akışlarını ve isteğe bağlı olmayan tahakkukları gözlemler ve ikramiye ödüllerinden beklenen faydasını en üst düzeye çıkarmak için isteğe bağlı muhasebe yöntemlerini ve tahakkuklarını seçer. Yöneticiler, ikramiye planlarının üst ve alt sınırları bağlayıcı olduğunda, gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkukları seçme konusunda bir teşvike sahiptir. Healy (1985) yaptığı çalışmada tahakkuklar ile yöneticilerin ikramiye sözleşmeleri kapsamındaki gelir raporlama teşvikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Yapılan toplam tahakkuk hesaplama yöntemi aşağıda belirtilmiştir.

$$AAC_t = -DEP_t - XI_t \cdot D_1 + \Delta AR_t + \Delta INV_t - \Delta AP_t - (\Delta TP + D_t) \cdot D_2 \quad (2.4)$$

DEP_t = t yılındaki amortisman tutarı

XI_t = t yılındaki olağandışı faaliyetleri

ΔAR_t = t yılındaki ticari alacakların bir önceki yıla göre değişimi

ΔINV_t = t yılındaki stokların bir önceki yıla göre değişimi

ΔAP_t = t yılındaki borçların bir önceki yıla göre değişimi

ΔTP_t = t yılında ödenecek vergilerin bir önceki yıla göre değişimi

DEF_t = t yılındaki ertelenmiş vergi varlıkları

D_1 = 1 ikramiye planları olağandışı faaliyetlerden sonra tanımlanmışsa

= 0 ikramiye planları olağandışı faaliyetlerden önce tanımlanmışsa

D_2 = 1 ikramiye planları gelir vergisinden sonra tanımlanmışsa

= 0 ikramiye planları gelir vergisinden önce tanımlanmışsa

Toplam tahakkuk hesaplaması yapıldıktan sonra isteğe bağlı tahakkuklar aşağıdaki formülle hesaplanır.

$$DA_t = AAC_{t-1} / A_{t-1} \quad (2.5)$$

DA_t =İsteğe bağlı tahakkuklar

AAC_{t-1} =Önceki yıla ait toplam tahakkuklar

A_{t-1} =Önceki yıl toplam aktifi

Cari döneme ait tahakkukların bir önceki yıla ait tahakkukların bir bileşeni olduğu varsayımına dayanan model isteğe bağlı tahakkukların sıfır olması gerektiğini ifade etmektedir. Hedeflenen kara ulaşan yöneticiler daha fazla kar elde etseler bile alacakları prim miktarında değişiklik olmayacağı için karın bir kısmını bir sonraki döneme aktarma eğilimi içerisindedir. Diğer taraftan yöneticiler kazançlarını artırmak için isteğe bağlı tahakkukları kullanarak hedeflenen kara ulaşmak için tahakkuk miktarını artırmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca hedeflenen kara ulaşılmaması durumunda tahakkuklar azaltılarak gelecek dönem daha fazla kazanç elde etmek için tahakkuk miktarlarında azalma eğilimi görülmektedir.

2.9.2.2. DeAngelo Modeli

DeAngelo vd. (1986) çalışmalarında New York borsasında 1973-1982 yılları arasında işlem gören halka açık bütün hisse senetlerini kullanarak (management buyout) borsadan çıkışı öneren firma yönetici kararlarını incelemiştir. Çalışmaya göre şirket yöneticileri ile şirket hisselerini elinde bulunduran hisse sahipleri arasında çatışmalar bulunmakta ve bu çatışmalar özellikle özelleştirme dönemlerinde şiddetlenmektedir. Şirket yöneticileri hisse senetlerini mümkün olduğunca ucuza almak istediği için hak sahipleri ile uyuşmazlıklar yaşanmaktadır. Hisse senetlerinin satınalma işlemleri için yatırım bankacıları gerçek değer için görüş bildirmesine ve satınalma fiyatı piyasa fiyatının üzerinde olmasına rağmen yöneticilerin içeriden bilgi alma avantajı olduğu düşünüldüğünden yetersiz görülmektedir.⁵⁸

Toplam tahakkukların hesaplanması yöntemi ile kazanç yönetiminin tespitine dayanan modelde ortalama anormal tahakkuklar test edilmiştir. Toplam tahakkuklar $(AC_1 - AC_0) = (DA_1 - DA_0) - (NA_1 - NA_0)$ hesaplanmaktadır. Modele göre normal şartlarda isteğe bağlı olmayan tahakkuklardaki $(NA_1 - NA_0)$ değişimin yıllar itibari ile '0' olması beklenmektedir. Toplam tahakkuklardaki $(AC_1 - AC_0)$ düşüş isteğe bağlı tahakkuklardaki $(DA_1 - DA_0)$ bir düşüşten kaynaklanır. Hisse senetlerinin geri alındığı dönemlerde toplam tahakkuklar negatif olması beklenmektedir. Çalışma sonuçlarına

⁵⁸ DeAngelo , L. E (1986) Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes: A Study of Management Buyouts of Public Stockholders, American Accounting Association: The Accounting Review, 61(3),400-420

göre hisse senetlerin geri alınmadan önceki dönemlerde sistematik olarak tahakkuklar azaltılmaktadır hipotezi desteklenmemektedir.

Çalışmada kazanç yönetiminin tespiti için tahakkuklar kullanılmıştır. Bu yaklaşımın seçilmesindeki amaç yöneticilerin tercih ettiği gelir azaltıcı teknikleri potansiyel olarak ortaya çıkarmasıdır. Örneğin, muhasebe tahakkukları varlıkların kaydedilmesi, gelirlerin muhasebeleştirilmesi veya ertelenmesi ve bakım-onarım harcamaları gibi giderlerin aktifleştirilmesi veya giderleştirilmesine yönelik yönetim kararlarını yansıtır. Ayrıca yöntem muhasebe tercihlerindeki ve tahminlerindeki değişimlerin tespitine yardımcı olmaktadır.

Model kazanç yönetimi tespitinde isteğe bağlı olmayan tahakkukları temel almıştır. Modelde uygulanan varsayımlara göre, toplam tahakkuklar net gelirden nakit akışlarının çıkarılması ile bulunur.

$$(AC_1 - AC_0) = (NI_1 - NI_0) - (CF_1 - CF_0) \quad (2.6)$$

NI= net gelir,

CF= nakit akışları

Toplam tahakkuklar isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklardan oluşmaktadır.

$$AC_1 = DA_1 + NA_1 \quad t= 1 \quad (2.7)$$

İsteğe bağlı olmayan toplam tahakkuk hesaplanması aşağıdaki gibidir.

$$NA_t = AC_t / A_{t-1} \quad (2.8)$$

NA_t = Tahmini isteğe bağlı olmayan tahakkuklar

AC_t = Toplam tahakkuklar

A_{t-1} = Bir önceki yıl toplam aktifi

İsteğe bağlı tahakkukların hesaplanması ise aşağıdaki gibidir.

$$DA_t = AC_t - AC_{t-1} / A_{t-1} \quad (2.9)$$

DeAngelo vd (1986) çalışma sonucunda firmaların yöneticilerinin, firmanın satın alınmasından önce kazançları eksik beyan ettiği ve toplam tahakkuklarda sistematik bir azalma gerçekleşeceği hipotezini desteklememiştir. Kullanılan tahakkuk modeli kazanç yönetiminin sistematik olarak tespit edilmesinde güçlü değildir.

2.9.2.3. Jones Modeli

Jones (1991) yaptığı çalışmada ITC ithalat yardımı soruşturmaları sırasında gümrük vergisi artışları ve ithalat kotası indirimlerinden yararlanan firmaların kazançlarını azaltıp azaltmadıklarını incelemiştir. Jones (1991)' a göre bazı düzenlemelere tabi olan ithalat yardımlarının muhasebe takdirleri kullanılarak alınması ve arttırılması yöneticileri kazanç yönetimi konusunda teşvik etmektedir.⁵⁹

Çalışma kazanç yönetimi kaynağı olarak toplam tahakkuklara odaklanmıştır. Toplam tahakkuklar içindeki isteğe bağlı kısmı kazanç yönetiminin tespitinde kullanılır. Toplam tahakkuklar, gelir ve ödenecek vergiler öncesi nakit olmayan işletme sermayesindeki değişimin toplamından amortisman gideri düşülmesiyle hesaplanır. Gelir ve ödenecek vergiler öncesi nakit olmayan işletme sermayesindeki değişim, kısa vadeli borçlar ve ödenecek gelir vergisi düşüldükten sonra nakit ve kısa vadeli yatırımlar dışındaki dönen varlıklardaki değişim olarak tanımlanır.

Model DeAngelo'nun (1986) toplam tahakkuk hesaplama modeline dayanmaktadır. DeAngelo (1986) normal tahakkukların bir ölçüsü olarak bir önceki döneme (t-k) ait toplam tahakkukları kullanmıştır. DeAngelo (1986) anormal tahakkuklardaki değişimi $\Delta(TA)$ cari toplam tahakkuklar ile normal toplam tahakkuklar arasındaki fark şeklinde hesaplamıştır. Bu da sırasıyla ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olarak ayrılabilir.

$$\Delta TA_t = (TA_t - TA_{t-k}) = (DA_t - DA_{t-k}) - (NA_t - NA_{t-k}) \quad (2.10)$$

Firmanın faaliyet seviyesindeki farklılıkları dikkate alan modelde isteğe bağlı tahakkukların seviyesinin sabit olmadığı varsayılır. Cari ve önceki yıl tahakkukları

⁵⁹ Jones, J.J. (1991) Earnings Management During Import Relief Investigations, Journal of Accounting Research, 29(2),193-228

arasındaki fark tamamen isteğe bağlı tahakkuklardaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Çünkü isteğe bağlı olmayan tahakkukların dönemden döneme sabit olduğu varsayılmaktadır. Modelde toplam tahakkuklar/bir önceki yıl toplam aktif oranı kullanılmıştır. Maddi duran varlık seviyesi bağımsız değişkenler arasına alınmış, işletme hacimlerinde meydana gelen değişim ile isteğe bağlı tahakkuklar arasındaki ilişki dikkate alınmıştır.

Firmanın ekonomik koşullarındaki değişiklikler kontrol etmek için toplam tahakkuklar kullanılarak model oluşturulmuştur.

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i[1/A_{it-1}] + \beta_{1i}[\Delta REV_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i}[PPE_{it}/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2.11)$$

TA_{it} = t yılındaki toplam tahakkuklar

ΔREV_{it} = t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_{it} = t yılındaki brüt makine, tesis ve cihazlar

A_{it-1} = t-1 yılındaki toplam varlıklar

ε_{it} = t yılındaki hata terimi

$i = 1, \dots, N$ firma endeksi

$t = 1, \dots, T_{it}$ firma için tahmin süresine dahil edilen yıllar için yıl endeksi

Araştırma sonucunda yöneticilerin analiz edilen dönemde gelir azaltıcı tahakkuklar yaptığını iddia eden hipotez desteklenmektedir. Analiz edilen dönemde isteğe bağlı tahakkukların daha fazla gelir azaltıcı olduğu sonucuna varılmıştır.

2.9.2.4. Düzeltilmiş Jones Modeli

Dechow vd.(1995) kazanç yönetimin tespiti için kullanılan tahakkuk temelli modelleri karşılaştırmış ve Jones modeline alacaklardaki değişimi de ekleyerek kazanç yönetimi tespitinde bu modelin değişik bir versiyonunu kullanmışlardır. İsteğe bağlı olmayan tahakkuk hesaplamaları Jones modeline göre yapılmıştır.⁶⁰

$$NDA_t = NDA_t/A_{it-1} = TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i(1/A_{t-1}) + \alpha_2(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/A_{t-1} + \alpha_3(PPE_t)/A_{t-1} + \varepsilon_{it} \quad (2.12)$$

⁶⁰ Dechow, P. M. ,Sloan, R. G. & Sweeney, A. P. (1995). Detecting Earnings Management. American Accounting Association:The Accounting Review, 70(2),193-225.

TA_{it} =t yılındaki toplam tahakkuklar

NDA_t =t yılındaki isteğe bağlı olmayan tahakkuk miktarı

ΔREC_t =t yılındaki net alacaklar ile t-1 yılındaki net alacaklar arasındaki değişimi göstermektedir.

ΔREV_{it} =t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_{it} =t yılındaki brüt makine, tesis ve cihazlar

A_{it-1} =t-1 yılındaki toplam varlıklar

Jones modeli olay döneminde hasılat üzerinde kazanç yönetimi için herhangi bir takdir yetkisi kullanılmadığını varsayar. Düzeltilmiş Jones modeli dolaylı olarak olay döneminde kredi satışlarındaki tüm değişikliklerin kazanç yönetiminden kaynaklandığını varsayar. Bu durum nakit satış gelirlerinin muhasebeleştirilmesi üzerinde takdir kullanarak kazançları yönetmektense, kredili satışların tanınması üzerinde takdir kullanarak kazançları yönetmenin daha kolay olduğu gerekçesine dayanmaktadır.

2.9.2.5. Beneish Modeli

Beneish (1997) çalışmasında beklenmedik finansal performans sergileyen firmaların kazanç yönetiminde bulunup bulunmadığını isteğe bağlı tahakkukları kullanarak oluşturulan modelle tespit etmeye çalışmıştır. Model GKGMİ ihlal etmeye sevk edecek teşvikleri tespit etmek için GKGMİ ihlali ile üretilen finansal verileri tespit etmeyi amaçlayan değişkenlere dayandırılmıştır. GKGMİ ihlallerinin agresif tahakkuklardan ayırmak için geliştirilen M-Skor olarak bilinen model kazanç yönetimi eğilimini tespit modelidir. Değişkenler şirketin mali verilerinden oluşur ve kazançların ne derecede değiştirildiğini gösteren bir M-skoru oluşturur.⁶¹

Beneish (1997) modelinde; firma verileri probit analizine tabi tutularak her bir değişken için katsayılar hesaplamaktadır. Elde edilen bu katsayılar kullanılarak her bir işletmenin finansal bilgi manipülasyonu yapıp yapmadığı test edilir.

$$M_i = \beta_i X_i + \epsilon_i \quad (2.13)$$

⁶¹ Beneish, M.D. (1997) Detecting GAAP Violation: Implications for Assessing Earnings Management among Firms with Extreme Financial Performance, Journal of Accounting and Public Policy, 16(3), 271-309

M_i =ihlal edenler için 1 diğerleri için 0 olarak kodlanan ikili bir değişkendir.

B_i =Model çerçevesinde her bir bağımsız değişken için bulunan katsayı

X_i =Açıklayıcı değişkenlerin oluşturduğu matris

ϵ_i =Hata terimi

Beneish (1997) çalışmasında kazanç yönetimini teşvik eden veya GKGMİ ihlal etme kabiliyetini temsil eden potansiyel değişkenleri değerlendirmiştir.

•**Sermaye Yapısı:** Yöneticiler daha az maliyete katlanarak sermayeye ulaşmak veya borç sözleşmesi ihlallerinden kaçınmak için GKGMİ ihlal eder.

•**Önceki Piyasa Performansı:** Düşen hisse senedi fiyatları ile GKGMİ artışını ihlal eden teşvikler. Yöneticiler, firmaların son zamanlardaki düşük fiyat performansını geçici veya kalıcı sorunların göstergesi olarak görsele de, rapor edilen performansını manipüle etmek için teşvikleri vardır.

•**Mülkiyet Yapısı:** GKGMİ ihlal etme teşvikleri, yönetimin sahip olduğu hisse yüzdesi ile artar. Yönetimin serveti firma hisselerinin performansına bağlı olduğu durumlarda GKGMİ ihlal eden teşvikler artar. Yöneticiler küçük oranda hisse sahiplerinin az miktarda olmasını arzu eder. Yüksek miktarda küçük oranda hisse sahipliğinin artması ile hissedarlar yönetimi yakından takip eder.

•**Listelenilen Zaman (Time Listed):** SEC (Securities Exchange Commission) incelemesine göre ilk halka arz ve sonrasında finansal bilgi manipülasyonu yapmaktadır. Genç firmaların finansal sıkıntı içine girme olasılığının yüksek olması sebebi ile SEC tarafından daha yakın incelemeye alınır.

•**Satışların Büyümesi:** Hisse senedi fiyatlarının tepkisinin büyüme düzeyine bağlı olduğu durumda yavaşlamayla karşı karşıya kalan firmaların yöneticileri GKGMİ ihlal etme eğilimindedir.

•**Önceki Olumlu Tahakkuk Kararları:** Daha önce gelir artırıcı tahakkuklar yapmış olan yöneticiler tahakkukları tersine çevirmekten kaçınmaya çalışırsa veya kazançları artırmanın yolları tükenirse GKGMİ ihlal etme eğiliminde olabilirler.

•**Bağımsız Denetçiler:** Bağımsız denetçilerin kalitesi firmaların kazanç yönetimi eğilimine etki etmektedir.

Beneish modeline göre bağımsız açıklayıcı değişkenler aşağıdaki gibidir:

•Ticari alacaklar endeksi (DSRI),

•Brüt kar marjı endeksi (GMI),

- Aktif kalitesi endeksi (AQI),
- Amortisman giderleri endeksi (DEPI),
- Pazarlama, satış, dağıtım ve genel yönetim giderleri endeksi (SGAI),
- Toplam tahakkukların toplam varlıklara oranı (TATA),
- Satışlardaki büyüme endeksi (SGI),
- Borçlanma yapısındaki değişimler endeksi (LVGI).

Beneish (1997) modelinde manipülatör şirketler ve manipülasyon yapmamış şirketlere ait olan 8 adet bağımsız değişkene ilişkin veriler probit analizi ile incelenmiştir ve aşağıda sunulan denkleme ulaşılmıştır.

$$M_i = -4,840 + (0.920 \cdot DSRI) + (0.528 \cdot GMI) + (0,404 \cdot AQI) + (0,892 \cdot SGI) + (0,115 \cdot DEPI) + (-0,172 \cdot SGAI) + (4,679 \cdot TATA) + (-0,327 \cdot LVGI) \quad (2.14)$$

Araştırma sonuçları GKGMİ ihlali, finansal durum ve hisse senedi piyasa verileri arasında sistematik bir ilişkinin olduğu kanıtlar sağlanmıştır. Model GKGMİ ihlal edenleri ve agresif tahakkuk bildirenleri ayırmıştır.

3. EKONOMİK KRİZ KAVRAMI ve TÜRKİYE VE DÜNYADA YAŞANAN EKONOMİK KRİZLER

Bu bölümde ekonomik kriz kavramı ve kriz türleri ile ilgili kavramlar anlatılacak olup Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz dönemleri ile ilgili istatistiksel bilgiler aktarılacaktır.

3.1. Ekonomik Kriz

Kriz kavram olarak normal olmayan içinden çıkılması zor ve tehlikeli olan bir durum olarak ifade edilir.⁶² Ekonomik kriz piyasa mekanizmalarının iyi işlememesi mevcut yapının sürdürülebilirliğini yitirmesi olarak ifade edilebilir. Beklenmeyen durumlarda ortaya çıkan bir durum olan ekonomik kriz işletmelere ve ekonomiye ciddi zararlar verir.⁶³ Dünya ekonomilerinin çok fazla etkileşim halinde olması sebebiyle herhangi bir yerde yaşanan ekonomik sorun dünya ekonomilerinin büyük bir bölümünü etkilemektedir. Ekonomik kriz bir belirsizlik dönemi olup bütün ekonomik aktivitelerin etkilendiği bu süreçte mevcut yapı işlevselliğini yitirir ve bu durum beraberinde birçok sorun meydana getirir.⁶⁴ Kriz dönemlerinde para, sermaye, işgücü, mal ve hizmet piyasaları ihtiyatlı davranmaya itilir ve ekonomik göstergeler sürekli kötüleşir.⁶⁵

Krize ilişkin göstergeler; reel döviz kuru, ithalat, ihracat ve ticaret hadleri, bütçe açığı, GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla), cari işlemler açığı, toplam borç, reel üretim, hisse senedi fiyatları, yurt içi ve yurt dışı faiz oranı farklılığı, banka mevduatları uluslararası rezervler, kısa vadeli sermaye girişleri ve yurt içi kredi genişlemesi olarak sıralanabilir.⁶⁶

⁶² Tuğay, O. , Dalğar, H. & Tekşen, Ö. (2014)Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Muhasebeye Karşı Tutumlarındaki Değişikliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 61 , 1-18

⁶³ Çelik, A.(2021) Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Çanakkale, s: 40

⁶⁴ Keskin, H.Ü. (2004) Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler: 2001 Türkiye Ekonomik Krizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Isparta

⁶⁵ Işık, N. & Duman E.(2012) 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2(1),73-101

⁶⁶ Ural, M. (2003) Finansal Krizler ve Türkiye, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi,18(1),11-28

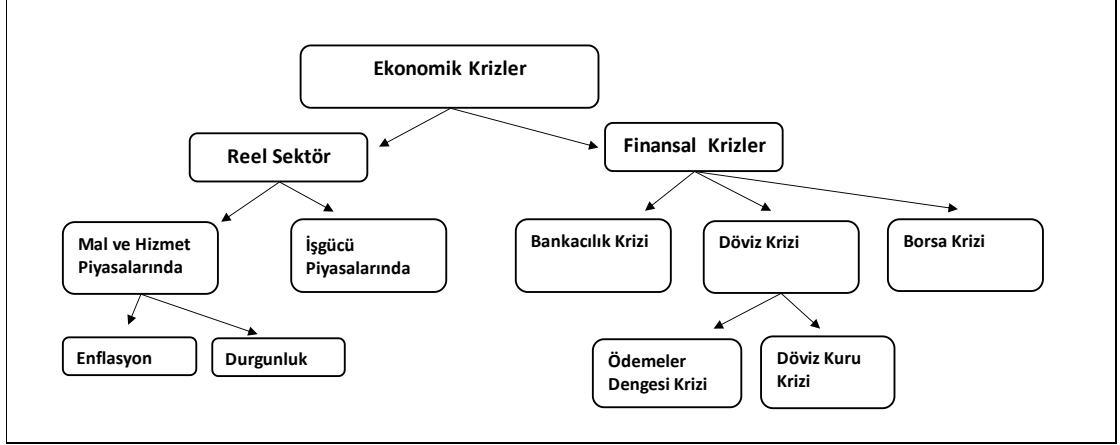
Ekonomik krize ilişkin incelenen literatüre göre yaşanan ekonomik krizlerin birçok etkisi bulunmakta olup etkiler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Ülke içindeki refah düzeyi ve yaşam standartları kötüleşir,
- Gelir düzeyi olumsuz etkilenir,
- Ekonomik aktiviteler yavaşlar,
- Reel ücretler ve maaşlar azalır,
- Faiz oranlarında yükselme gözlenir,
- Mal ve hizmet piyasasında normalin dışında dalgalanmalar meydana gelir,
- Üretim daralır,
- İşsizlik artar,
- Yurt dışına aşırı fon çıkışı yaşanır,
- Sürekli fiyat artışları yaşanır,
- Tüketici taleplerinde düşüşler meydana gelir,
- Finansal bilançolarda dengesizlik yaşanır,
- Borsada çöküş yaşanır,
- Hane halkı harcamaları azalır,
- Piyasada spekülatif hareketler gözlenir.

3.2. Ekonomik Kriz Türleri

Ekonomik krizler reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki ana başlık altında gruplandırılabilir. Reel sektör krizleri, mal ve hizmet piyasasındaki krizler ve işgücü piyasasındaki krizler olmak üzere ayrılır. Finansal krizler, döviz krizi, bankacılık krizi ve borsa krizi olarak ifade edilir.⁶⁷

⁶⁷ Kibritçioğlu, A. (2001) Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, Yeni Türkiye Dergisi, 1(41)

Kaynak: Kibritçioğlu, Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler,1969-2001, s:175

Şekil 3.1.Ekonomik Krizlerin Sınıflandırılması

3.2.1.Reel Sektör Krizleri

Mal ve hizmet ve işgücü piyasalarında meydana gelen daralmalar sonucu yaşanan ekonomik durgunluk beraberinde yüksek işsizlik ve genel fiyat seviyesinde yaşanan artışla yani enflasyonla neticelenir.⁶⁸ Enflasyonist ortamda ithal girdi fiyatlarında artış, yüksek kamu kesimi açıkları, döviz kuru artışları yaşanır. Reel sektörde yaşanan krizlerin ana sebebi kaynak eksikliğidir. Bu kriz ortamında reel sektörde bulunan ödeyememe durumu (kredi, karşılıksız çek ve senet vb.) beraberinde işsizliğin artması gibi farklı problemler doğurmaktadır.⁶⁹

3.2.2.Finansal Krizler

Reel sektörün fon ihtiyacını sağlayan finansal piyasalar fon fazlası ve fon ihtiyacı olan piyasa oyuncularını bir araya getirmektedir.⁷⁰ Bu piyasalarda meydana gelen problemler reel sektörü olumsuz etkilemekte ve krize sebep olabilmektedir. Finansal piyasalarda bulunan enstrümanların fiyatlarında ani ve birden bire gerçekleşen düşüşler finansal krizi tetikler.⁷¹ Finansal piyasaların işlevselliğini yitirmesi krize sebep olur.

⁶⁸ Demir, Ö. (2013) Ekonomik Kriz Dönemlerinde Uygulanan Vergi Politikaları, Adanan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Aydın, s:9

⁶⁹ Çelik, A.(2021) Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Çanakkale s: 44

⁷⁰ Keskin, H.Ü. (2004) Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler: 2001 Türkiye Ekonomik Krizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, s:16

⁷¹ Çelik, A.(2021) Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Çanakkale, s: 44-45

Bu piyasalarda yaşanan krizlerin ekonomik aktiviteleri azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Finansal krizin belirtileri şu şekilde ortaya çıkar;

- Faiz oranlarında yükselme meydana gelir,
- Belirsizlik artar,
- Menkul değer piyasalarında bozulma meydana gelir,
- Piyasada panik havası mevcuttur.

3.2.2.1. Döviz Krizi

Döviz krizi iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar döviz kuru krizi ve ödemeler dengesi krizleridir.

3.2.2.1.1. Döviz Kuru Krizi

Uluslararası ticaretin ihtiyaç duyduğu döviz ve spekülasyon amaçlarla alım satım yapılan döviz piyasalarında yaşanan problemler ciddi ekonomik problemleri beraberinde getirmektedir. Bu krizin ana nedeni döviz kurunda yaşanan dalgalanma ve sermayenin yer değiştirmesidir.⁷² Aşırı işlem görmesi ile yüksek hacimlere ulaşan döviz piyasası sürekli volatilité göstermektedir. Özellikle ulusal ekonomiye güvenin azalması sonucu yurtdışına hareketlilik gösteren yabancı sermaye çıkışları döviz cinsinden oluşmaktadır. Spekülasyon amaçlarla ülkeye gelen fonlar ülke ekonomisine olan güvenin azalması ile ülkeyi hızlı bir şekilde terk eder.⁷³ İç piyasada yaşanan döviz arzı problemi yerel para biriminin değersizleşmesine neden olabilmektedir. Fon çıkışlarının önüne geçilmesi için merkez bankaları piyasaya döviz arz etme veya faiz oranlarını yükseltme yollarını seçebilmektedir. Bu hareketlilik genelde bankacılık krizlerine yol açabilmektedir.

3.2.2.1.2. Ödemeler Dengesi Krizleri

Ödemeler bilançosunda meydana gelen dengesizlikten kaynaklanmaktadır. Ülkenin otonom gelirleri ile otonom giderleri arasında açık bulunmaktadır. Meydana gelen bu açık borçlanma ile finanse edilmektedir. Ya da ihracatı arttırmak için ulusal para biriminin değeri diğer para birimleri karşısında düşürülür yani devalüasyon yapılır. Piyasada yaşanan güvensiz durumdan dolayı dövize olan talep artışını engellemek için

⁷² Çelik, A.(2021) Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Çanakkale, s: 45

⁷³ Darıcan, M.F.(2013) Ekonomik Krizler ve Türkiye, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi,5(17),39 - 46

merkez bankası para politikaları ile piyasaya döviz enjekte eder. Ayrıca faiz hadleri aşırı yükselmektedir.⁷⁴

3.2.2.2. Bankacılık Krizleri

Bankalar genelde likidite riski ve kredi riski olarak adlandırılan iki önemli riskle karşı karşıya kalmaktadır.⁷⁵ Likidite riskinde karşı karşıya kalınan durum mevduat sahiplerinin mevduatlarını geri çekme durumudur. Bankalara duyulan güvensizlik durumu sonrası mevduat sahipleri sahip oldukları ve bankalarda bulunan mevduatları geri çekme talebinde bulunmaktadır. Bankaların bu geri akışı fonlayacak yeterli varlıklarının olmaması bir kriz ortamına sebep olabilmektedir. Diğer bir risk olan kredi riski de ayrı bir önem taşımaktadır. Bankalar reel sektörün fon ihtiyacını karşılamaktadır. Sağlanan kredilerin yerinde kullanılmaması ve kredi dönüşlerinde yaşanan problemler krizi tetiklemekte ve bu durumdan bankacılık ve reel sektör olumsuz etkilenebilmektedir. Sistemde bulunan bankaların sermayelerinin bir kısmını kaybetmesi, devlet tarafından bankalara el konulması, birleşme ve kapanmaya zorlanması krizin sonuçları arasında gösterilebilir.⁷⁶

3.2.2.3. Borsa Krizleri

Yabancı yatırımcı sayısının fazlalığı borsalar için risk taşımaktadır. Yabancı yatırımcıların ellerinde bulundurdıkları menkul değerleri satıp çıkması sonucu yaşanan talep eksikliği borsalarda krizi tetikleyebilmektedir. Ayrıca ülke ekonomisine duyulan güvensizlik, borsada işlem gören firmaların kar edememesi ve doğal afetler borsa krizlerine sebep olabilmektedir.⁷⁷

⁷⁴ Keskin, H.Ü.(2004) Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler: 2001 Türkiye Ekonomik Krizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, s:23-24

⁷⁵ Keskin, H.Ü. (2004) Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler: 2001 Türkiye Ekonomik Krizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, s:23-24

⁷⁶ Altıntaş H.(2004) Bankacılık Krizleri Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,(22), 39-61.

⁷⁷ Çelik, A.(2021) Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, s: 46

3.3. Türkiye'yi Etkileyen ve Türkiye'de Yaşanan Ekonomik Kriz Dönemleri

Dünya ekonomileri için büyük sorun olan ekonomik krizler ekonomik gelişmeyi oldukça olumsuz etkilemektedir. Özellikle 1929 Büyük Buhranından sonra krizler ekonomilerin vazgeçilmez bir parçası olmuş gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler bu durumdan daha fazla etkilenmişlerdir. Türkiye küresel düzeyde yaşanan krizlerden etkilenmiştir. Bunun yanında ulusal düzeyde yaşanan krizler de ülke ekonomisine ciddi zararlar vermiştir.

3.3.1. 1929 Krizi Büyük Buhran

1929 Krizi (Büyük Buhran) Türkiye'yi de etkilemiş olan ABD merkezli büyük bir krizdir. 1920'lerde seri üretimle beraber üretim artışının yaşanması yeni üretim ve istihdam alanlarının açılmasına öncülük etmiştir. Ayrıca piyasada yaşanan talep artışıyla beraber üretim giderek artmıştır. Artan yoğun talep beraberinde yüksek tüketime sebep olmuş, ücretler artış göstermiş ve borsa yükselmiştir.⁷⁸ Fakat akabinde gelen ekonomik problemlerle beraber mal ve emek piyasası işlevleri neredeyse sona ermiş finansal piyasalarda çöküş yaşanmış⁷⁹ ve uluslararası para akışı durma noktasına gelmiştir.⁸⁰

1929 Büyük Buhranı Türk ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Bu durum neticesinde, Türk lirasında yaşanan değer düşüklüğü sebebi ile ihracat hacimleri düşmüş,⁸¹ yaşanan ithalat artışları ile beraber ödemeler bilançosu bozulmaya başlamıştır.⁸² Tarıma dayalı bir ekonomiye sahip olan Türkiye'de tarım ürünlerine olan yurt dışı talebin azalması krizin temel sebeplerindendir. Tarım ürünlerine olan talepteki azalma sonucunda Türkiye'deki ekilebilir alanlar da azalmıştır.⁸³

⁷⁸ Terzioğlu, O. & Çağla, C.(2021) Büyük Buhran ve Amerika'da Sosyal Politika, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(41), 871-926

⁷⁹ Bulus, A. & Kabaklı E. (2010) 1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 10(19),1-22

⁸⁰ Darıcan, M.F.(2013) Ekonomik Krizler ve Türkiye, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi,5(17), s:42

⁸¹ Yesilyurt, Ş (2021) Türk Basınında Büyük Buhran: Akşam Gazetesi (1929-1934), Maliye Araştırmaları Dergisi,7(1), 1-15

⁸² Darıcan, M.F.(2013) Ekonomik Krizler ve Türkiye, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi,5(17), s:43

⁸³ Işık, N. & Duman E.(2012) 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi N. Işık ve E. Duman, 2(1), s: 81

Tablo 3.1.1925-1930 Dış Ticaret İstatistikleri

Yıllar	İthalat (Bin Dolar)	İhracat (Bin Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Bin Dolar)
1925	128.953	102.700	-26.253
1926	121.411	96.437	-24.974
1927	107.752	80.749	-27.003
1928	113.710	88.278	-25.432
1929	123.558	74.827	-48.731
1930	69.540	71.380	1.840

Kaynak: (tuik.gov, 2023) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104>

Tablo 3.1.’de gösterilen 1925-1930 yılları arası dış ticaret verileri incelendiğinden 1928 yılında 88 milyon dolar civarında gerçekleşen ihracat 1929 yılında 74 milyon ve 1930 yılında ise 71 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Artan ithalat ile beraber dış ticaret dengesi -48 milyon dolar civarında gerçekleşerek yüksek dış ticaret açığı ortaya çıkmıştır.

3.3.2. 1980 Petrol Krizi

Belirli bir ivme kazanan Türkiye ekonomisi 1963-1970 dönemi arası istikrarlı bir şekilde büyümüştür.⁸⁴1974 yılından sonra sürekli bir artış yaşayan petrol fiyatlarından oldukça olumsuz etkilenmiştir. Petrol fiyatlarındaki artışın sebep olduğu açık hazine tarafından sübvans edilmeye çalışılmış fakat bu durum beraberinde tüketimde de bir artışı getirmiştir. Dış borçla çözülemeyen bu durum sonrasında kabul edilen IMF ekonomi politikaları sonrası, Türk Lirası devalüe edilmiş, reel faizler negatif hale gelmiş, reel ücretlerde çok az artış meydana gelmiştir. İlave olarak ihracat gelirleri istenen seviyeye çıkmamış dış ticaret dengesi bozulmuş ve dış borç ödenemez duruma gelmiştir.⁸⁵ Tablo:3.2’de bulunan ekonomik göstergeler analiz edildiğinde kriz dönemi olan 1980 yılında doların 76 TL, sonraki yılda ise 110,2 TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. Dolar kurunda yaşanan sert yükselişle beraber bütçe açığı 124 milyon TL ve faiz harcamaları 75 milyon TL’ye yükselmiştir.

⁸⁴ Kocadağ, S.(2010) Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir inceleme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, s:66

⁸⁵ Kayarkaya, O. (2006) 1980 Sonrası Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi 74-76

Tablo 3.2.1976-1981 Yılları Arası Bazı Ekonomik Göstergeler (Cari Fiyatlarla)

Yıllar	Dolar Kuru(\$)	Konsolide Bütçe Dengesi	Faiz Harcamaları
1976	15,9	-10	4
1977	17,8	-48	5
1978	24,1	-25	8
1979	37,6	-90	18
1980	76	-166	32
1981	110,2	-124	75

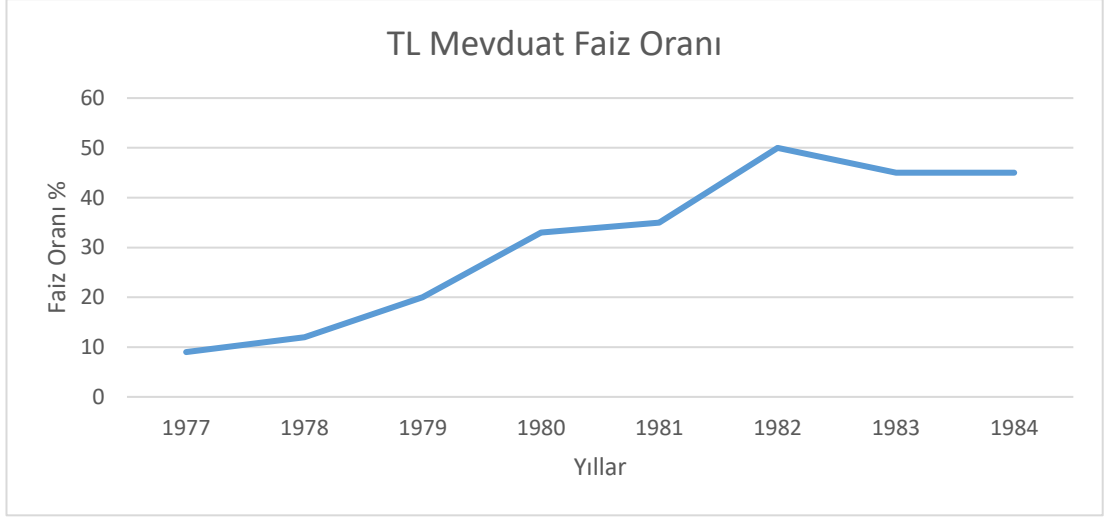
Kaynak:(sbb.gov,2023)https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

3.3.3. 1982 Bankerler Krizi

Türkiye’de mevduat ve kredi faizlerinin 1980 yılında serbest bırakılması sonucunda bankacılık sistemi mevduat sertifikası üreten bir yapı haline gelmiştir.⁸⁶ Yükselen enflasyonun altında kalan faiz oranları bankaların mevduat bulmaları ve tahvil satışı gerçekleştirmeleri önünde önemli bir engel halinde gelmiştir. Bu durum bankacılık dışında herhangi bir düzenlemeye tabi olmayan kurum ve kişileri piyasada aktif hale getirmiş ve ‘bankerlik’ olarak adlandırılan bir müessesenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kurum ve kişiler piyasadan yüksek faizle mevduat toplamaya başlamış ve hatta bankalar bile mevduat sertifikalarını bunlar aracılığı ile satmaya başlamışlardır. Örnek vermek gerekirse bu dönemde faiz oranları yıllık % 30-50 (bkz. Şekil 3.2.) arasında seyrederken aylık % 10’un üzerinde faiz oranları ile mevduat toplanmıştır. Zaman içinde aşırı yüksek faizlerle toplanan mevduatların faiz ve anaparalarının ödemeleri güçleşmiştir. Ödemelerini alamayan mevduat sahiplerinin sistemden çıkmak istemesiyle sorunlar çıkmıştır. Bu kriz sonucunda bankerlik yapan birçok kişi iflas etmiş, birkaç banka kapanmıştır.⁸⁷

⁸⁶ Kahraman Akdoğan, S.K. (2012) Türkiye’de Mali Serbestleşme Süreci ve Krizlerin Kısa Bir Özeti, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(2) , s:194

⁸⁷ Uluç, O.(2019) 1980-2000 Döneminde Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi, Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, (17),s:77

Kaynak:(sbb.gov,2023)https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

Şekil 3.2.1977-1984 TL Mevduat Faiz Oranı

3.3.4. 1990 Körfez Krizi

1990 yılının ağustos ayında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle başlayan başlangıçta bir savaş krizi olan körfez krizi birçok ülkeyi ekonomik olarak olumsuz yönde etkilemiştir. Enerjide dışa bağımlı olan Türkiye'nin petrol ithalatının büyük bir bölümünü Irak ile yapıyor olması ve o dönemde Irak'la süregelen yoğun ticari ilişkiler sebebiyle Türkiye ekonomik olarak sarsılmıştır. Bu savaş sonucunda dünyadaki petrol arzında daralmalar meydana gelmiş ve ham petrol fiyatları yükselişe geçmiştir. Bu durum özellikle yurtiçi petrol fiyatlarının artmasına ve dolayısı ile Türkiye'de üretilen malların maliyetinin artmasına, yani enflasyona yol açmıştır. Aynı zamanda daralan ihracat hacmi neticesinde dış ticaret dengesi bozulmuştur. Artan enflasyonla beraber döviz kurunda yukarı yönlü hareketlenme yaşanmış ve faiz oranları artış göstermiştir.⁸⁸

⁸⁸ Erdoğan, S.(2018) Körfez Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri (1989-1991), Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(15),33-47

Tablo 3.3.1986-1991 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri

Yıllar	İthalat (Bin Dolar)	İhracat (Bin Dolar)	Net Dış Ticaret (Bin Dolar)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	Dış Ticaret Dengesi
1986	11.104.771	7.456.726	18.561.497	67	-3.648.046
1987	14.157.807	10.190.049	24.347.856	72	-3.967.757
1988	14.335.398	11.662.024	25.997.422	81	-2.673.374
1989	15.792.143	11.624.692	27.416.835	74	-4.167.451
1990	22.302.126	12.959.288	35.261.413	58	-9.342.838
1991	21.047.014	13.593.462	34.640.476	65	-7.453.552

Kaynak: (tuik.gov,2023) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104>

Türkiye'nin ithalat tutarı 15 milyar dolar düzeyinden 22 milyar dolara yükselmiş bu durum dövize olan talebi arttırmış ve döviz kurunda yükselişe sebep olmuştur (bkz.Tablo:3.3.). Dış ticaret dengesi 1989 yılında -2.673.374 milyar dolardan -4.167.451 milyar dolara yükselmiştir. Yaşanan savaş ham petrol arzının azalmasına ve ham petrol varil fiyatlarının neredeyse 19 dolar seviyesinden 30 dolar seviyelerine çıkmasına sebep olmuştur (bkz. Tablo 3.4.). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) gecelik faiz oranları (O/N-Overnight) % 62,7 olarak gerçekleşmiş ve TÜFE % 60,3 olmuştur.(bkz. Tablo:3.4.)

Tablo 3.4.1986-1991 Yılları Arası Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Tüfe	İşsizlik	TCMB O/N	Dolar /TL	Ham Petrol Varil Fiyatları (ABD \$)
1986	34,6	8,4	39,1	669,4	14,3
1987	38,9	8,8	42,4	855,7	18,6
1988	68,8	8,4	46,8	1.420,8	14,4
1989	63,3	9,1	26,9	2.120,8	19,5
1990	60,3	8,5	62,7	2.607,6	30,2
1991	66,0	8,7	59,9	4.169,9	17,9

Kaynak:(hmb.gov,2023) <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf>

Kaynak:(sbb.gov,2023)https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

Kaynak: (tcmb.gov,2023) <https://evds2.tcmb.gov.tr/>

3.3.5. 1994 Krizi

Kamu kesimi finansman açığı ve cari işlemler açığı ile temellendirilen 1994 krizi aslında finansal serbestleşmeye dayandırılabilir.⁸⁹ 1980 yılından sonra yaşanan finansal serbestleşme sonrası yabancı sermaye girişlerinde artış yaşanmıştır. Bu dönemde kamu borçlanma gereksinimi ve dış ticaret bilançosunda önemli açıklar yaşanmıştır. Körfez krizinin devam eden etkileri ve Avrupa’da yaşanan problemler bu krize zemin hazırlamıştır.⁹⁰ 1994 krizinin oluşmasında etkili olan birtakım faktörler şöyle sıralanabilir; 1980 sonrası yaşanan krizlerin zararlarının devlet tarafından üstlenilmesi, uygulanan yeni politikalar ile alt yapı yatırımlarının artması ve ihracat teşviklerinin verilmesi, kamu sektörü çalışanlarına politik kaygılar sebebi ile yüksek ücretler verilmeye başlanması ve ilave olarak sermaye gelirlerine uygulanan verginin düşürülmesi veya kaldırılmasıdır. Kamu harcamalarında yaşanan artış dış borçlanma ile finanse edilmeye çalışılsa da ekonomik istikrarsızlık kırılgan ekonomi sebebi ile kamu ihtiyaçlarını gidermek için kaynak bulunamamış ve iç borçlanma ile finanse edilmiştir. İç borçlanma faizleri yükseltilmiş ve vadeler kısaltılmıştır.⁹¹

Tablo 3.5.1992-1999 Yılları Arası Dış Ticaret Verileri

Yıllar	İthalat (Bin dolar)	İhracat (Bin dolar)	Net Dış Ticaret (Bin dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Bin Dolar)
1992	22.871.055	14.714.629	37.585.684	-8.156.426
1993	29.428.370	15.345.067	44.773.436	-14.083.303
1994	23.270.019	18.105.872	41.375.891	-5.164.147
1995	35.709.011	21.637.041	57.346.052	-14.071.970
1996	43.626.642	23.224.465	66.851.107	-20.402.178
1997	48.558.721	26.261.072	74.819.792	-22.297.649
1998	45.921.392	26.973.952	72.895.344	-18.947.440
1999	40.671.272	26.587.225	67.258.497	-14.084.047

Kaynak: (tuik.gov,2023) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104>

⁸⁹ Oktar, S. & Dalyancı, L.(2010) Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Finansal Krizler, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29(2), s.12

⁹⁰ Bahar, O. & Erdoğan, E. (2011) 1994 ve 2000 Krizleri Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Finansal Regülasyon Politikaları, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 27,1-19

⁹¹ Ardic, H. (2004) 1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bilançosunda Yaratdığı Hareketlerin İncelenmesi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Yayımlanmış Uzmanlık Yeterlik Tezi s: 113-122

Tablo 3.6.1992-1999 Yılları Arası Ekonomik Göstergeler

Yıllar	TL Mevduat Faiz oranlar %	TCMB O/N Faiz oranları %	GSYİH (Bin Dolar)	Büyüme Oranı %	Döviz Kuru (Dolar/TL)	Tüfe %
1992	74,2	67,8	210.583.825	6	6.888	66
1993	74,8	69,9	238.377.450	8	10.986	71,1
1994	95,6	92,1	176.955.492	-5,5	29.704	125,5
1995	92,3	106,3	225.940.654	7,2	45.674	76
1996	93,8	74,3	243.411.534	7	81.084	79,8
1997	96,6	77,9	253.705.729	7,5	151.429	99,1
1998	95,5	79,0	270.946.852	3,1	260.040	69,7
1999	46,7	69,9	247.543.705	-3,4	420.126	68,8

Kaynak: (hmb.gov,2023) <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf>

Kaynak:(sbb.gov,2023)[https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950 2014.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf)

Kaynak: (tcmb.gov,2023) <https://evds2.tcmb.gov.tr/>

Toplam ithalatta döviz kurunda yaşanan artış sebebi ile daralma yaşanmış, bu durum toplam dış ticaretin azalmasına sebep olmuştur (bkz. Tablo 3.5.). Yaşanan krizin etkileri ile beraber GSYİH 176.955.492 dolara gerilemiş, büyüme % -5,5 olarak gerçekleşmiştir. Türk Lirası mevduata uygulanan yıllık faiz oranları % 95'lere çıkmıştır. Aynı dönemde işsizlik oranı % 9,1 olarak gerçekleşmiş ve TÜFE(Tüketici Fiyat Endeksi) on iki aylık değişim % 125,5 seviyesine çıkmıştır. Kriz dönemi ve devam eden dönemde TCMB gecelik (O/N) faiz oranı yükselişe devam etmiş 1994 yılında % 92,1, 1995 yılından % 106,3' e yükselmiştir (bkz. Tablo 3.6.).

3.3.6.2000-2001 Krizleri

Arjantin'de yaşanan ekonomik kriz nedeni ile Türkiye ekonomisine yatırım yapan yabancı yatırımların ülkeden geri çekilmesi sonucu meydana gelen likidite sıkışıklığından olumsuz etkilenmiştir. Piyasalarda yaşanan likidite sıkışıklığı sebebi ile dövize olan talebin aşırı artması ile oluşan likidite sıkışıklığı, uluslararası piyasalar ve iç piyasada yaşanan olumsuzluklar krize sebep olmuştur.⁹² 2000 krizi sebepleri şu şekilde açıklanabilir: Krizden önce hızla düşen faiz oranları neticesinde bankaların hazine kâğıtlarını zararına satması, yabancı yatırımların ülkeden yatırımlarını geri çekmesi likidite eksikliğine sebep olmuş ve krizi tetiklemiştir. Yaşanan krizin etkileri likidite problemi neticesinde cari işlemler açığının artması, kamu borç yükünün artması ve yüksek enflasyonla beraber yaşanan yüksek faizle artmıştır.2000 krizinin

⁹² Özer, M.H. & Kaba, G. (2020) Türkiye'de 2000-2001 Finansal Krizlerinde Uluslararası Sermaye Hareketliliğinin Rolü, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 10(19),s:3

etkilerinin devam etmesi ve ülke için yaşanan politik problemler 2001 krizine neden olmuştur. Bu dönemde de dövize olan talebin yüksek olması likidite probleminin çözülmesini engellemiştir. Yaşanan likidite probleminin çözülmesi için yapılan dış borçlanma ek yükümlülükler getirmiştir. Sabit kurdan vazgeçilmesi ve yüksek faizler maliyetlerin artmasına neden olmuştur. Bankaların ellerinde bulunan hazine kâğıtlarının değerinin yüksek faiz sonucu düşmesi ve ödenmeyen krediler bankacılığı olumsuz etkilemiştir.⁹³

Tablo 3.7.2000-2007 Yılları Arası Temel Ekonomik Göstergeler

Yıllar	GSYİH (Bin Dolar)	Büyüme Oranı %	Kişi Başı GSYİH (Dolar)	Net Dış Borç Stoku (Milyar dolar)	Döviz Kuru (DOLAR/TL)
2000	273.085		4.249	77,3	623.704,00
2001	202.503	-5,8	3.108	77,7	1.225.411,00
2002	238.145	6,4	3.608	89,7	1.505.839,00
2003	316.561	5,8	4.739	98,2	1.493.067,00
2004	407.021	9,8	6.021	105,3	1.422.341,00
2005	504.754	9,0	7.376	103,2	1,34
2006	552.367	6,9	7.971	114,7	1,43
2007	683.020	5,0	9.735	142,8	1,30

Kaynak: (hmb.gov,2023) <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf>

Kaynak:(sbb.gov,2023)[https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950 2014.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf)

Kaynak: (tcmb.gov,2023) <https://evds2.tcmb.gov.tr/>

Kriz döneminde Türkiye'nin GSYİH'si 273.085 milyar dolardan 202.503 milyar dolara gerileyerek % -5,8 negatif büyüme gerçekleştirmiştir. Aynı dönemde kişi başına GSYİH 4.249 dolardan 3.108 dolara gerilemiş net borç stoku 77,7 milyar dolara yükselmiştir.(bkz.Tablo:3.7.)

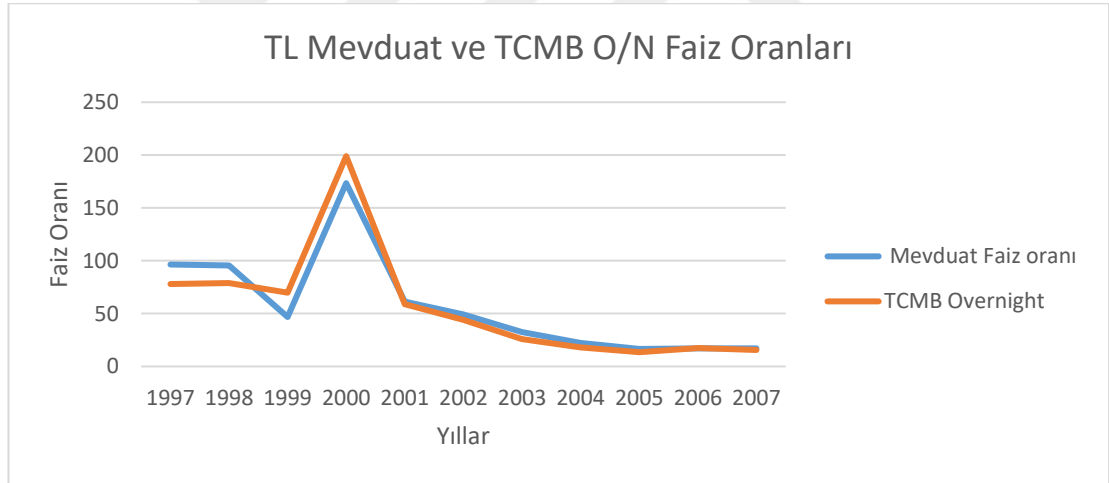
⁹³ Fırat, E. (2009) Türkiye'de 1980 Sonrası Yaşanan Üç Büyük Kriz ve Sonuçlarının Ekonomi Politikası, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 9 (17),501-524

Tablo 3.8.2000-2007 İşsizlik ve TÜFE Oranları

Yıllar	İşsizlik Oranı %	Tüfe On İki Aylık Ortalamalara Göre Değişim %
2000	6,5	39
2002	10,3	29,7
2001	8,4	68,5
2003	10,5	17,71
2004	10,8	8,60
2005	9,2	8,18
2006	8,7	9,60
2007	8,9	8,76

Kaynak:(tuik.gov,2023)<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>

Kriz yılında döneminde işsizlik oranı % 8,4'e ve sonrasında %10,3'e yükselmiştir. Aynı dönemlerde TÜFE % 39'dan % 68,5 'e çıkmıştır (bkz. Tablo:3.8.). Kriz öncesi bankaların Türk Lirası cinsinden bir yıllık vadeli mevduatlara uygulamış oldukları faiz oranları % 120 civarlarında seyrederken kriz döneminde % 170'i aşan oranlara ulaşmıştır. Aynı dönemde TCMB tarafından uygulanan gecelik O/N faiz oranları benzer bir durum sergilemiş % 200'ü bulmuştur.(bkz. Şekil:3.3.)

Kaynak:(sbb.gov,2023)https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Go_stergeler_1950_2014.pdf

Kaynak:(tcmb.gov,2023) <https://evds2.tcmb.gov.tr/>

Şekil 3.3.Bankalarca Türk Lirası/Yeni Türk Lirası Üzerinden Açılan Mevduat Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları ve TCMB O/N Faiz Oranları

3.3.7. 2008 Küresel Krizi

ABD bankalarının ödeme güclüğü yaşayanlara yönelik geliştirilen ‘subprime mortgage (Yüksek risk faizli ipotek kredisi)’ konut kredilerinin ödemesinde yaşanan güçlük ve beraberinde kullandırılan kredilerin geri ödenmemesi ile oluşmuştur.⁹⁴ Bu durum finans piyasalarını olumsuz etkilemiş problem yaşayan bankaların hisselerini elinde bulunduran yabancı yatırımcıları etkilemiş ve birçok ülke etkilenmiştir. Türkiye’de bulunan bankaların yabancı bankalara ait menkul kıymetleri almasının kanunen mümkün olmaması ve bankaların sermaye yapılarının güçlü olması krizden etkilenmelerini minimize etmiştir.⁹⁵ Fakat Türkiye’nin ticaret yaptığı ve bu durumdan etkilenen ülkeler ile ticaretinde yaşanan daralmalar iç piyasada talep daralmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak imalat sektörü üretimi düşmüş, işsizlik artmıştır. Krizin etkilerini azaltmak için alınan önlemler neticesinde kamu harcamaları ve bütçe açığı artmıştır.⁹⁶

Tablo 3.9.2002-2012 Temel Ekonomik Göstergeler

Yıllar	GSYİH (Bin Dolar)	Büyüme Oranı %	Kişi Başı GSYİH (Dolar)	Net Dış Borç Stoku (Milyar dolar)	Döviz Kuru (USD)	İşsizlik Oranı %	TÜFE %
2002	238.145		3.608	89,7	1.505.839	10,3	29,7
2003	316.561	5,8	4.739	98,2	1.493.067	10,5	17,71
2004	407.021	9,8	6.021	105,3	1.422.341	10,8	8,60
2005	504.754	9,0	7.376	103,2	1,34	9,2	8,18
2006	552.367	6,9	7.971	114,7	1,43	8,7	9,60
2007	683.020	5,0	9.735	142,8	1,30	8,9	8,76
2008	782.865	0,8	11.018	155,5	1,29	9,8	10,44
2009	651.543	-4,8	9.044	152,9	1,54	12,9	6,25
2010	777.461	8,4	10.629	186,5	1,50	11,0	8,57
2011	837.924	11,2	11.289	193,9	1,67	9,0	6,47
2012	877.676	4,8	11.675	199,5	1,79	8,3	8,89

Kaynak:(hmb.gov,2023) <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf>

Kaynak:(sbb.gov,2023)[https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950 2014.pdf](https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf)

Kaynak:(tcmb.gov,2023) <https://evds2.tcmb.gov.tr/>

⁹⁴ Polat, M.A. (2018) Küresel Finans Krizinin Nedenleri, Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,2(1), 177-195

⁹⁵ Engin, C.E. & Göllüce, E.2008 Finansal Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6 (1), 27-40

⁹⁶ Karaca, C. (2014) Uygulanan Para ve Maliye Politikaları Açısından Geçmiş Krizler ve 2008 Küresel Ekonomik Krizinin Karşılaştırılmalı Analizi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 5(1),263-286

Tablo 3.9.'da verilen ekonomik göstergelere göre 2007 yılında % 5 büyüyen GSYİH kriz yılı olan 2008 yılında % 0.8 büyümüş ve sonraki yılda büyüme % -4,8 olarak gerçekleşmiştir. Kriz döneminde 11.018 dolar olan kişi başı GSYİH 9.044 dolara gerilemiş net dış borç stoku 155.5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında % 8,9 olarak gerçekleşen işsizlik oranı kriz dönemi olan 2008 yılında % 9,8'e yükselmiş sonraki yılda % 12,9 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca 2007 yılında % 8,76 olarak gerçekleşen TÜFE yükselerek 2008 yılında % 10,44 olarak gerçekleşmiştir. Kriz döneminde ihracat 132 milyar dolar, ithalat 201 milyar ve net dış ticaret 333 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Kriz sonrasında azalan taleple beraber ihracat 102 milyar dolara ve net dış ticaretin 243 milyar dolara gerilediği gözlemlenmiştir.(bkz. Tablo:3.10.)

Tablo 3.10.2002-2012 Dış Ticaret Verileri

Yıllar	İthalat (Bin dolar)	İhracat (Bin dolar)	Net Dış Ticaret (Bin dolar)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	Dış Ticaret Dengesi
2002	51.553.797	36.059.089	87.612.886	69,9	-15 494 708
2003	69.339.692	47.252.836	116.592.528	68,1	-22 086 856
2004	97.539.766	63.167.153	160.706.919	64,8	-34 372 613
2005	116.774.151	73.476.408	190.250.559	62,9	-43 297 743
2006	139.576.174	85.534.676	225.110.850	61,3	-54 041 499
2007	170.062.715	107.271.750	277.334.464	63,1	-62 790 965
2008	201.963.574	132.027.196	333.990.770	65,4	-69 936 378
2009	140.928.421	102.142.613	243.071.034	72,5	-38 785 809
2010	185.544.332	113.883.219	299.427.551	61,4	-71 661 113
2011	240.841.676	134.906.869	375.748.545	56,0	-105 934 807
2012	236.545.141	152.461.737	389.006.877	64,5	-84 083 404

Kaynak: (tuik.gov,2023) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104>

3.3.8.2018 Krizi

Türk Lirası'nın ABD doları karşısında hızla değer kaybetmesi, döviz yükümlülüklerinin yerine getirilememesine ve yüksek enflasyona sebep olmuştur. Türk lirasına olan talebin azalması ile beraber yaşanan yüksek enflasyon ekonomiyi zarar vermiştir.⁹⁷ Döviz kurunda yaşanan artış yabancı para yükümlülüklerinin artmasına sebep olmuştur. Dış ödemeler dengesinde yaşanan olumsuzluklar risk priminin artmasına ve yüksek borç faizine neden olmuştur. Yüksek kur artışı ile beraber artan enflasyon yurt içi talebi azaltmış ve üretim daralmıştır.⁹⁸

⁹⁷ Güngen, A.R (2018) Türkiye'nin 2018 Krizi: Nereden Nereye Mülkiye Dergisi, 42(3),449-452

⁹⁸ Sezal, L. (2020) 2018 Ağustos Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi, Journal of Economics and Research, 1(1),17-32

Tablo 3.11.2013-2022 Dış Ticaret Verileri

Yıllar	İthalat (Bin dolar)	İhracat (Bin dolar)	Net Dış Ticaret (Bin dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Bin Dolar)
2013	251.661.250	151.802.637	403.463.887	-99.858.613
2014	242.177.117	157.610.158	399.787.275	-84.566.959
2015	207.234.359	143.838.871	351.073.230	-63.395.487
2016	198.618.235	142.529.584	341.147.819	-56.088.651
2017	233.799.651	156.992.940	390.792.592	-76.806.711
2018	223.047.094	167.920.613	390.967.708	-55.126.481
2019	202.704.320	171.464.945	374.169.264	-31.239.375
2020	219.516.807	169.637.755	389.154.562	-49.879.052
2021	271.425.553	225.214.458	496.640.011	-46.211.095
2022	363.710.578	254.191.555	617.902.134	-109.519.023

Kaynak: (tuik.gov,2023) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104>

Sürekli artan ihracat rakamları 2014 ve 2015 yılları arasında azalma eğilimi gösterse de artış trendini devam ettirmiştir. Fakat ithalat hızının fazla olması sebebi ile dış ticaret açığı 2022 yılında 109 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir.(bkz. Tablo:3.11.)

Aynı dönem ekonomik göstergeleri incelendiğinde büyüme oranının 2019 yılında % 0,8'e gerilediği görülmektedir. Büyüme oranı sonraki yıllarda toparlama eğilimi göstermiş 2020 yılında % 1,9'a yükselmiş, 2021 yılında % 11,4'e kadar yükselmiştir. Fakat 2022 yılında ani bir düşüş yaşadığı ve tekrar % 5,6 olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Aynı dönem diğer ekonomik göstergelere bakıldığında işsizlik oranının % 10'nun üzerinde seyrettiği ve enflasyon oranının % 70'leri aştığı görülmektedir. Artan net dış borç stoku ile beraber faiz harcamalarının 310 milyar doları aştığı görülmektedir (bkz. Tablo:3.12.).

Tablo 3.12.2013-2022 Temel Ekonomik Göstergeler

Yıllar	GSYİH (Bin Dolar)	Büyüme Oranı %	Net Dış Borç Stoku (Milyon dolar)	Faiz Harcamaları (Bin TL)	Döviz Kuru (Dolar/TL)	İşsizlik %	Tüfe %
2013	958.125	8,5	233.612	49.986.050	1,91	8,9	7,49
2014	939.923	4,9	247.066	49.913.317	2,20	9,9	8,85
2015	867.071	6,1	248.307	53.004.239	2,73	10,3	7,67
2016	869.241	3,3	245.359	50.246.537	3,03	10,9	7,78
2017	859.055	7,5	280.851	56.711.803	3,66	10,9	11,14
2018	797.221	3,0	252.823	73.961.212	4,83	10,9	16,33
2019	759.289	0,8	220.285	99.939.640	5,69	13,7	15,18
2020	717.092	1,9	243.552	133.961.673	7,03	13,1	12,28
2021	807.106	11,4	222.484	180.850.763	8,91	12,0	19,60
2022	905.501	5,6	235.280	310.803.653	16,62	10,4	72,31

Kaynak:(hmb.gov,2023) <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf>

Kaynak:(sbb.gov,2023)https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf

Kaynak:(tcmb.gov,2023)<https://evds2.tcmb.gov.tr/>

4. EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE KAZANÇ YÖNETİMİ EĞİLİMİNİN ÖLÇÜLMESİ

4.1. Finansal Raporların Önemi ve Ekonomik Kriz İlişkisi

Kriz dönemlerinde bozulan ekonomik yapıdan kaynaklı artan enflasyon, yaşanan talep daralması ile satışların azalması, faiz oranların yüksek olması ile beraber ucuz fon kaynaklarına ulaşılamaması, ulusal parada yaşanan değer kayıpları sebebiyle sermayede yaşanan kayıplar sonucu maliyetlerin artması üretimi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca alacak tahsil kabiliyetinin azalması, birim maliyetlerin artması, borçlanma kabiliyetinin düşük olması ve döviz kuru riskinden kaynaklı zararların oluşması işletmelere zarar vermektedir.⁹⁹

Doğru karar alabilmek için finansal verinin kaliteli olması büyük önem taşımaktadır.¹⁰⁰ Finansal tabloların amacı mevcut ve potansiyel yatırımcılara, alacaklılara ve diğer taraflara yatırım, kredi ve benzeri kaynak tahsisi kararları alırken faydalı bilgiler sağlamaktır.¹⁰¹ Bu bağlamda finansal verilerin güvenilirliği bu verileri kullanan firmaların ve bu verileri kullanarak belirli karar alan yatırımcı, sermayedar, kural koyucu, çalışan ve sendikaların doğru karar alabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Özellikle kriz dönemlerinde kararların doğru alınabilmesi için büyük öneme sahiptir.¹⁰²

Yatırım kararlarının neredeyse tamamını finansal veriler ışığında alan yatırımcılar için finansal verinin müdahaleye uğramış olması yatırımcıyı yanıltıp varlıklarını kaybetme riskine maruz bırakabilir.¹⁰³ Finansal risklerin belirlenebilmesi ve yatırım yapılacak firmanın doğru tespiti için finansal raporların doğru ve güvenilir bir şekilde hazırlanması önem arz etmektedir. Finansal raporlar bilgi asimetrisini ortadan kaldırır, sermaye sağlayıcılarının firmalara değer vermesine izin vererek piyasaların verimli bir şekilde işlemesi için gerekli şeffaflığı sağlar ve dış sermaye

⁹⁹ Tuğay, O. & Dalğar, H. & Tekşen, Ö (2014) Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Muhasebeye Karşı Tutumlarındaki Değişikliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi,61,1-18

¹⁰⁰ Daştan, A.(2009) Ekonomik Kriz Dönemlerinde Muhasebe Bilgi Sisteminin İşletmelerdeki Rolü ve Kriz Yönetimine Katkısı, Muhasebe ve Denetime Bakış,28,57-72

¹⁰¹ Barth, M.E. & Landsman W.R (2010) How did Financial Reporting Contribute to the Financial Crisis?, European Accounting Review, 19(3),399-423

¹⁰² Tuğay, O. , Dalğar, H. ,and Tekşen, Ö (2014) Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Muhasebeye Karşı Tutumlarındaki Değişikliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi,61,1-18

¹⁰³ Özkan, A.(2005) Ekonomik Kriz ve Muhasebe Uygulamalarına Bazı Yansımalar, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,23(2),165-180

sağlayıcıların firmanın performansını izlemesine yardımcı olur.¹⁰⁴ Finansal veriler yaşanan krizin etkilerinin doğru belirlenebilmesi ve önlemlerin alınabilmesi için hayati öneme sahiptir. Bu sebeptir ki finansal gösterge olan tabloların müdahaleye uğraması finansal risklerin doğru hesaplanabilmesini engelleyecektir.

Ekonomik kriz dönemlerinde yaşanan olumsuzluklar kararların doğru alınabilmesini etkilemektedir. Alınacak yanlış kararlar yaşanan kayıpların büyük boyutlara ulaşmasına sebep olabilmektedir. Özellikle firmaların yayınlamış oldukları finansal verilerin manipüle edilmesi yatırımcılar ve firmanın diğer paydaşlarını ciddi zarara uğratmaktadır. Firmaların belirsizlik ve finansal bozulmaların yaşanabileceği kriz dönemlerinde finansal verilere müdahale eğilimlerinin biliniyor olması doğru karar verilebilmesi konusunda aydınlatıcı olacaktır.

4.2. Ekonomik Kriz Dönemlerinde Kazanç Yönetimi Eğiliminin Ölçülmesi: BİST’te Bir Uygulama

Bu bölümde araştırmanın tasarımı, araştırma konusu üzerine yapılmış literatür araştırması, örneklem seçimi, veri analizi ve bulgulara yer verilecektir.

4.2.1. Araştırmanın Tasarımı

Araştırmanın temel amacı, firmaların ekonomik kriz dönemlerindeki kazanç yönetimi eğilimini ölçmektir. Kazanç yönetimi eğilimi firmaların faaliyet gösterdikleri ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar dolayısı ile farklılık gösterebilmektedir. Kriz dönemleri ekonomik koşullarda önemli farklılıklara sebep olduğu için kazanç yönetimi eğiliminde de değişim gözlenmesi beklenmektedir. İlgili literatüre dayandırılarak belirlenen kriz dönemleri ve bu dönemlerin dışında kalan dönemler için seçilen şirketlerin kazanç yönetim eğilimleri ölçülmüş ve değerlendirilmiştir.

4.2.2. Örneklem Seçimi

Analizi yapılacak BİST’te kote olan imalat sektörü ve alt sektörlerinde faaliyet gösteren firma verileri Refinitiv Eikon veri tabanı aracılığı ile elde edilmiştir. İmalat sektöründe faaliyet gösteren 102 firma analiz için seçilmiş ve mali verisine ulaşamayan firmalar dışlanmıştır (bkz.Ek:1.1.). İncelenen ekonomik kriz dönemleri ve ekonomik göstergeler sonucunda imalat sektöründe faaliyet gösteren firmaların ekonomik krizden kaynaklanan olumsuzluklardan diğer sektörlerle göre daha fazla

¹⁰⁴ Pinnuck, M. (2012) A Review of the Role of Financial Reporting in the Global Financial Crisis, Australian Accounting Review, 22(1),1-14

etkilendiğinin gözlemlenmesi sebebi ile bu sektörde bulunan firmaların analize dâhil edilmesi için tercih sebebi olmuştur.

Ayrıca çalışmanın önemli ayaklarından birisi olan ve çalışmanın zaman aralığını gösteren kriz dönemlerinin tespiti için ilgili literatür araştırılmış ve elde edilen ekonomik göstergelere bağlı kalınarak kriz olarak işaret edilen dönemler analiz dönemleri olarak seçilmiştir. Bu bağlamda “*Ekonomik kriz olarak nitelendirilen ekonomik türbülanslarda bir yılda üst üste iki çeyrek dönemde devam eden ve bu iki dönem içerisinde (Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla) üretimde bir gerileme yaşanır ve böylece ekonomi küçülür*”.¹⁰⁵ Bu ifadeden yola çıkılarak ekonomik göstergeler incelenmiştir. Kriz dönemi seçimi yapılırken ikinci bölümde detayları verilen GSYİH’de yaşanan değişim, büyüme oranı, TÜFE, işsizlik ve dış ticaret rakamları temel alınmıştır. Araştırmada 2008 finansal krizi ve 2018 yılında başlayıp etkileri devam eden kriz dönemleri ele alınmıştır. Araştırmada dönemler beşer yıllık veri içermekte olup kriz dönemleri olarak 2008-2012 ve 2018-2022 dönemleri ve kriz olmayan dönemler 2003-2007 ve 2013-2017 olarak belirlenmiştir (bkz. Ek 2.1. , Ek 2.2. , Ek2.3. , Ek 2.4.).

¹⁰⁵ Alpago, H.(2018) Krizlerin Ekonomideki Yeri, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,6(15),s:1150

Tablo 4.1. Analizi Yapılan Firmaların Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Frekans	Yüzde
Ana Metal Sanayi	11	10,78
Gıda, İçecek ve Tütün	17	16,67
Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	7	6,87
Kimya İlaç, Lastik ve Plastik Ürünleri	18	17,64
Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım	21	20,59
Orman Ürünleri ve Mobilya	2	1,96
Taş ve Toprağa Dayalı İmalat	13	12,75
Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri	12	11,76
Diğer İmalat	1	0,98
Toplam	102	100

Tablo 4.1.'de verilen bilgilere göre analiz edilen 102 adet imalat sektörü firmasının % 10,78'i Ana Metal Sanayi ve %16,67'si Gıda, İçecek ve Tütün sektöründe faaliyet göstermektedir. Diğer firmaların %6,87'si Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri, % 17,64'ü Kimya İlaç, Lastik ve Plastik Ürünleri, %20,59'u Metal Eşya, Makine, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca %1,96'sı Orman Ürünleri ve Mobilya, % 12,75'i Taş ve Toprağa Dayalı İmalat, % 11,76'sı Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri, % 0,98'i Diğer İmalat BİST imalat alt sektörlerinde faaliyet göstermektedir.

4.2.3. Literatür Araştırması

Kazanç yönetimi uygulamalarının tespiti ve ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimlerini ölçen uluslararası ve Türkiye düzeyinde birçok çalışma yapılmıştır. Araştırmanın teorik altyapısını sağlamak üzere oluşturulan birinci ve ikinci bölümlerde kazanç yönetimi ve ekonomik kriz ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu

bölümde ise ekonomik kriz dönemleri ve kazanç yönetimi ilişkisi üzerine yapılmış olan çalışmalara yer verilecektir.

Cimini (2015) Avrupa Birliği ülkelerinde faaliyet gösteren firmaların kazanç yönetimi sebebi ile yanlış beyan edilen finansal bilgilerden etkilendiğini ölçmeye çalışmıştır. Bu kapsamda 2006-2016 dönemlerine ait 11.844 gözlem analiz edilmiştir. Anormal tahakkuklar iki aşamalı tahakkuk tahmin yöntemi kullanılarak ülke bazlı olarak ayrı olarak hesaplanmış ve ileri sürülen Avrupa Birliği ülkelerinde 2008 kriz döneminde tahakkuk miktarı ve kazanç yönetimi azalmaktadır hipotezinin geçerli olduğu test edilmiştir. Kazanç yönetiminin analiz edilmesi için isteğe bağlı tahakkuklar kullanılmış ve firmaların kriz döneminde kazançlarını azaltıcı tahakkuk bildiriminde bulundukları ve kazanç yönetimini azalttıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Da Silva vd. (2014)'nin çalışmasında 2008 krizi döneminde Brezilya sermaye piyasalarında işlem gören firmaların kazanç yönetimi eğilimlerini analiz etmiştir. Araştırmada 1997-2009 dönemine ait 3.772 gözlem kullanılmıştır. Kazanç yönetiminin bağımlı değişken, aktif getiri oranı piyasa değeri, büyüklük, kaldıraç, yabancı doğrudan yatırım ve sektör değişkenlerinin kontrol değişkeni ve ekonomik faktörün kukla değişken olarak seçilen regresyon modeli ile yapılan analiz sonuçları kazanç yönetimi ve ekonomik kriz arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Firmaların kriz dönemlerinde isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde azalma görülmektedir.

Flores vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada Brezilya ve ABD sermaye piyasalarında işlem gören firmaların kazanç yönetimi uygulamaları için ekonomik krizlerin motivasyon içeren bir faktör olup olmadığını araştırmayı amaçlamışlardır. Bu kapsamda Brezilya ve ABD'de bulunan 7.932 firma verisi geliştirilen panel regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Kazanç yönetiminin tespiti için isteğe bağlı tahakkuklar bağımlı ve makroekonomik krizler kukla değişken olarak kullanılmıştır. Bununla beraber aktif getirisi, piyasa değeri/defter değeri oranı, firma büyüklüğü, kaldıraç, yabancı direkt yatırımlar, gelir vergisi, kontrol değişkenleri olarak kullanılmıştır. Çalışma sonuçları ekonomik krizin ABD ve Brezilya'da bulunan firmaların kazanç yönetimi uygulamalarına başvurusu için motive edici olduğunu göstermektedir. Firmalar kriz dönemlerinde kazançlarını arttırıcı kazanç yönetimi uygulamalarında bulunmaktadır.

Filip vd. (2013) 2008-2009 finansal krizinin kazanç yönetimi davranışı üzerine olan etkisini araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında 16 Avrupa Birliği üyesi ülkelerinde bulunan firma verileri düzeltilmiş Jones modeli ve geliştirilen panel regresyon modeli yardımı ile analiz edilmiştir. Kazançlardaki değişim analiz edilmiş ve sonuç olarak firmaların kriz döneminde kazançlarını önemli ölçüde azalttıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Dimitras vd. (2015) çalışmalarında finansal problem yaşayan ve dört büyük denetim firması tarafından denetlenen Avrupa Birliği firmalarının kazanç yönetimi uygulamalarını isteğe bağlı tahakkuklardaki değişimi analiz ederek test etmeyi amaçlamıştır. Sonuç olarak Yunan ve İspanyol firmaların resesyon döneminde isteğe bağlı tahakkuk miktarlarında azalma görülmüş ve sonuç olarak firmaların kazanç yönetimini azalttıkları gözlemlenmiştir. Portekiz, İrlanda, ve İtalyan firmaları için sonuçlar belirgin değildir.

Ahsan vd. (2012) çalışmalarında Yeni Zelanda'da finansal sıkıntı yaşayan firmaların ekonomik kriz dönemlerinde kazanç yönetimi eğilimlerini değiştirip değiştirmediklerini analiz etmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada 1999-2011 dönemini için 302 firmaya ait veriler analiz edilmiş ve kazanç yönetiminin test edilmesi için düzeltilmiş Jones modeli kullanılmıştır. Kazanç yönetiminin tespit edilmesi için isteğe bağlı tahakkuklar kullanılmıştır. Araştırma konusu finansal problem yaşayan firmaların yaşamayan firmalara göre finansal kriz döneminde daha fazla gelir azaltıcı kazanç yönetimi uygulamalarında bulundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Chia vd. (2007) Asya finansal kriz döneminde denetçi seçimi ve kazanç yönetimi arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri çalışmalarında 383 adet firma verisi regresyon analizi ile analiz edilmiş ve firmaların kriz dönemlerinden gelir azaltıcı kazanç yönetimi eğiliminde bulunduklarını ve denetçi seçiminin kazanç yönetimini kısıtlayıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kumar vd.(2017) 2008 kriz dönemi, öncesi ve sonrasında Hindistan firmalarının kazanç yönetimi eğilimini Jones (1991) modeli ile ölçmeyi amaçladıkları çalışmalarında firmaların kriz öncesi dönemde yüksek miktarda kazanç yönetimi gerçekleştirdiklerini ve kriz dönemi ve sonrasında kazanç yönetiminin azaldığını ifade etmişlerdir.

Oskuei vd. (2019) ekonomik ve finansal kriz dönemlerinden yönetici becerileri ve kazanç yönetimi ilişkisinin analiz edilmesinin amaçlandığı çalışmada 2012-2017 yılları arasında İran'da faaliyet gösteren 457 firma verisi analiz edilmiş ve kriz dönemlerinde kazanç yönetimi eğilimin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Türegün (2009) 2008 küresel finans kriz döneminde BİST'de faaliyet gösteren firmaların 2007-2012 dönemine ait verileri ihtiyari tahakkukların hesaplanması yardımı ile geliştirilen düzeltilmiş Jones modeli ile analiz etmiştir. Kazanç yönetiminin ölçülmesinde kullanılan firmalar pozitif ve negatif isteğe bağlı tahakkuka sahip olan firmalar olarak ikiye ayrılmıştır. İsteğe bağlı tahakkuk sonuçları firmaların kriz dönemi ve sonrasında önemli ölçüde yüksek miktarda kazanç yönetimi uygulamasına başvurduğu ve kazançlarını arttırıcı yönde tahakkuk bildiriminde bulundukları sonucuna ulaşmıştır.

Kazanç yönetimi ve ekonomik kriz ilişkisini inceleyen çalışmalar sonucunda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Farklı ülke ekonomileri içinde bulunan firma verileri kriz dönemleri ve kriz olmayan dönemlerle karşılaştırılarak incelenmiş ve kazanç yönetimi eğilimler test edilmiştir. Ekonomik kriz dönemlerinde kazanç yönetimi eğiliminin tespitini amaçlayan çalışmaların bir bölümünde firmalar kazanç yönetimini arttırıcı yönde eğilim gösterirken diğer çalışmalarda kazanç yönetimini azaltıcı yönde eğilim gösterdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğiliminin azaldığı yönünde sonuçlara ulaşan çalışmalarda, firmaların kazanç yönetimi eğilimlerinin azalmasının sebebi otoritelerin sıkı denetimlerine dayandırılmıştır. Türkiye'de Türegün (2009) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre firmalar kazançlarını arttırıcı yönde eğilimde bulunmuşlardır.

4.2.4. Veri Analizi

Tez kapsamında Türkiye'yi etkileyen 2008 ve 2018 kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimleri Jones ve Düzeltilmiş Jones modelleri kapsamında analiz edilmiş ve firmaların kazanç yönetimi eğilimleri sınanmıştır.

H_0 :Ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimi artmaktadır.

Araştırmanın bu bölümünde analizde kullanılacak modellere ve modellerde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Kullanılan hipotez testleri ile ilgili bilgiler verilmiş ve test dönemi olarak belirlenen dönemlere ait medyan, ortalama ve standart sapma değerleri sunulmuştur.

Daha sonra veri analizinin birinci aşamasında yapılması planlanan panel veri analizinde kullanılacak olan değişkenler hesaplanmıştır. İkinci aşamada analizde kullanılan değişkenlerin birim ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı Wilcoxon ve Friedman testleri ile sınanmıştır.

Parametrik olmayan bir test olan Wilcoxon testi birbiri ile ilişkili iki değişkene ait gözlemlenen değerler arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için kullanılır. Wilcoxon testi analizi yapılan değişkenlere ait değerlerin normal dağılım sergilemediği durumlarda kullanılır.¹⁰⁶

H_0 = Karşılaştırılmak istenen değişkenlerin değerleri arasında fark yoktur.

H_1 = Karşılaştırılmak istenen değişkenlerin değerleri arasında fark vardır.

Bağımlı gruplar arasında normallik varsayımlarının sağlanamadığı durumlarda ortalama karşılaştırılması yapmak için parametrik olmayan Friedman testi kullanılır. Friedman testi değişkenlere ait değerlerin analizi hedeflenen dönemler arasında farklılık olup olmadığını analiz etmek için kullanılır.

H_0 = Karşılaştırılmak istenen dönemlere ait ortalamalar arasında fark yoktur.

H_1 = Karşılaştırılmak istenen dönemlere ait ortalamalardan en az bir tanesi diğerinden farklıdır.

$$Fr = \frac{12}{nk(k+1)} \left(\sum_{j=1}^k R^2 \right) - 3n(k+1) \quad (4.1)$$

Analiz edilmek için seçilen yıllar içerisinde 5 farklı dönem ayrı ayrı incelenmiştir. Veri seti hem zaman serisi hem de kesit veri içerdiği için panel veri analizinin kullanılması uygun görülmüştür. Yatay kesit değişkenleri ifade edilirken yatay kesit için “i” zaman serileri için “t” indisi kullanılmıştır.

$$Y_{it} : i=1, \dots, N \quad t= 1, \dots, T$$

$$X_{it} : i=1, \dots, N \quad t= 1, \dots, T$$

¹⁰⁶ Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar, s: 247

Analizi yapılan örneklem 102 adet firma verisi içermektedir. Modelin doğru tahmin edilebilmesi için yatay kesit bağımlılığının test edilmesi gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığının test edilmesi için Pesaran CD testi kullanılmıştır. Test sabit ve tesadüfi etkili modellerde $N > T$ olduğu durumda kullanılabilmektedir ($N=102, T=5$).¹⁰⁷

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N p_{ij} \right) \quad (4.2)$$

H_0 : Yatay kesit bağımsızdır.

H_1 : Yatay kesit bağımsız değildir.

Dinamik panel veri modellerini tahmin ederken uygun yöntemin seçilebilmesi için hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığı ve dışsallık probleminin test edilmesi için homojenlik testi kullanılarak yapılmıştır. Homojen panel veri varsayımına göre parametrelerin birime ve zamana göre sabit olduğu varsayılmaktadır. Kullanılan değişkenlere ait eğim katsayılarının test edilmesi için Pesaran Yamagata 2008 testi kullanılmıştır.¹⁰⁸

H_0 : Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahiptir.

H_1 : Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahip değildir (heterojendir).

Modelin klasik ya da havuzlanmış (pooled) en küçük kareler yöntemi ile yapılacağı Hausman, Breuch-Pagan ve F testi ile test edilmiştir. Analiz sonucunda klasik en küçük kareler yöntemi yapılmasına karar verilmiştir.

Tablo 4.2 Hausman, Breuch-Pagan ve F Testi Sonuçları

Test		Analiz Sonucu
F- Test	H_0 :Pooled H_1 : Fixed	F test that all $u_i=0$: $F(101, 304) = 2.34$ Prob > F = 0.0000**
Hausman	H_0 :Random H_0 : Fixed	$\chi^2(2) = (b-B)'[(V_b-V_B)^{-1}](b-B) = 9.38$ Prob> =0.0092**
Breuch-Pagan	H_0 :Pooled H_1 : Random	$\chi^2(1) = 34.27$ Prob > $\chi^2 = 0.0000$ **

** (0,05) anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. F-Test, Hausman ve Breuch-Pagan Testi sonuçlarına göre H_0 :reddedilmiştir.

¹⁰⁷ Gürış, S. Vd.(2018) Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi, Der Yayınları, s:90

¹⁰⁸ Gürış, S. Vd.(2018) Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi, Der Yayınları,105

Değişkenlerde birimler ve zamanlar arası meydana gelen farklılıkların ele alınması gerekmektedir. Homojen modellerde katsayı tahminleri en küçük kareler yöntemi kullanılarak yapılmaktadır. Bu yöntemde eğim ve sabit parametreleri için birimde ve zamanda değişme söz konusu olmamaktadır. Panel birimleri arasında farklılıkları ortaya koyacak herhangi bir değişkene gerek yoktur.¹⁰⁹

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad (4.3)$$

β_k = eğim katsayısıdır $k = 1$

α_{it} = sabit katsayıdır.

ε_{it} = hata terimidir.

$i = 1 \dots \dots \dots N$ $t = 1 \dots \dots \dots T$

4.2.5. Kazanç Yönetiminin Ölçülmesi

Kazanç yönetiminin ölçülmesi için uygulanan modellerin temel aldığı toplam tahakkukların hesaplanması yönteminden faydalanılacaktır. Toplam tahakkuklar isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklardan oluşmaktadır. Kazanç yönetimi eğilimini ölçmek için isteğe bağlı tahakkuklar kullanılacaktır.

Jones (1991) çalışmasında anormal tahakkukların ölçülmesi için toplam tahakkukları gözlemlemiştir. Çalışmada anormal tahakkuklarda meydana gelen değişimin isteğe bağlı tahakkuklardan kaynaklandığını ifade etmiştir. Şöyle ki; isteğe bağlı olmayan tahakkuklar firmanın normal faaliyet döneminde gerçekleştirildiği işlemlerden kaynaklanmaktadır. İsteğe bağlı olmayan tahakkuklarda yaşanan bir önceki yıla göre değişim miktarı neredeyse '0' dır. Bu varsayıma göre toplam tahakkuklardaki değişim isteğe bağlı tahakkuklardan kaynaklanmaktadır.

$\Delta(TA)$ cari toplam tahakkuklar ile normal toplam tahakkuklar arasındaki fark şeklinde hesaplamıştır. Bu da sırasıyla isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar olarak ayrılabilir.

$$\Delta TA_t = (TA_t - TA_{t-k}) = (DA_t - DA_{t-k}) - (NA_t - NA_{t-k}) \quad (2.10)$$

¹⁰⁹ Yerdelen Tatoğlu, F (2021) Panel Veri Ekonometrisi, Beta Yayınları, s:41-42

4.2.5.1. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın bu bölümünde kazanç yönetiminin tespiti için kullanılan modeller olan Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerinde kullanılan değişkenlere ait istatistiki bilgiler verilecektir. Ayrıca analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasından anlamlı bir farkın olup olmadığı Wilcoxon ve Friedman testleri ile incelenmiştir.

Kazanç yönetiminin analiz edildiği modellerde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.3.'de sunulmuştur. ΔTA (Toplam Tahakkuklar) değişkenine ait analiz edilen dönemlerin ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli farklılıklar bulunmaktadır ($X^2=514.2262$, $p<0,05$). Wilcoxon testi sonucunda karşılaştırılan dönemler olan kriz öncesi dönem 2003-2007 ve kriz dönemi olan 2008-2012 dönem ortalamaları arasında %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli fark bulunmaktadır ($Z=2.188$, $p<0,05$). 2013-2017 ve 2018-2022 dönemlerinin ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($Z=-5.944$, $p<0,05$). TA analizi hedeflenen 2008 kriz döneminde azalma eğilimi gösterirken 2018 kriz döneminde artış göstermiştir.

ΔREV (Gelir) değişkeni için analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli fark bulunmaktadır ($X^2=505.3849$, $p<0,05$). Birbirini takip eden dönemler arasında yapılan ve dönem ortalamaları arasında fark olup olmadığını test eden Wilcoxon analizi sonucunda kriz öncesi 2003-2007 ve kriz dönemi 2008-2012 dönemleri arasında % 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($Z=1.541$, $p>0,05$). Birbirini takip eden dönemler olan kriz öncesi 2013-2017 ve kriz 2018-2022 dönemlerinin birim ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli fark bulunmaktadır ($Z= -12.049$, $p<0,05$). Kriz dönemi olan 2008-2012 döneminde gelir azaltıcı eğilimler bulunurken, 2018-2022 kriz döneminde gelirler artırıcı tahakkukların arttığı gözlemlenmektedir.

ΔREC (Alacaklar) değişkeni için analizi yapılan dönemlerin birim ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark olduğu Friedman testi sonucunda ulaşılmıştır ($X^2=569.0964$, $p<0,05$). Birbirini takip eden dönemler olan 2003-2007 ve 2008-2012 dönemlerinin birim ortalamaları arasında önemli bir farkın olup olmadığı Wilcoxon testi ile sınanmıştır. İki dönem arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($Z=0.900$, $p>0,05$). 2013-2017 ve 2018-2022 dönemleri arasında ise istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır ($Z=-8.403$, $p<0,05$). Kazanç artırıcı tahakkuk bildiriminde bulunulduğu gözlemlenmiştir.

Δ CFO (Operasyonlardan Kaynaklanan Nakit Akışları) değişkeni analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir fark bulunmaktadır ($X^2=563.3039$, $p<0,05$). Wilcoxon testi sonucunda ise ardışık dönemler olan 2003-2007 ve 2008-2012 arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmakta ($Z=4.201$, $p<0,05$) ve 2013-2017 ve 2018-2022 önemli bir fark bulunmamaktadır ($Z= -0.159$, $p>0,05$). 2013- 2017 döneminde gelir azaltıcı tahakkuk bildirimde bulunulmuş diğer dönemlerde ise bildirilen tahakkuklar artış göstermiştir.

Δ NI (Net Gelir) değişkeni için analiz edilen dönemlerin birim ortalamaları arasında önemli bir fark bulunmamaktadır ($X=409.1275$, $p> 0,05$). Ayrıca ardışık dönemler arası birim ortalamaları farkının olup olmadığının analizi için yapılan Wilcoxon testi sonucunda ise 2003-2007 ve 2008-2012 arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmamaktadır ($Z=0.110$, $p>0,05$). 2013-2017 ve 2018-2022 önemli bir fark bulunmaktadır ($Z=-6.310$, $p<0,05$). Toplam tahakkuk bildiriminde artış gözlemlenmiştir.

Δ PPE (Makine, tesis ve ekipman) değişkeni birim ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmaktadır ($X^2=538.8968$, $p<0,05$). Wilcoxon testi sonucunda ise 2003-2007 ve 2008-2012 arasında % 5 anlamlılık düzeyinde önemli bir fark bulunmaktadır ($Z= 2.481$, $p<0,05$). 2013-2017 ve 2018-2022 önemli bir fark bulunmaktadır ($Z=-8.725$, $p<0,05$). Kazanç arttırıcı tahakkuk bildirimini gözlemlenmiştir.

Tablo 4.3.Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Test Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi (2003-2007)	Kriz Dönemi (2008-2012)	Kriz Öncesi (2013-2017)	Kriz Dönemi (2018-2022)
ΔTA	$\bar{x}$	0.0205081	0.0021743	-0.0028136	0.0720569
	St.dev.	0.1443336	0.1337802	0.1225112	0.2166685
	Med.	0.0080795	-0.0020896	-0.0056023	0.0190158
		Z=2.188		Z=-5.944	
	Wilcoxon	Prob>z= 0.0286**		Prob>z= 0.0000**	
ΔREV	Friedman	X ² =514.2262		p=0.0064**	
	$\bar{x}$	0.1346361	0.01004698	0.1385391	0.7458331
	St.dev.	0.2769176	0.3471209	0.2038962	0.5067605
	Med.	0.1024925	0.072021	0.1110738	0.3144974
		Z=1.541		Z=-12.49	
ΔREC	Wilcoxon	Prob>z= 0.1232		Prob>z= 0.0000**	
	Friedman	X ² =505.3849		p=0.0006**	
	$\bar{x}$	0.0341353	0.0316093	0.0410252	0.1134795
	St.dev.	0.1017731	0.1010039	0.1226206	0.2137978
	Med.	0.0258275	0.0253719	0.0275162	0.0696627
ΔCFO		Z=0.900		Z=-8.403	
	Wilcoxon	Prob>z= 0.3681		Prob>z= 0.0000**	
	Friedman	X ² =569.0964		p=0.0000**	
	$\bar{x}$	0.0448482	0.0089093	-0.0057322	0.0162476
	St.dev.	0.1366126	0.1816913	0.4408271	0.2319193
ΔNI	Med.	0.0136013	0.0034353	0.0115828	0.0141404
		Z=4.201		Z=-0.159	
	Wilcoxon	Prob>z= 0.000**		Prob>z= 0.8737	
	Friedman	X ² =563.3039		p=0.0000**	
	$\bar{x}$	0.0168684	0.0197749	0.0013793	0.0798934
ΔPPE	St.dev.	0.1314547	0.1392563	0.367707	0.1825446
	Med.	0.014253	0.0152974	0.0137599	0.0475165
		Z=0.110		Z =-6.310	
	Wilcoxon	Prob>z= 0.9221		Prob>z= 0.000**	
	Friedman	X ² =409.1275		p=0.4610	
ΔPPE	$\bar{x}$	0.028482	0.0166741	0.0453987	0.2294301
	St.dev.	0.2962619	0.3131964	0.3138277	0.7352002
	Med.	0.034406	0.021404	0.0353448	0.0948157
		Z=2.481		Z=-8.725	
	Wilcoxon	Prob>z= 0.0131**		Prob>z= 0.000**	
ΔPPE	Friedman	X ² =538.8968		p=0.0000**	

** (0,05) anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder. $\bar{x}$: ortalama, St.dev: Standart Sapma, Z= Z test istatistiği, X²= Ki-kare Test İstatistiği, p: anlamlılık değerini içermektedir.

4.2.5.2. Analizde Kullanılan Model Bulguları

Bu kısımda araştırmada analizi hedeflenen dönemlerde kazanç yönetimi eğiliminin test edilmesi için kullanılan Jones ve Düzeltilmiş Jones modellerinin analiz sonuçlarına yer verilmektedir.

4.2.5.2.1.1 Jones Modeli

Jones (1991) çalışmasında kazanç yönetiminin tespit edilmesi için tahakkuklardan yararlanmıştır. Tahakkuklardaki değişim aşağıda verildiği gibi hesaplanmaktadır.

$$\Delta TA_t = (TA_t - TA_{t-k}) = (DA_t - DA_{t-k}) - (NA_t - NA_{t-k}) \quad (2.10)$$

TA_t = Toplam tahakkuklar

DA_t = İsteğe bağlı tahakkuklar

NA_t = İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar

$$TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_i [1/A_{it-1}] + \beta_{1i} [\Delta REV_{it}/A_{it-1}] + \beta_{2i} [PPE_{it}/A_{it-1}] + \varepsilon_{it} \quad (2.11)$$

TA_{it} : t yılındaki toplam tahakkuklar

ΔREV_{it} : t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_{it} : t yılındaki brüt makine, tesis ve cihazlar

A_{it-1} : t-1 yılındaki toplam varlıklar

ε_{it} : t yılındaki hata terimi

$i = 1, \dots, N$ firma endeksi

$t = 1, \dots, T_{it}$ firma için tahmin süresine dahil edilen yıllar için yıl endeksi

Modelde kullanılan denklem 2003-2007, 2008-2012, 2013-2017 ve 2018-2022 tahmin dönemlerinde elde edilen veriler panel regresyon analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tahmin edilen dönem panel regresyon analizi istatistiksel sonuçları incelendiğinde, Pesaran Yamagata 2008 testi homojen panel veri modelleri varsayımına göre parametrelerin birime ve zaman göre sabit olduğu varsayıldığından sabit etkili (fixed) en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 4.4.de verilen tahmin dönemlerini içeren katsayılar incelendiğinde $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ 2003-2007 kriz öncesi dönem pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır (β_1 : 0.1205462, p:0.000). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı da pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı

olarak gözlemlenmektedir (β_2 : 0.0145848, p: 0.001). Tahmin edilen kriz dönemi olan 2008-2012 döneminde $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ (β_1 : 0.1633026, p: 0.000) katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır (β_2 :-.0116693, p: 0.038).

Tablo 4.4.Jones Modeli Panel Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003-2007	Kriz Dönemi 2008-2012	Kriz Öncesi 2013-2017	Kriz Dönemi 2018-2022
α	Coef.	-689577.1	-37280.09	77444.08	1735643
	St.d	315770.3	340851.4	408803.7	684070.2
	t	-2.18	-0.11	0.19	2.54
	p>t	0.030**	0.913	0.850	0.012**
$\Delta REV_{it}/A_{it-1}$	β_1	0.1205462	0.1633026	0.0630914	0.151977
	St.d	0.0240112	0.0173446	0.0276552	0.0164389
	t	5.02	9.42	2.28	9.24
	p>t	0.000**	0.000**	0.023**	0.000**
PPE_{it}/A_{it-1}	β_2	0.0145848	-.0116693	-.0106086	-.0597844
	St.d	0.0045519	0.005599	0.0085151	0.0137071
	t	3.20	-2.08	-1.25	-4.36
	p>t	0.001**	0.038**	0.214	0.000**
		F(3,405)=15.24 (0.0000)**	F(3,405)=29.58 (0.0000)**	F(3,405)=1.84 (0.1387)	F(3,405)=35.12 (0.0000)**
		R ² =0.1015	R ² =0.1797	R ² =0.0135	R ² = 0.2064
Peseran&Yamagato		d= 0.111 p =0.911	d= 0.199 p =0.843	d= 0.394 p =0.694	d= 1.243 p =0.214
Gözlem Sayısı		N=408 T=5	N=408 T=5	N=408 T=5	N=408 T=5

** (0,05) anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Peseran&Yamagato 2008 test istatistiği H_0 : Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahiptir. p>0,05 reddedilememiştir testi parantez içleri serbestlik derecelerini belirlemektedir).

Kriz öncesi dönem olarak tanımlanan 2013-2017 dönemleri katsayıları analiz edildiğinde $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ istatistiksel olarak anlamlı ve pozitifdir (β_1 : 0.0630914, p: 0.023). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamsız ve negatif olarak gözlemlenmiştir (β_2 :-.0106086, p: 0.214). 2018-2022 döneminde ise katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak gözlenmiştir $\Delta REV_{it}/A_{it-1}$ (β_1 : 0.151977, p: 0.000). PPE_{it}/A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir (β_2 :-.0597844, p: 0.000).

Tablo 4.5'te verilen Friedman testi sonuçlarına göre DA (isteğe bağlı tahakkuklar) için karşılaştırılan dönemlerin birim ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinden önemli farklılıklar bulunmaktadır ($X^2=536.4687$, p-value= 0.0000).

Birbirini takip eden dönemlerin ortalamaları arasından fark olup olmadığı Wilcoxon testi ile analiz edildiğinde ise 2003-2007 ve 2008-2012 dönemlerine ait birim ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmadığı gözlemlenmiştir ($Z=-0.558$, $\text{Prob} > |z| = 0.5768$). 2013-2017 ve 2018-2022 dönemlerine ait birim ortalamaları arasında ise önemli farklılıklar bulunmaktadır ($Z= -3.768$, $\text{Prob} > |z| = 0.0000$). 2003-2007 dönemi için t testi sonucu -0,7734, 2008-2012 dönemi için -0,3261 ve 2013-2017 dönemi için -0,8521 gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk eğilimi gözlemlenmiştir. 2018-2022 dönemi için t testi sonucu 3.1121 olup kazanç artırıcı eğilim gözlemlenmiştir.

Tablo 4.5. Analiz Edilen Dönemlere Ait DA Birim Ortalamalarının Farkının Analizi, Wilcoxon ve Friedman Test İstatistiği Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003-2007	Kriz Dönemi 2008-2012	Kriz Öncesi 2013-2017	Kriz Dönemi 2018-2022
DA	$\bar{X}$	-0.0052877	-0.0019559	-0.0051302	0.0309771
	st . d.	0.1380927	0.121162	0.1216072	0.2010544
	med	-0.0130211	-0.0037611	- 0.0047397	0.012012
	t testi	-0,7734	-0,3261	-0,8521	3.1121
	wilcoxon	z = -0.558 Prob > z = 0.5768		z = -3.768 Prob> z = 0.0002**	
	Friedman	X ² =536.4687		p = 0.0000**	

** (0,05) anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder. $\bar{x}$: ortalama, St.d.: Standart Sapma, Z= Z test istatistiği, X²= Ki-kare Test İstatistiği, p: anlamlılık değerini içermektedir.

4.2.5.2.1.2 Düzeltilmiş Jones Modeli

$$NDA_t/A_{it-1} = TA_{it}/A_{it-1} = \alpha_1 (1/A_{t-1} + \alpha_2(\Delta REV_t - \Delta REC_t)/A_{t-1} + \alpha_3(PPE_t)/A_{t-1} + \epsilon_{it} \quad (2.12)$$

NDA_t : t yılındaki isteğe bağlı olmayan tahakkuk miktarı

ΔREC_t : t yılındaki net alacaklar ile t-1 yılındaki net alacaklar arasındaki değişimi göstermektedir.

ΔREV_{it} : t yılındaki gelirlerle t-1 yılındaki gelirler arasındaki değişim

PPE_{it} : t yılındaki brüt makine, tesis ve cihazlar

A_{it-1} : t-1 yılındaki toplam varlıklar

Tablo 4.6.Düzeltilmiş Jones Modeli Panel Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003-2007	Kriz Dönemi 2008-2012	Kriz Öncesi 2013-2017	Kriz Dönemi 2018-2022
α	Coef.	-543216.6	-11775.19	218390.2	1744184
	S.d	319218.9	359059.9	409112.6	696986.6
	t	-1.70	-0.03	0.53	2.50
	p>t	0.090	0.974	0.594	0.013
$(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}$	β_1	0.0864443	0.1373939	-0.004196	0.160999
	S.d	0.027376	0.0216646	0.0284796	0.0195879
	t	3.16	6.34	-0.15	8.22
	p>t	0.002**	0.000**	0.883	0.000**
PPE_{it} / A_{it-1}	β_2	0.0169859	-0.0062106	-0.0024142	-0.039503
	S.d	0.0045971	0.0058373	0.0082223	0.0129734
	t	3.69	-1.06	-0.29	-3.04
	p>t	0.000**	0.288	0.769	0.002**
		F(3, 405)=9,92	F(3, 405) 13.44	F(3, 405) 0.11	F(3, 405) 28.90
		$R^2=0.0685$	$R^2=0.0905$	$R^2= 0.0008$	$R^2= 0.1763$
Peseran&Yamagato	d:0,060		d:0,267	d:0,534	d:1,005
	p=0,952		p=0,790	p=0,593	p=0,315
	N=408		N=408	N=408 T=5	N=408
Gözlem Sayısı		T=5	T=5		T=5

** (0,05) anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Peseran&Yamagato 2008 test istatistiği H_0 : Tüm eğim katsayıları eş yatay kesit birimine sahiptir. $p>0,05$ reddedilememiştir. F testi parantez içleri serbestlik derecelerini belirlemektedir.

$(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}$ 2003-2007 kriz öncesi dönem pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır (β_1 : 0.0864443, p: 0.002). PPE_{it} / A_{it-1} katsayısı da pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olarak gözlemlenmektedir (β_2 : 0.0169859, p: 0.000). Tahmin edilen kriz dönemi olan 2008-2012 döneminde $(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}$ (β_1 : 0.1373939, p: 0.000) katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. PPE_{it} / A_{it-1} katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır ($\beta_2=-.0062106$, p: 0.288).

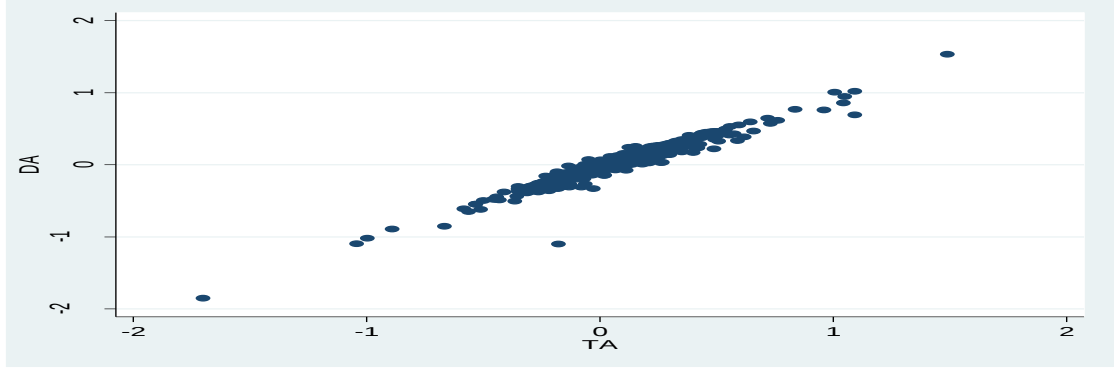
Kriz Öncesi dönem olarak tanımlanan 2013-2017 dönemleri katsayıları analiz edildiğinde $(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}$ istatistiksel olarak anlamsız ve negatiftir (β_1 : -0.004196, p: 0.883). PPE_{it} / A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamsız ve negatif olarak gözlemlenmiştir ($\beta_2=-0.0024142$, p: 0.769). 2018-2022 döneminde ise katsayı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olarak gözlenmiştir $(\Delta REV_t - \Delta REC_t) / A_{t-1}$ (β_1 : 0.160999, p: 0.000). PPE_{it} / A_{it-1} katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir. ($\beta_2=-0.039503$, p: 0.000)

Tablo 4.7. Analiz Edilen Dönemlere Ait DA Birim Ortalamalarının Farkının Analizi, Wilcoxon ve Friedman Test İstatistiği Sonuçları

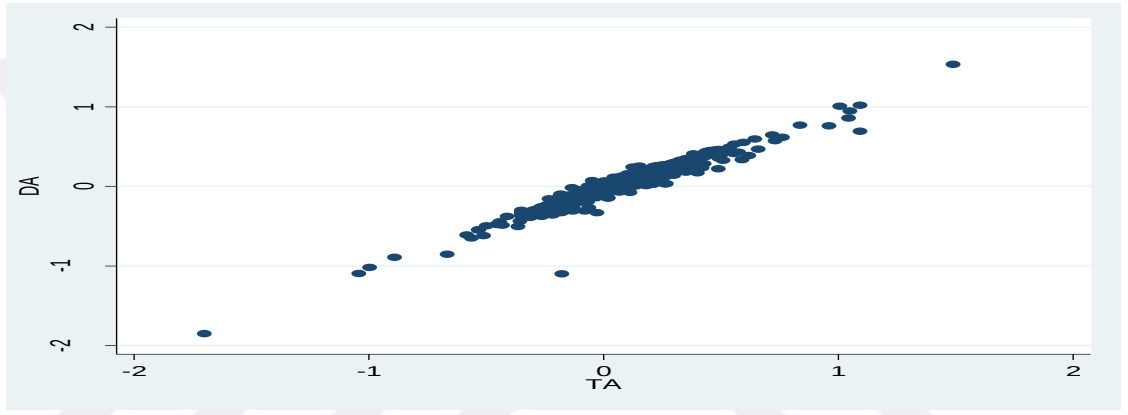
Değişken	İstatistik	Kriz Öncesi 2003-2007	Kriz Dönemi 2008-2012	Kriz Öncesi 2013-2017	Kriz Dönemi 2018-2022
DA	$\bar{X}$	-0.0031783	-0.0008367	-0.0023249	0.0300097
	st · d	0.1406719	0.1275953	0.1224698	0.2050628
	med	-0.0118572	-0.0046797	-0.0044452	0.0039617
	t testi	-0,4564	-0,1325	-0,9845	2,9560
	wilcoxon	z = -0.457 Prob > z = 0.6474		z = -3.281 Prob > z = 0.0010**	
	Friedman	528.2997		p = 0.0000**	

** (0,05) anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade eder. $\bar{x}$: ortalama, st.d: Standart Sapma, Z= Z test istatistiği, X^2 = Ki-kare Test İstatistiği, p: anlamlılık değerini içermektedir.

Tablo:4.7’da verilen DA (isteğe bağlı tahakkuklar) için karşılaştırılan dönemlerin birim ortalamaları arasında % 5 anlamlılık düzeyinden önemli farklılıklar bulunmaktadır ($X^2=528.2997, p\text{-value}= 0.0000$). Birbirini takip eden dönemlere ait birim ortalamaları arasında önemli bir farkın olup olmadığı Wilcoxon testi ile analiz edildiğinde ise 2003-2007 ve 2008-2012 dönemlerine ait birim ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmadığı gözlemlenmiştir ($Z=-0.457$, Prob > |z| = 0.6474). 2013-2017 ve 2018-2022 dönemlerine ait birim ortalamaları arasında ise önemli farklılıklar bulunmaktadır ($Z= -3.281$, Prob > |z| = 0.0010). 2003-2007 döneminde t testi sonucu -0,4564 olup gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde bulunulmuştur. 2008-2012 dönemlerinde ise gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk bildiriminde azalma olsa da t istatistiği -0,1325 olarak gözlemlenmiştir. 2013-2017 döneminde gelir azaltıcı isteğe bağlı tahakkuk gözlemlenmiş t testi -0,9845 olarak test edilmiştir. 2018-2022 döneminde ise gelir arttırıcı isteğe bağlı tahakkuk miktarında önemli artış meydana gelmiş t testi 2,9560 olarak gözlemlenmiştir.

Şekil 4.1.Jones Modeli DA ve TA Saçılım Grafiği

Şekil 4.2.Şekil: Düzeltilmiş Jones Modeli DA ve TA Saçılım Grafiği

2003-2022 dönemleri arası tahmin edilen dönemlerde gözlemlenen DA ve TA değerlerinin oldukça yakın ve artış eğilimi içinde oldukları gözlemlenmektedir.

5. SONUÇ

Finansal veriler firmaların faaliyet sonuçlarının mali olarak analiz edilmesi ve firmanın performansının değerlendirilebilmesi için olmazsa olmaz enstrümanlardır. Firmanın geçmiş performansının doğru analiz edilebilmesi ve doğru yatırım kararları alınması raporlanan verilerin doğru, şeffaf ve güvenilir olmasına bağlıdır. Raporlanan finansal veriler firma hissedarları, yöneticileri ve çalışanları için önem taşımakta aynı zamanda firmalara sermaye piyasaları aracılığı ile yatırım yapan paydaşlardan olan yatırımcıların karar vermeleri için de önem arz etmektedir. Finansal verilerin önemi bahsi geçen paydaşlar dışında bulunan piyasayı düzenleyen ve gelir elde eden (vergi vb.) düzenleyici kurumlar ve firma ile herhangi bir sözleşme ilişkisi kuran fon sağlayıcı veya mal ve hizmet sağlayan tedarikçiler için de ayrı bir öneme sahiptir.

Raporlanan verilerin müdahaleye uğraması firma ve paydaşlarının alacağı kararların yanlış alınmasına ve zarar görmelerine ve hatta içinde bulunulan piyasa ve ekonomik yapının zarar görmesine sebep olabilecektir. Geçmiş dönemde özellikle ABD ve dünyada yaşanan muhasebe skandalları bu durumu açıklar niteliktedir.

Firmaların finansal verilere müdahalede bulunmasının ana amacı yapının sürdürülebilir olduğunu göstermektedir. Bununla amaçlanan paydaşlara firmanın riskli olmadığını ve yatırım yapılabilir olduğunu göstermek ve hedeflere ulaşmak için minimum maliyetle fon kaynaklarına ulaşımı sağlayabilmektir. Bunun dışında yöneticilerin performanslarını iyi göstermek ya da içinde bulunan ekonominin getirmiş olduğu düzenlemelerden kaçınmak veya fayda sağlamak gibi amaçları da bulunabilir. Bütün bu amaçlar doğrultusunda firma verilerinin muhasebe politika ve standartları çerçevesinde uygulanması kazanç yönetimini ortaya çıkarmaktadır. Kazanç yönetimi haricinde yapılan müdahaleler genellikle muhasebe hilesi konusunu doğurmaktadır.

Firmanın gelir ve giderleri her ne kadar GKGMİ kapsamında kayıt altına alınmış olsa da müdahaleye uğrayan finansal faaliyetlerin sonucu oluşan raporlar kazanç yönetimine konu olmuşsa taraf olanların doğru karar alabilmesini engellemektedir. Raporlanan finansal verinin değişikliğe uğraması veya raporlama zamanına müdahale edilmesi GKGMİ kapsamında olsa bile tarafları ciddi zararlara uğratabilmektedir.

Özellikle firmaların faaliyetleri sonucu şekillenen ekonomilerin analiz edilebilmesi finansal verilerin sağlıklı olması ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin 2008 yılında yaşanan ve etkileri birçok ülkede hissedilen krizin tetikleyicisi olan Lehman Brothers'ın yüksek kar raporlaması ve ardından iflasını açıklaması finansal verilere

müdahaleyi önemli bir sorun haline getirmiştir. Kazançların yönetilmesi konusu firmalar için olumlu görünse de finansal tablo kullanıcıları ve içinde bulunulan ekonomi için önem arz etmektedir.

Firmaların amaçlarına ulaşabilmek, yöneticilerin performans kriterlerini yerine getirebildiğini göstermek veya diğer ilişki içinde bulunulan paydaşlar ile ilişkileri düzenleyebilmek için kazanç yönetimi eğiliminde bulunabilmektedirler. Bütün bunların yanında kazanç yönetimi eğilimi içinde bulunulan ekonominin durumuna göre de şekillenmektedir. Özellikle ekonomik darboğaz dönemlerinde kazançların hangi yönde manipüle edildiği ile ilgili birçok çalışma yapılarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Bu tezin amacı da Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin ekonomik gerileme dönemlerinde kazanç yönetimine yönelme eğiliminde olup olmadıklarını tespit etmektir. Çalışmada kazanç yönetimi eğiliminin tespit edilmesi için tahakkukların hesaplanmasını temel alan çalışmalardan olan Jones ve Düzeltilmiş Jones modelleri kullanılmıştır. Söz konusu çalışmalar tahakkukların bileşenlerini isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar olarak tanımlamaktadır. İsteğe bağlı olmayan tahakkuklar firmanın normal faaliyet sonucu meydana gelirken isteğe bağlı tahakkuklar ise yöneticilerin kazançları yönetmek için muhasebe standartlarının yaratmış olduğu esneklikten yararlanarak muhasebe verilerini istekleri doğrultusunda değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Kazanç yönetimi eğiliminin analiz edilmesi için isteğe bağlı tahakkukların hesaplanması ve analizi modeller kapsamında gerçekleştirilmiş ve dönemler arasında karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde değinilen literatür kapsamında elde edilen ekonomik veri ve göstergeler ile kriz dönemleri ve kriz olmayan dönemler belirlenmiştir. Kriz dönemleri olarak 2008-2012 ve 2018-2022 ve kriz olmayan dönemler ise 2003-2007 ve 2013-2017 dönemleri olarak belirlenmiştir. Çalışmada kapsamında BİST imalat sektöründe faaliyet gösteren 102 firmanın verileri panel OLS yöntemi ile analiz edilmiştir.

Kriz olan dönemler ve olmayan dönemler arasında istatistiki olarak anlamlı farklar (%5 düzeyinde) olduğu sonucuna varılmıştır. Kriz olmayan dönem olan 2003-2007 ve 2008-2012 dönemleri karşılaştırıldığında her iki dönemde kazanç yönetiminin belirlenmesi için kriter olarak alınan isteğe bağlı tahakkuk miktarları artış gösterse de ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimlerini arttırdıkları hipotezi desteklenmemiştir. Diğer karşılaştırılması yapılan 2013-2017 ve 2018-2022

dönemleri arasında istatistiki olarak anlamlı farklılıklar olduğu gözlemlenmiş ve firmaların kriz dönemi olan 2018-2022 döneminde isteğe bağlı tahakkuk miktarlarında ciddi artışlar gözlemlenmiş ve ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimlerini arttırdıkları hipotezi desteklenmiştir.

Çalışmanın sonuçları göstermektedir ki ekonomik kriz dönemlerinde firmaların kazanç yönetimi eğilimi artmaktadır. Dolayısıyla bu dönemlerde firmaların finansal raporları incelenirken bu ihtimal göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca firmaların problem yaşanan durumlarda kazançlarını manipüle etmesi riskine karşı tarafların korunması için önlem alınması gerektiği konusunda yardımcı olması beklenmektedir. Çalışmanın bulgularının hem düzenleme yapıcılar hem de finansal bilgi kullanıcılarına fayda sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahsan, H., Bhuiyan , M. U., & İslam , A. (2013). Financial distress, earnings management and market pricing of accruals during the global financial crisis. *Managerial Finance*, 39(2), 155-180.
- Alpago, H. (2018). Krizlerin Ekonomideki Yeri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 1148-1167.
- Altıntaş , H. (2004). Bankacılık Krizleri Nedenleri ve Ekonomik Maliyetleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(22), 39-61.
- Ardıç, H. (2004). 1994 ve 2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bilançosunda Yarattığı Hareketlerin İncelenmesi. *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genel Müdürlüğü, Yayınlanmış Uzmanlık Yeterlik Tezi*. Ankara.
- Bahar , O., & Erdoğan Ebru . (2011). 1994 ve 2000 Krizleri Sonrasında Türkiye’de Uygulanan Finansal Regülasyon Politikaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(27), 1-19.
- Barth, M., & Landsman , W. (2010). How did Financial Reporting Contribute to the Financial Crisis?, *European Accounting Review*. *European Accounting Review*, 19(3), 399-423.
- Beneish , M. (1997). Detecting GAAP Violation:İmplications for Assessing Earnings Management among Firms with Extreme Financial Performance. *Journal of Accounting and Public Policy*, 16(3), 271-309.
- Buluş, A., & Kabaklarlı , E. (2010). 1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(9), 1-22.
- Cengiz , S., Gör, Y., & Terzi , S. (tarih yok). Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetim Uygulamaları Üzerine Etkisi : İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 21(3), 205-224.
- Chia , Y. M., Lapsley , I., & Lee, H.-W. (2007). Choice of auditors and earnings management during the Asian financial crisis. *Managerial Auditing Journal*, 22(2), 177-196.
- Cimini, R. (2015). How has the financial crisis affected earnings management? A European study. *Applied Economics*, 47(3).
- Çelik , A. (2021). Ekonomik Krizlerin BİST Endeksleri Üzerinde Kısa ve Uzun Dönem Etkilerinin Analizi. *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Teziz*.
- Da Silva, A. F., Jreige Weffort, E. F., da Silva Flores, E., & da Silva, G. P. (2014). Earnings management and Economic Crises in the Brazilian Capital Market. *Revista de Administração de Empresas*, 54(3), 268-283.
- Darıcan , M. (2013). Ekonomik Krizler ve Türkiye. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 5(17), 39-46.
- Daştan , A. (2009). Ekonomik Kriz Dönemlerinde Muhasebe Bilgi Sisteminin İşletmelerdeki Rolü ve Kriz Yönetimine Katkısı. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 28, 57-72.

DeAngelo, L. E. (1986). Accounting Numbers as Market Valuation Substitutes. *American Accounting Association: The Accounting Review*, 61(3), 400-420.

DeAngelo, L. E. (1988). Managerial Competition, Information Costs, and Corporate Governance_ The use of Accounting Performance Measures in Proxy Contests. *Journal of Accounting and Economics*, 10, 3-36.

Dechow , P., & Skinner , D. (2000). Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators. *American Accounting Association Accounting Horizons*, 14(2), 235-250.

Dechow, P., Sloan, R., & Sweeney, A. (1995). Detecting Earnings Management. *American Accounting Association: The Accounting Review*, 70(2), 193-225.

Demir , Ö. (2013). Ekonomik Kriz Dönemlerinde Uygulanan Vergi Politikaları,. *Adanan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans . Aydın .*

Dimitras, A., Kyriakou, M., & Iatridis, G. (2015). Financial crisis, GDP variation and Earnings Management in Europe. *Research in International Business and Finance*, 34, 338-354.

Engin , C., & Güllüce , E. (tarih yok). 2008 Finansal Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 27-40.

Erdoğan , S. (2018). Körfez Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri (1989-1991). 8(15), 33-47.

Erdoğan, S., Solak , B., & Gönen, S. (2016). Türkiye’de KOBİ’lerin Kazanç Yönetim Uygulamalarına Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(71), 49-66.

Fidan , M. (2019). Ticari Alacaklarda Değer Düşüklüğü–TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının Basit Yaklaşımı ve Vergi Usul Kanunu Karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81, 37-59.

Filip, A., & Raffaournier, B. (2013). Financial Crisis And Earnings Management: The European Evidence. *The International Journal of Accounting*, 49(4), 455-478.

Fırat , E. (2009). Türkiye’de 1980 Sonrası Yaşanan Üç Büyük Kriz ve Sonuçlarının Ekonomi Politikası. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 501-524.

Flores , E., Jreige Weffort, E. F., da Silva , A. F., & G.Carvalho, L. (2016). Earnings management and macroeconomic crises Evidences from Brazil and USA capital markets. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 6(2), 179-202.

Gonçalves , T. C., & Coelho, G. (2019). Earnings Management during Mergers and Acquisitions – European Evidence. *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, 102, 22-43.

Güleç, Ö. F., Temiz , H., & Karacaer, S. (2016). Earnings Management Around Initial Public Offerings. *Borsa İstanbul Application, İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 253-265.

Güngen , A. (2018). Türkiye’nin 2018 Krizi: Nereden Nereye. *Mülkiye Dergisi*, 42(3), 449-452.

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Güriş, S. (2018). *Uygulmalı Panel Veri Ekonometrisi*. Der Yayınları.

Healy, P. (1985). The Effect Of Bonus Schemes On Accounting Decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 7(1-3), 85-107.

Healy, P., & M. Wahlen, J. (1999). A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting. *American Accounting Association Accounting Horizons*, 13(4), 365-383.

Hribar, P., & Collins, D. (2002). Errors in Estimating Accruals: Implications for Empirical Research. *Journal of Accounting Research*, 40(1), 105-134.

<https://sozluk.gov.tr/>, *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2023, 06 06). 2023 tarihinde alındı

Huu Anh Nguyen, Q. L. (2021). Ownership structure and earnings management: Empirical evidence from Vietnam. *Cogent Business & Management*, 8(1).

Işık, N., & Duman, E. (2012). 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 73-101.

Jianxin, C., & Manu, G. (2009). Overvaluation and earnings management. *Journal of Banking and Finance*, 33(9), 1652-1663.

Jones, J. (1991). Earnings Management During Import Relief Investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.

Kahraman Akdoğdu, S. (2012). Türkiye'de Mali Serbestleşme Süreci ve Krizlerin Kısa Bir Özeti. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 189-208.

Kamu Gözetim Kurumu. (2017). [www.kgk.gov.tr:www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10264/Büyük-ve-Orta-Boy-İşletmeler İçin-Finansal-Raporlama-Standard-\(BOBI-FRS\)-2017-Sürümü](http://www.kgk.gov.tr:www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10264/Büyük-ve-Orta-Boy-İşletmeler-İçin-Finansal-Raporlama-Standard-(BOBI-FRS)-2017-Sürümü) adresinden alındı

Kamu Gözetim Kurumu. (2018). https://www.kgk.gov.tr:https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TFRS/TFRS_15_2018.pdf adresinden alındı

Kara, S., & Toraman, A. (2021). Kazanç Yönetimi İle Karlılık Oranları İlişkisi: BİST' te Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 295-312.

Karaca, C. (2014). Uygulanan Para ve Maliye Politikaları Açısından Geçmiş Krizler ve 2008 Küresel Ekonomik Krizinin Karşılaştırılmalı Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 263-286.

Katkat Özçelik, M. (2018). Vergi Kaçırma Amaçlı Muhasebe Hileleri Üzerine Bir İnceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*(20), 493-517.

Kaya, A., & Öztürk, M. (2015). Muhasebe Kârları İle Hisse Senedi Fiyatları Arasındaki İlişki: BİST Firmaları Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 37-54.

Kayarkaya , O. (2006). 1980 Sonrası Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Bu Krizlerin Getirdiği Bir Sonuç Olarak Banka Konsolidasyonları,. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.*

Kazemian, S., & Sanusi, Z. M. (2015). Earnings Management and Ownership Structure. *Procedia Economics and Finance*, 31, 618-624.

Keskin , H. Ü. (2001). Ekonomik Krizlerde Küresel Güçler:2001 Türkiye Ekonomik Krizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta .*

Kibritçioğlu , A. (2001). Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler. *Yeni Türkiye Dergisi*, 1(41).

Kılıç , G. (2019). TFRS 15 Müşteri Sözleşmesinden Hasılat Standardının Getirdiği Yenilikler ve Örnekler ile Açıklanması,. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 58, 237-262.

Koban , A. O., & Karakaya , G. (2022). Enron Vakasının Denetim, Risk ve İç Kontrol İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Hakemli Denetim*(24), 91-106.

Kocadağ, S. (2010). Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye’de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir inceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.*

Kumar , M., & Vij, M. (2017). Earnings Management and Financial Crisis: Evidence From India. *Journal of International Business and Economy*, 18(2), 84-101.

Kurşunel, F., Büyükşalvarcı, A., & Alkan , A. T. (2005). İşletmelerde Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Arka Planı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(1-2), 171-188.

Lan , S. (2012). Executive Compensation and Contract-Driven Earnings management, Asian Academy of Management. *Asian Academy of Managmenet Journal of Accounting and Finance*, 8(2), 111-127.

Mafrolla, E., & D'Amico, E. (2017). Borrowing capacity and earnings management: An Analysis of Private Loans in Private Firms. *Journal of Accounting and Public Policy*, 36(4), 284-301.

Memiş, Ü., & Çetenak, E. H. (2012). Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: imkb’de işlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama. *21(3)*, 205-224.

Mulford, C., & Comiskey , E. (2002). *The Financial Numbers Game:Detecting Creative Accounting Practices*. John Wiley&Sons, Inc.

Nurdiniah, D., & Herlina, L. (2015). Analysis of Factors Affecting the Motivation of Earnings Management in Manufacturing Listed in Indonesia Stock Exchange. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(3), 100-107.

Oktar , S., & Dalyancı , L. (2010). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Finansal Krizler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(12), 1-22.

Oskoueï, Z., & Sureshjani, Z. H. (2021). Studying the relationship between managerial ability and real earnings management in economic and financial crisis conditions. *International Journal Economic and Finance*, 26(3), 3205-4855.

Özer, M., & Kaba , G. (2020). Türkiye’de 2000-2001 Finansal Krizlerinde Uluslararası Sermaye Hareketliliğinin Rolü. *10(19)*, 1-17.

Özkan , A. (2005). Ekonomik Kriz ve Muhasebe Uygulamalarına Bazı Yansımalar. *23(2)*, 165-180.

Öztürkçü Akçay, A., Sayın, H., & Örgün , G. S. (2022). Sahiplik Yapısının Kar Düzleştirme Uygulamaları Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, *7(1)*, 238-256.

Özyürek , H. (2012). TMS 18’e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi,. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *4(1)*, 131-141.

Pamukçu , F. (2011). Finansal Raporlama ile Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflıkta Kurumsal Yönetimin Önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi(50)*, 133-148.

Pamukçu, F. (2010). Maddi Duran Varlıklarda Amortisman Uygulamasının Türkiye Muhasebe Standartları ve Türk Vergi Mevzuatı Açısından Karşılaştırılması. *32*, 67-84.

Peltier-Rivest, D. (1999). The Determinants of Accounting Choices in Troubled Companies. *38(4)*, 28-44.

Pinnuck, M. (2012). A Review of the Role of Financial Reporting in the Global Financial Crisis. *Australian Accounting Review*, *22(1)*, 1-14.

Polat, M. A. (2018). Küresel Finansal Krizin Nedenleri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *2(1)*, 177-195.

Rangan , S. (1998). Earnings Management and the Performance of Seasoned equity offerings. *Journal of Financial Economics*, *50*, 101-122.

Resmi Gazete, Yönetmelik . (2013). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130531-15.htm>. adresinden alındı

Sezal , L. (2020). 2018 Ağustos Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi. *Journal of Economics and Research*, *1(1)*, 17-32.

Suadiye, G. (2021). Kazanç Yönetimin Motivasyon Kaynakları ve Kurumsal Yönetim: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Şirketler Üzerine Ampirik bir inceleme. *Muhasebe ve Denetime Bakış(63)*, 223-248.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2023/04/aylikekonomikgosterge28042023.pdf>. adresinden alındı

Tekin, A., & Kabadayı, N. (2011). Kazanç Yönetimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, *14(1-2)*.

Tepeli, Y., & Kayıhan , B. (2016). Muhasebe Manipülasyonun Beneish Modeli ile Tespit Edilmesi: BİST Gıda Maddeler Sanayi Sektörü’nde Bir Uygulama. *Yönetim ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *14(4)*, 245-264.

Terzioğlu, O., & Çağla, C. (2021). Büyük Buhran ve Amerika’da Sosyal Politika. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *22(41)*, 871-926.

Tiscini, R., & Donato, F. (2008). The Relation Between Accounting Frauds and Corporate Governance Systems: an Analysis of Recent Scandals.

Toumeh , A., & Yahya , S. (2019). A Review of Earnings Management Techniques: An IFRS Perspective. *Global Business and Management Research: An International Journal*, 11(3), 1-13.

Tözüm , H. (2016). Lehman Brothers'ın Repo Oyunu:Repo 105. *Bankacılar Dergisi*(96), 5-31.

Tuğay , O., Dalğar, H., & Tekşen , Ö. (2014). Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Muhasebeye Karşı Tutumlarındaki Değişikliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 61, 1-18.

Türegün, N. (2019). Does financial crisis impact earnings management? *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 31(2), 64-71.

Türkiye Bankalar Birliği. (2013). https://www.tbb.org.tr:https://www.tbb.org.tr/content/upload/konferanssunumlari/127/tbb-tim_basel.pdf adresinden alındı

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, İstatistiki Veriler. (2023). <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>. adresinden alındı

Türkiye İstatistik Enstitüsü, İstatistikler . (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?> adresinden alındı

Türkiye Kalkınma Bakanlığı,Sosyal ve Ekonomik Göstergeler. (2015). https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ekonomik_ve_Sosyal_Gostergeler_1950_2014.pdf. adresinden alındı

Uluyol, O. (2019). 1980-2000 Döneminde Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*(17), 73-107.

Ural , M. (2003). Finansal Krizler ve Türkiye. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 18(1), 11-28.

Ünver Kiracı, Ö., & Çelikay, D. Ş. (2020). Büyük Temizlik Muhasebesi: BIST İmalat Sektöründe Bir Uygulama. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 61, 237-254.

Watts, R., & Zimmerman, J. (1978). Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standarts. *American Accounting Association*, 53(1), 112-134.

Yerdelen Tatoğlu , F. (2021). *Panel Veri Ekonometrisi*. İstanbul.

Yeşilyurt , Ş. (2021). Türk Basınında Büyük Buhran:Akşam Gazetesi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-15.

Yılmaz , F. (2019). Bilanço Manipülasyonları ve Vergi Kanunları Açısından Bir Değerlendirme. *T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Konya.

Yongtae, K., & Myung , S. P. (2005). Pricing of Seasoned Equity Offers and Earnings Management. *Journal of Financial na Quantitative Analysis*, 40(2), 435-463.

EKLER

Ek 1.1. Çalışmada Kullanılan Firmalar

Firma Kodu	Firma Adı
ADEL	Adel Kalemcilik Ticaret ve Sanayi AS
AFYON	Afyon Çimento Sanayi TAS
AKCNS	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret AS
AKSA	Aksa Akrilik Kimya Sanayii AS
ALCAR	Alarko Carrier Sanayi ve Ticaret AS
ALKIM	Alkim Alkali Kimya AS
ALKA	Alkim Kağıt Sanayi ve Ticaret AS
AEFES	Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii AS
ASUZU	Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayii ve Ticaret AS
ARCLK	Arçelik AS
ARSAN	Arsan Tekstil Ticaret ve Sanayi AS
AYGAZ	Aygaz AS
BAGFS	Bağfas Bandırma Gübre Fabrikaları AS
BAKAB	Bak Ambalaj Sanayi ve Ticaret AS
BANVT	Banvit Bandırma Vitaminli Yem Sanayi AS
BRMEN	Birlik Mensucat Ticaret ve Sanayi İşletmesi AS
BRSAN	Borusan Mannesmann Boru Sanayi ve Ticaret AS
BFREN	Bosch Fren Sistemleri Sanayi ve Ticaret AS
BRISA	Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret AS
BURCE	Burçelik Bursa Çelik Dokum Sanayi AS
BURVA	Burçelik Vana Sanayi ve Ticaret AS
BUCIM	Bursa Çimento Fabrikası AS
CELHA	Çelik Halat ve Tel Sanayii AS
CEMTS	Cemtaş Çelik Makina Sanayi ve Ticaret AS
CMENT	Çimentas İzmir Çimento Fabrikası TAS
CIMSA	Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret AS
CCOLA	Coca-Cola İçecek AS
DARDL	Dardanel Onentaş Gıda Sanayi AS
DMSAS	Demisaş Dokum Emaye Mamulleri Sanayi AS
DERIM	Derimod Konfeksiyon Ayakkabı Deri Sanayi ve Ticaret AS
DESA	Desa Deri Sanayi ve Ticaret AS
DEVA	Deva Holding AS
DITAS	Ditaş Dogan Yedek Parça İmalat ve Teknik AS
DGNMO	Doğanlar Mobilya Grubu İmalat Sanayi ve Ticaret AS

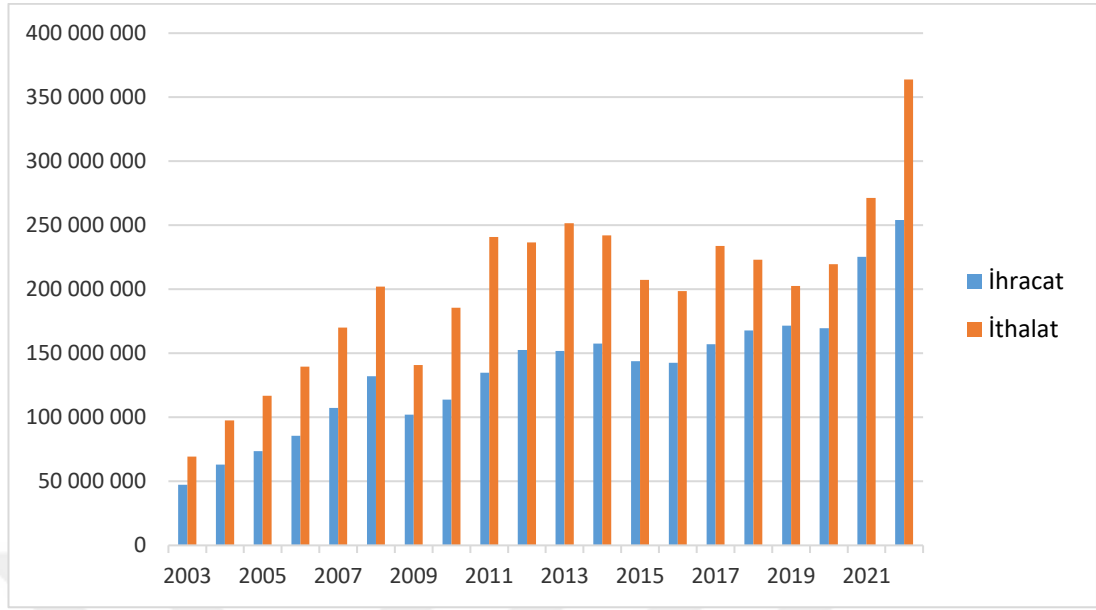
Ek 1.1. Çalışmada Kullanılan Firmalar

Firma Kodu	Firma Adı
DOGUB	Doğusan Boru Sanayi ve Ticaret AS
DOKTA	Döktas Dökümcülük Ticaret ve Sanayi AS
DURDO	Duran Doğan Basım Ve Ambalaj Sanayi AS
DYOBY	Dyo Boya Fabrikaları Sanayi Ve Ticaret AS
EGEEN	Ege Endüstri ve Ticaret AS
EGGUB	Ege Gübre Sanayii AS
EGPRO	Ege Profil Ticaret ve Sanayi AS
EGSER	Ege Seramik Sanayi ve Ticaret AS
EPLAS	Egeplast Ege Plastik Ticaret ve Sanayi AS
EMKEL	EMEK Elektrik Endüstrisi AS
EMNIS	Eminiş Ambalaj Sanayi ve Ticaret AS
ERBOS	Erbosan Erciyas Boru Sanayii ve Ticaret AS
EREGL	Eregli Demir ve Çelik Fabrikaları TAS
FMIZP	Federal Moğul İzmit Piston ve Pim Üretim Tesisleri AS
FROTO	Ford Otomotiv Sanayi AS
FRIGO	Frigo-Pak Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret AS
GENTS	Gentaş Dekoratif Yüzeyler Sanayi ve Ticaret AS
GEREL.IS	Gersan Elektrik Ticaret ve Sanayi AS
GOLTS	Göлтаş Goller Bölgesi Çimento Sanayi ve Ticaret AS
GOODY	Goodyear Lastikleri TAS
GUBRF	Gübre Fabrikaları TAS
HEKTS	Hektaş Ticaret TAS
IHEVA	İhlas Ev Aletleri İmalat Sanayi ve Ticaret AS
IZMDC	İzmir Demir Çelik Sanayi AS
KAPLM	Kaplamın Ambalaj Sanayi ve Ticaret AS
KARSN	Karsan Otomotiv Sanayii ve Ticaret AS
KRTEK	Karsu Tekstil Sanayi ve Ticaret AS
KARTN	Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret AS
KENT	Kent Gıda Maddeleri Sanayii ve Ticaret AS
KERTV	Kerevitaş Gıda Sanayi ve Ticaret AS
KLMSN	Klimasan Klima Sanayi ve Ticaret AS
KNFRT	Konfrut Gıda Sanayi ve Ticaret AS
KONYA	Konya Çimento Sanayii AS
KORDS	Kordsa Teknik Tekstil AS
KRSTL	Kristal Kola ve Meşrubat Sanayi Ticaret AS

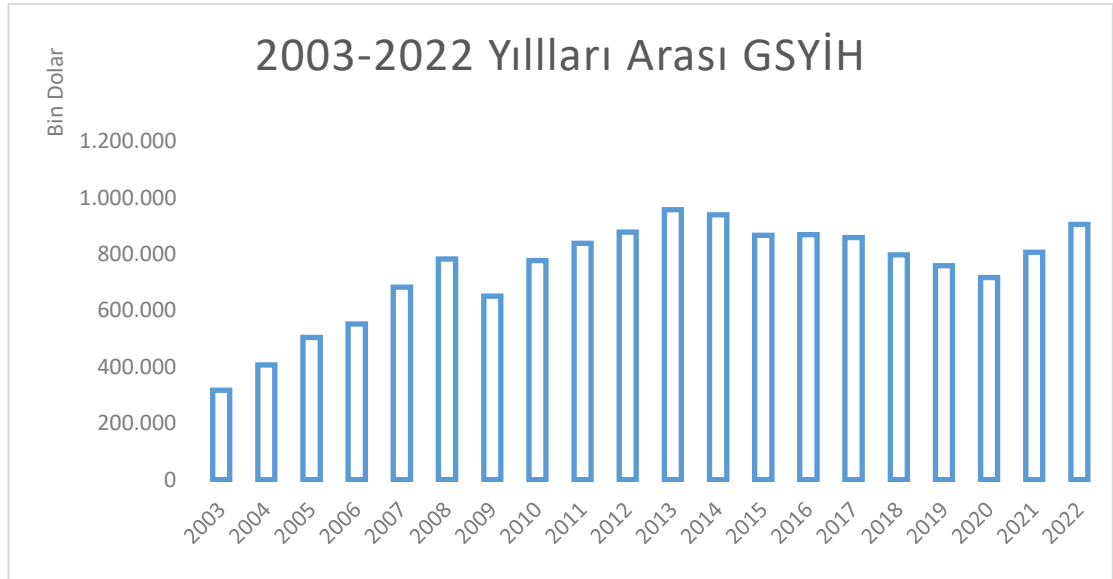
Ek 1.1. Çalışmada Kullanılan Firmalar

Firma Kodu	Firma Adı
KUTPO	Kütahya Porselen Sanayi AS
LUKSK	Lüks Kadife Ticaret ve Sanayi AS
MAKTK	Makina Takım Endüstrisi AS
MRSHL	Marshall Boya ve Vernik Sanayi AS
MNDRS	Menderes Tekstil Sanayi ve Ticaret AS
MERKO	Merko Gıda Sanayi ve Ticaret AS
MNDTR	Mondi Türkiye Oluklu Mukavva Kâğıt ve Ambalaj Sanayi AS
NUHCM	Nuh Çimento Sanayi AS
OTKAR	Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi AS
OYAKC	Oyak Çimento Fabrikaları AS
PARSN	Parsan Makina Parçaları Sanayii AS
PENGD	Penguen Gıda Sanayi AS
PETKM	Petkim Petrokimya Holding AS
PINSU	Pınar Su ve İçecek Sanayi ve Ticaret AS
PNSUT	Pınar Sut Mamulleri Sanayii AS
SARKY	Sarkuysan Elektrolitik Bakır Sanayi ve Ticaret AS
SASA	SASA Polyester Sanayi AS
SELGD	Selçuk Gıda Endüstri İhracat İthalat AS
SILVR	Silverline Endüstri ve Ticaret AS
SKTAS	Söktaş Tekstil Sanayi ve Ticaret AS
SNPAM	Sönmez Pamuklu Sanayii AS
TATGD	Tat Gıda Sanayi AS
TOASO	Tofaş Türk Otomobil Fabrikası AS
TUKAS	Tukaş Gıda Sanayi ve Ticaret AS
TTRAK	Türk Traktör ve Ziraat Makineleri AS
TUPRS	Türkiye Petrol Rafinerileri AS
ULKER	Ülker Bisküvi Sanayi AS
USAK	Uşak Seramik Sanayi AS
VESBE	Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret AS
VESTL	Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret AS
VKING	Viking Kâğıt ve Selüloz AS
YATAS	Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi Ticaret AS
YUNSA	Yunsa Yünlü Sanayi ve Ticaret AS

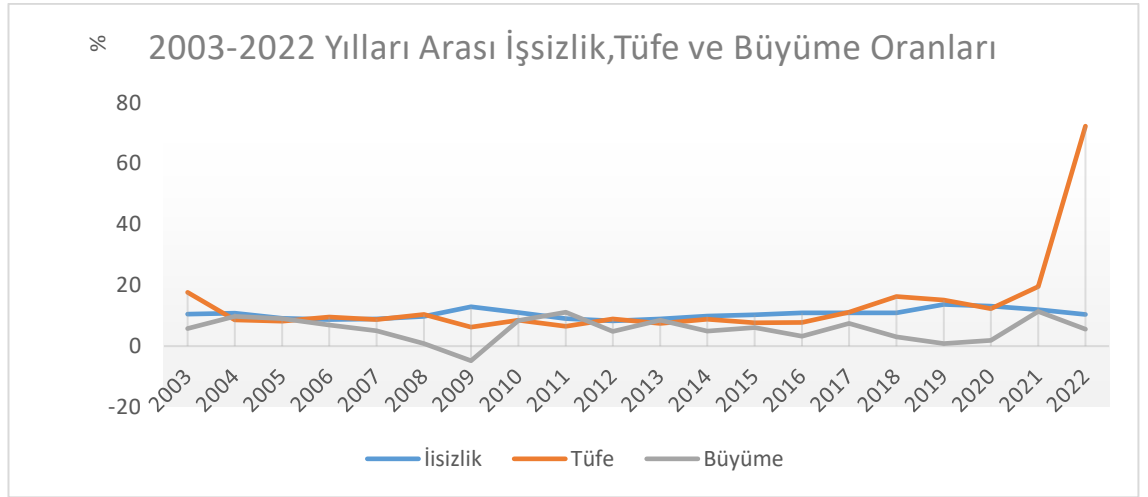
Ek 2.1. 2003-2022 Yılları Arası İthalat ve İhracat Rakamları

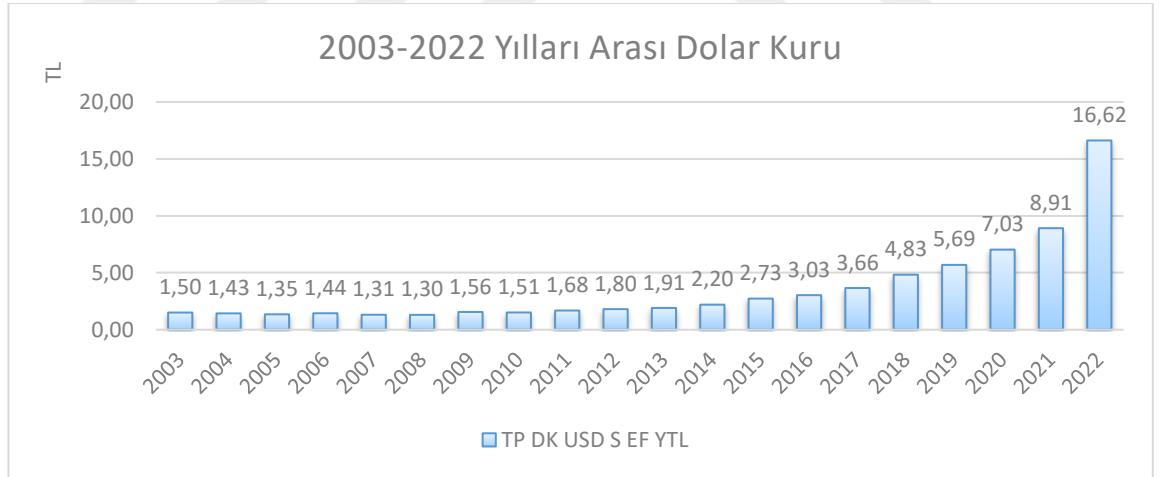
Ek 2.2. 2003-2022 Yılları Arası GSYİH

Ek 2.3. 2003-2022 Yılları Arası İşsizlik, Tüfe ve Büyüme Oranları

Ek 2.4. 2003-2022 Yılları Arası Dolar Kuru

ÖZ GEÇMİŞ

Patnos İmam Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Lefke Avrupa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans bölümünden 02.07.2009 tarihinde mezun oldum. 2021 yılında OMÜ LEE İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına girdim. Lisans öğrenimini tamamladıktan sonra uzun dönem bankaların kredi pazarlama birimlerinde orta düzey yönetici olarak çalıştıktan sonra imalat sektöründe faaliyet gösteren bir firmada yönetici olarak çalıştım. 2019 yılında turizm sektöründe faaliyet gösteren bir firmada finans yöneticisi olarak çalıştıktan sonra çimento sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın muhasebe ve satınalma departmanında 2020 yılından beri çalışmaktayım.

İletişim Bilgileri:

ORCID ID : 0009-0000-7376-7307.

Yayınlar:

1.Tunç, E. & Karahan Gökmen, M. (2023) Döviz Kurunun Firma Karlılığına Etkisi: İmalat Sektöründe Bir Uygulama, 3.Uluslararası Akdeniz Kongresi, Mersin, 380-391

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar

1.Lefke Avrupa Üniversitesi Başarı Bursu